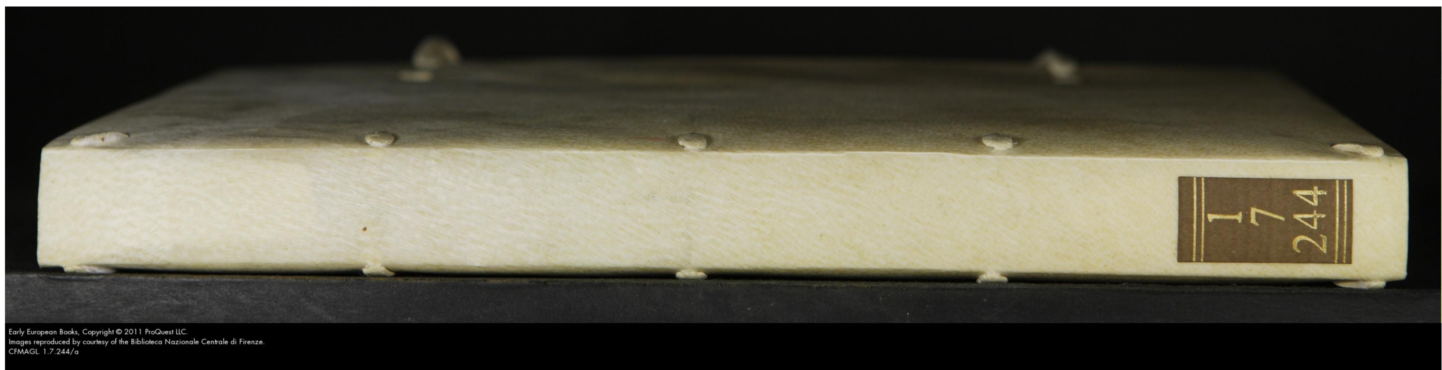
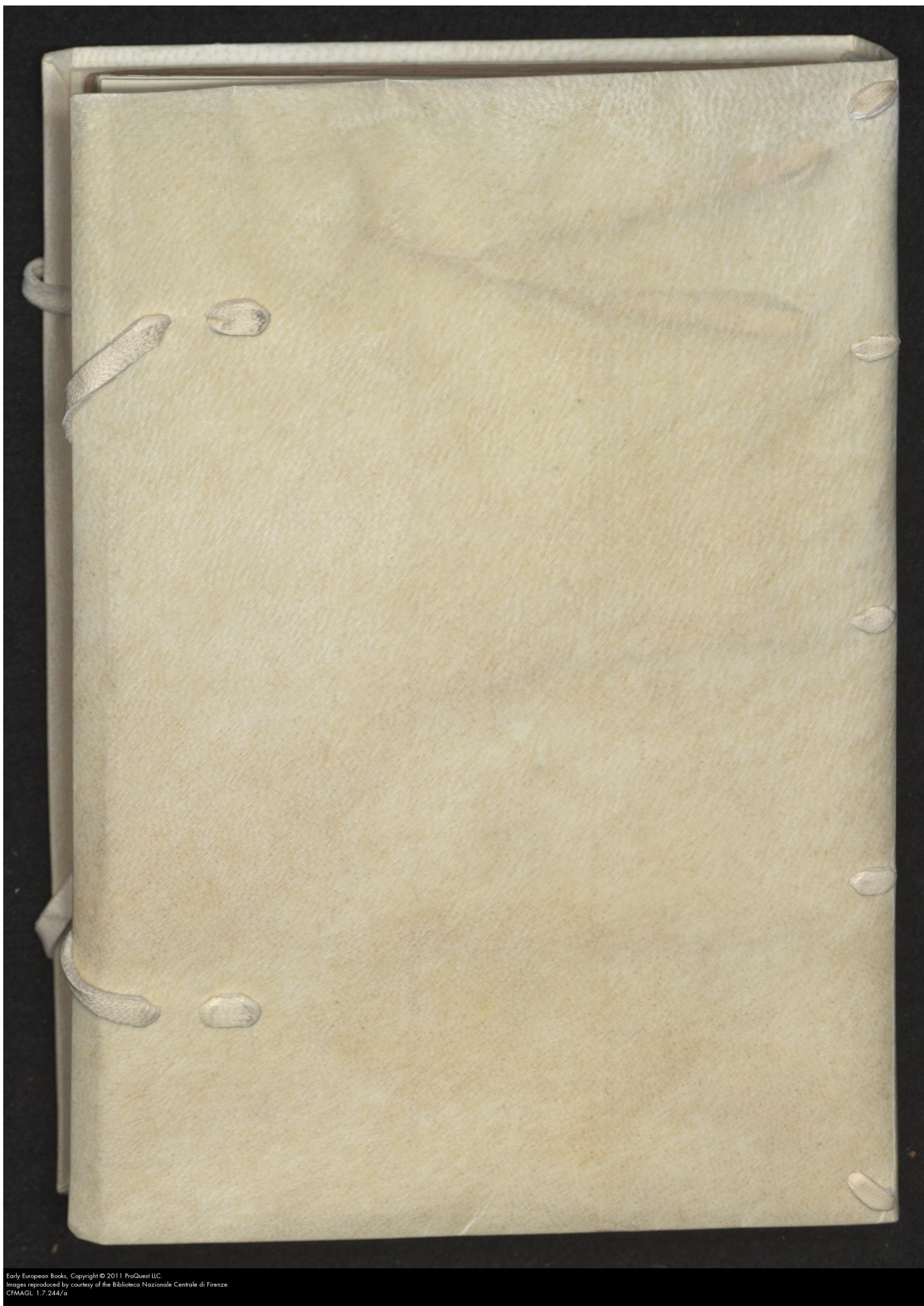
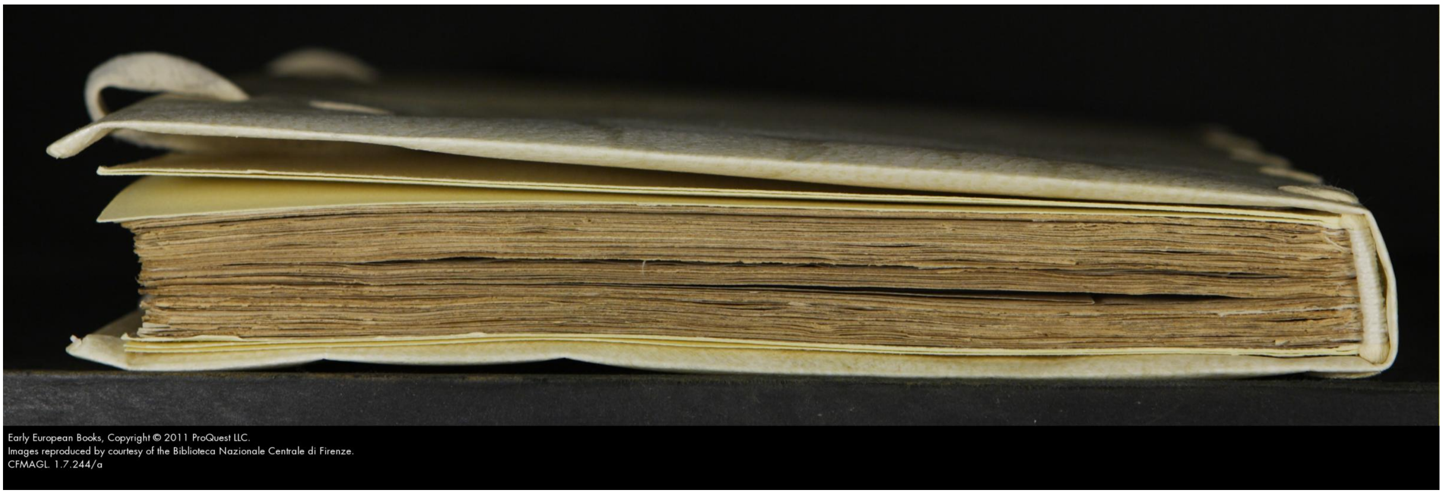

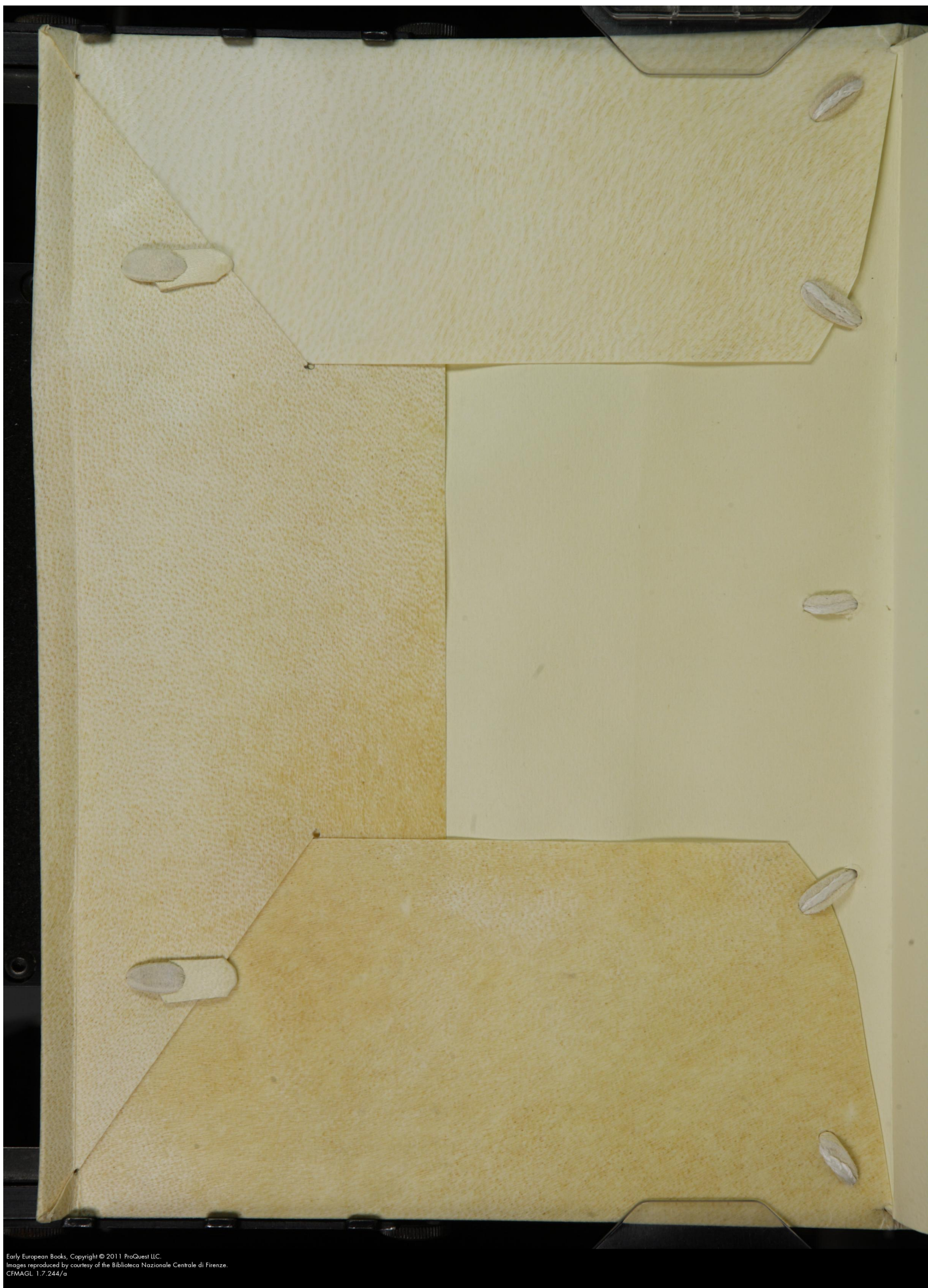

1
7
244

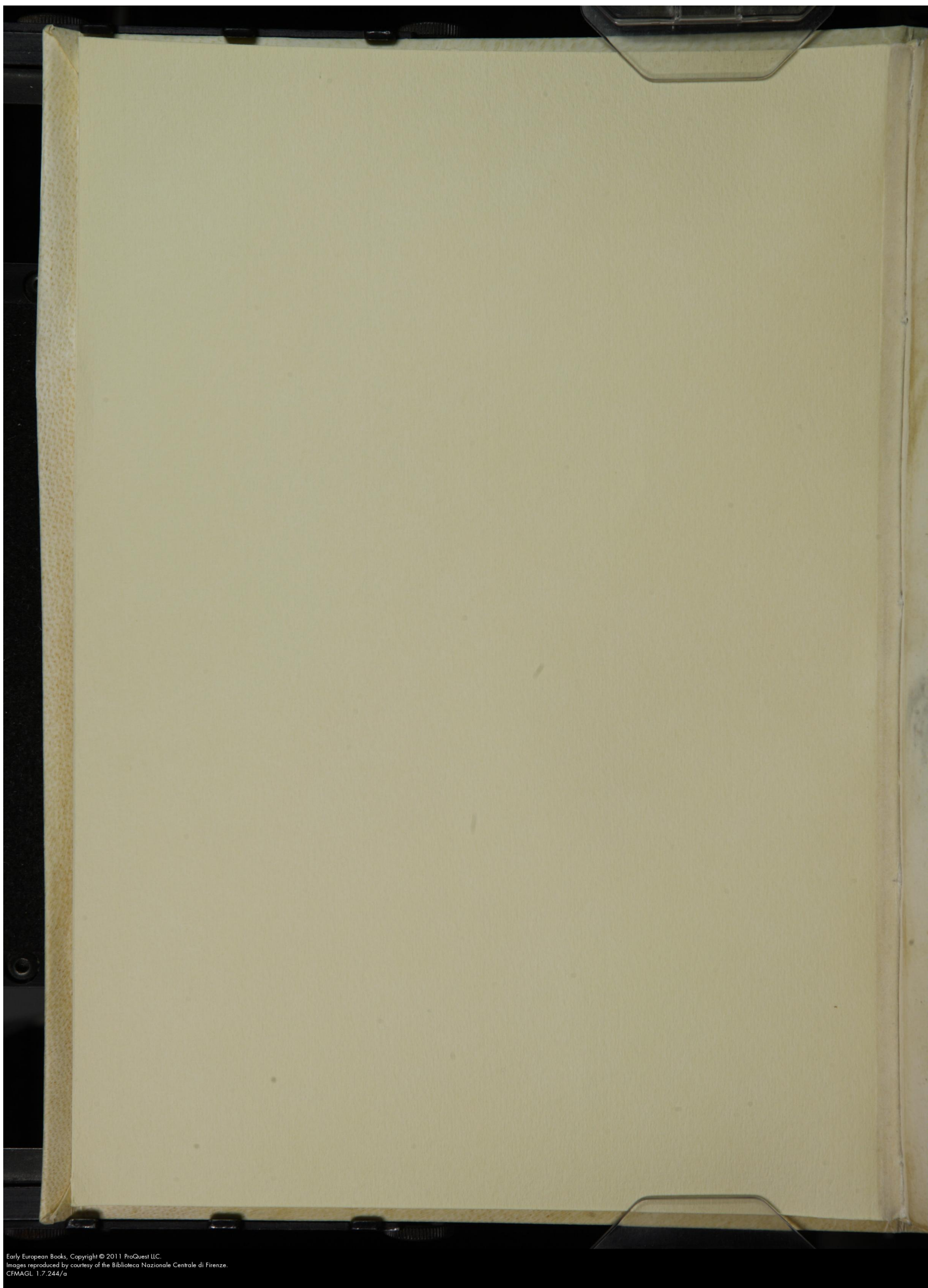

IVSTI LIPSI
DE VESTA
ET
VESTALIBVS
SYNTAGMA.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

CIↃ. IↃCIII.

Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

ILLMO ET REVMO

MATTHIÆ HOVIO ARCHIEPISCOPO MECHLINIENSI.

XIGVVM aliquid, & pænè verens, aut certè verecundans, ad te adfero ILLME PRAESVL, istud DE VESTA ET VESTALIBVS: quod tamen solus titulus excuset, non enim dicam commendet. Res sacrorum est: vanorum & veterum, fateor: sed sacrorum, & quæ nostris etiam piis verisque sacris faciant illustrandis, aut approbandis. Illustrandis, quia multa super eâ re in scriptis olim Doctorum nostrorum; approbandis, quia cùm illi tantum honorem paucis istis coäctisque à puertitiâ virgunculis detulerint; quid nos æquum verumque est facere, in deuotis Deo puellis, ætate adultâ, voluntate præuiâ, quæ diuino cultui corpus atque animum mancipatunt? Beata virginitas, quæ cum angelis de gloriâ certat: certat? imò superat, virtute, non felicitate. quia illorum tota à Dei munere est, istarum ab electione; sine pugnâ aut labore, illa; ista, à

 certa-

certamine parata; & quæ laudem habere, illa admirationem tantùm poteſt. Iam in veteri Româ, ſex aut ſeptem Veſtales, tot præmiis aut præconiis inſignes: iſtæ quid? auſim aſſerere, in ſolâ Belgicâ ſupra ſex ſeptem millia eſſe, nec ſatis etiam dixi. O *illuſtris portio* (Cypriani verba agnoſce) *gregis Chriſti*! ô flos nunc in terrâ religionis, lucida ſidera olim in cælo: quàm vndique vana & profana illa ſuperamus, veritate, aut frequentiâ? Accipe igitur VESTALES veteres, ſed in illis noſtras feliciores cogita; accipe tu PONTIFEX meritò, quod Pontificiæ olim & nunc curæ commiſſum. Certè tu non ſolùm ſacris noſtris in Belgicâ rector & director præſides; ſed huius virginei cœtus tua inſpectio & arbitratio eſt. tu ducere, formare, coërcere pontificium habes; & tot millia, quarum precibus ſalus publica nititur, tuâ auctoritate & tutelâ nituntur. Non te mouebit, quòd multa, imò pleraque iſta, priſcæ litteraturæ ſint: ne cenſe, optime Antiſtes, alienam à Chriſtianis vſibus: imò ornamentum, imò adiumentum hæc talia, germanæ Pietatis. Vides Græcos Latinoſque illos religionis noſtræ Duces aut ſigniferos? plerique omnes hac doctrinâ non inſigniti tantùm, ſed inſignes fuere: Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus,

Hiero-

Hieronymus: & è Græcis, Clemens, Iuſtinus, Baſilius, Gregorij, & quotquot ex illo aureo æuo eſt nominare. Cur diffugimus hodie aut damnamus? Neque enim ſolùm voluptatem ex iſtis aut ſcientiam probi prudenteſque, ſed vſum quærunt. & vt floribus alij ad odorem aut adſpectum tantùm, apes ad mellificium, medici etiam ad ſalutem vtuntur: ſic illi amœniora hæc ſtudia traducunt & aptant ad ſerium animorũ fructum. Quæ iacent valdè, vt pleraque honeſta, in publicâ hac tempeſtate & bellorum nimbis: ſed tu ac tales (nam & hæc tua cura eſt) tuemini atque erigite, & Eccleſiæ dignitatem ſi ſaluam vultis, etiam illa. Neque ſemper profectò hæ procellæ. & erit tempus, quo

--redeat Concordia, Virtus,
Cumq; Fide Pietas altâ ceruice vagetur.

Deus citò donet: te autem ILLME ET REV^ME PRAESVL, decus & columnam huic ſtatui ſeruet. Louanij, Idibus Iuniis, ∞. IↃCIII.

I. LIPSIVS PP. cliens.

AD LECTOREM.

APE *breue hoc* Syntagmation, *quod est de vetustißimis & celeberrimis item sacris. Quædam alij sparsim super iis libarunt: sed libarunt: nos ordine & methodo rem aperuimus, atque adeò plenè dedimus, vt licuit obliuia ista & fugitiua. Siquid me quoque fefellit, aut fugit: sit venia. nemo ita industriâ aut ingenio potest, vt omnia colligat, intelligat: nec veto, imò posco, vt manum alius addat. Benignè in me consulet, siquis monebit aut suggeret. à te peto tantùm,*

Ne mea dona tibi studio disposta fideli,
Intellecta priùs quàm sint, contempta relinquas.

Nam multi iudicant, priusquam legerint: quid? etiam priusquam inspexerint quidam. contemptores scilicet honestarum artium, & quorum voto iamdiu Doctrina omnis sit funus. Non audi ô Deus, neque solem hunc è mundo tolle.

INDEX

INDEX CAPITVM.

ADMO-

ADMONITIO.

SCRIPSI, Lector, in fine cap. v. de numero Vestalium, & ex Ambrosij verbis suspicari aliquem posse, ab Augusto vnam additam, septemque factas. Quod adprobare videatur *Faustinæ Augustæ* numus, M. Antonini Philosophi vxoris: in quo templum Vestæ, cum arâ mediâ, & sacrificantes sex Vestales, cum vnâ puellâ etiam, an puero? nam dissident, qui viderunt. Puellam esse qui volunt, addant hanc Vestalem septimam: paruam scilicet, & adhuc discipulam, nequedum sacrificantem. Atque ita liceat dicere, sex quidem sacerdotes Vestæ fuisse, hanc autem septimam in minore ætate & primo illo decennio, Vestalem quidem, sed nec Vestalem esse. Ideo Ambrosius scitè, *Vix septem*: adsignificans, propriè sex eas esse, septimam in disciplinâ agere, & adhuc formari. Tamen qui *Puerum* esse volunt, de senario numero iterum asserant: & similes herclè Nummi *Lucillæ* exstant, cùm sex modò sacrificantibus virginibus, nullâ aliâ minore adstante. Quid, quòd Plutarchus *ad suum vsque æuum* (Traiano Principe, & circà, vixit) *sex tantùm* fuisse adfirmat? Itaque etiamnunc eò inclinamus.

IVSTI

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

siue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Occasio sermonis, & in rem præparatio.

MBVLATIVNCVLA instituta nobis fuit sereno die, mense Sextili, ad collem vrbi vicinum: idque visendæ antiquitatis. Fama tenebat & tenet, arcem illîc veterem fuisse, alij à Iulianis, alij à Normannicis temporibus: cuius vestigia exstarent: & cupido nos subijt videre, & arbitrari. Feceram olim (probè memini) ante annos triginta, duce *Petro Diuæo,* qui rerum nostratium, & quæ ad historiam veterem pertinerent, diligens admodum sed & sciens erat: feceram, sed neque attenderam valdè, & in illo æuo vnicus Romanarum rerum, in con-

temptu ferè ceterarum eram. Nam fateor hoc ſtudium meum, ſiue morbum: nihil afficiebat, præter antiqua, & noſtri aut paullò ſuperioris æui omnia, vt Barbarica & ſordentia, contemnebam. Nunc in parte mutaui iudicium: & quamquam illa immenſum præfero, tamen & hæc in ſubſeciuis habeo, & iuuat etiam maiorum noſtrorum res, ingenia, mores noſſe, & quædam ex iis in vſum aut exemplum transferre. Ergo hac mente in collem illum iui: qui ad Orientem vrbi huic imminet, & ſubiectum *Diliam* flumen parte vnâ ad Septemtrionem habet; alterâ, verſus Auſtrum, *Löam* collem & ſiluam; antrorſus autem, interiectam vrbi planiciem, pulchram, latam, & viridariis aut pratis peramœnam. *Keſſelium-montem* vocant: an non à *Caſtello* (quaſi *Caſtel-berch*) quod olim illîc fuit? Sic appâret, nec aliud reperio: ſed ad rem, illuc iuimus, & comites fuerunt quattuor è ſtudiosâ noſtrâ iuuentute ſelecti. Miniſtrum meum addo: & quid omitto? canes meos maiores duos, qui auidè ſunt aſſectati, aut præcurrerunt, vt feruor & ingenium illorum amat. *Mopſulus* meus domi ſeruauit: nec ille viſus, corpore paruo, ætate grandiuſculâ, ad longiuſculum hoc iter eſſe. Nec mei quidem volebant me, niſi equitem, ire: ſed libuit vires poſt morbum experiri, & montana illa ac prærupta equo non faciebant. Ergo iuimus: in viâ è meis vnus, Lipſi ab exteris ego venio, & è Batauiâ recèns: quàm iuuaret ſcire de Louanio veſtro vlteriora paullò & veteriora! Louanio, quod famâ ſic diffuſum eſt; Louanio, quod mœnibus etiam & ambitu ſic magnum. Et fuítne res tanta? an verum eſt, famam in maius omnia ferre: & maius hîc nihil, quàm

quod

quod oculis vſurpamus, affirmandum? LIPS. Imò affirmandum. ſcitote Louanium rem inſignem, rem hiſtoriâ & notitiâ dignam fuiſſe: ſed fuiſſe, & fato rerum humanarum huc redactum. Quid enim nunc, niſi vos pauci ſtudioſi, ſuſtinetis? Pauci, ſi meum adoleſcentiæ æuum video: & ante annos trigintaſeptem, ſcio ad ſeptena aut octona millia eorum, qui Muſis operabantur, domicilium hîc habuiſſe. Pulcher aſpectus! cùm Batauí, Friſij, Menapij, vlteriores Germani, & magna nobilitas occurreret: cùm Galli, Britanni, Hiſpani, Itali, & è longinquis etiam gentibus Europæ. Hæc nos vidimus, & mixti ijs fuimus: nunc, *Heu!* neque aliud, quàm *Heu*, dico. AVD. At Lipſi, bone doctor, quin tu inter ambulandum paullò altiùs repetita hæc nos edoces: & tempus viamque fallimus delectabili ſermone? LIPS. Licet. nam amo locum, eiuſque memoriam cupio ire propagatum. quídni? veteris meæ parentis, & pænè patriæ: nam & *Iſca* mea hanc dominam & velut matrem vrbem agnoſcit: & maiores etiam mei quidam originem iſtinc ducunt. Vt hæc non ſint; Muſæ & illæ artes, quas colimus, hîc locum habent: & noſipſi quot iam annos aut diſcimus hîc, aut docemus? Certè adficior, & illuſtrare opidum ingenio, ſtilo, voce capior, imò concupiſco. Et iam ordior. vos ingeniorum Muſę præſides, tu mater earum Memoria, adſpirate, & per obliqua aut oblîta æui euntem ducite, & in tenebris prælucete. Tenebris, quas paucitati ſcriptorum aſſignamus: & malo fato, neque noſtrâ neque aliâ linguâ, res maiorum curioſè aut fideliter proditæ; & pauca quæ exſtant, fabulis aut ludibriis aſperſa, melior mens non admittit.

Vulgus probat, imò iactat, ſcio: & ab Hectore & Phrygibus, aut Romanis, ſiue etiam Scotis, petimur; & ſeries deinde texitur: dij deęque, quàm non vana ſolùm, ſed ridicula! & pueri, qui fari incipiunt, aſpernantur. Itaque talia ne exſpectate: vera & ſeria amamus; & vbi ea deſunt, ſilere aut opinari.

CAP. II.

De æuo & nomine Louanij, reiectæ opinationes leues, aut fabellæ.

VENIAMVS ergo ad inclytam hanc, & Homeri verbo *ἀριδείκετον vrbem: à capite inquiramus, *Quando, Quanta, Qualis* fuerit: & diſtinctè de Æuo, Magnitudine eius, & Progreſſu aut Regreſſu dicamus. Hi limites ſermonis noſtri erunt: non excedam: ordinem amo: ſi facio, reprehendite me, & intra metas coërcete. AVD. Certè ordinem amas, gloriari potes: & eâ re palmam non aufert hæc, fortaſſè nec prior ætas. LIPS. Tu amanter, vt ſoles: ſed *baccare frontem mihi cinge:* nos pergamus. Quæſiui, *Quando?* & hanc inter primas laudes opida ſibi vindicant, antiquitatem & æuum habere. An noſtrum Louanium? Si nomen hoc vides, non opinor: perantiquum non eſt. ſi quorumdam ſenſum aut opinationes; Cæſarem & Romanos licet iactare. *Grudios* ille memorat: ecce ſunt, qui Louanienſes interpretentur. AVD. Bonâ veniâ. non ſunt illi, minimè gentium: & Brugenſes iam ſibi variis argumentis adſumpſerunt. LIPS. Per me habeant: vtrumque opidum amo, & vtraſque, vt olim appellaui, Belgicæ noſtræ

**Valdè celebrem.*

ſtræ Athenas. Sed mihi crede, neque hîc neque ibi firmitas eſt: ventuli opinionum ſunt, quibus nimis indulgent, & ferri ſe iis patiuntur ingenia quædam huius æui. Conuenit in illos hoc magni vatis:

* —— ψεύδεα πολλὰ λέγειν, ἐτύμοισιν ὁμοῖα.

*-dicere vana haud abſona veris.

Avd. At alia opinio veracior, *Leuacos* Cæſaris eſſe: & magis, ſi *Louacos* ſcribas. Quid caput moues? Lips. Etiam abnuo. Ecce *Leuacos* noſtros finitimos, *Levvenſes* eſſe, nónne vero, certè verbo, propiùs aſſidet? Quis autem feret te aut alium, pro arbitrio reſcribentem? Dicamus, quod res eſt: ignota hæc eſſe, & Æui caligine quâdam inuoluta, aut ſepulta. At ipſum *Louanij* nomen ſatis priſcum eſt: & inuenio ante annos circiter DCCXX. *Reginoni* nominatum. Quin vetuſtius tamen fuerit, vix ambigo: ſed firmo teſtimonio, aut de ſcripto, aliam tabellam vix licet proferre. Avd. Imò alia teſtimonia. Annales noſtri habent, *centum ſexaginta* ante Chriſtum natum annis, *Lupum* quemdam Scotorum dynaſtam ſiue regulum, hoc opidum condidiſſe, & nomen à ſe indidiſſe. Lips. Qui Annales? illíne plebeij & triti, quos pleroſque (& initia præſertim) ſomniculoſa anus condidiſſe videatur? Da veniam rem dicenti: ſunt hæc *παίδων ἀθύρματα, & verè *ἀδρανέοντες ὄνειροι. Atquin etiam hoc audiendum eſt, Lupum iſtum nomen à ſe dediſſe opido, & *Lupoſinam* appellaſſe: quod Galliſſantes *Lou-ſin* mox dixerunt. O bellaria! diripiamus. Nugæ, nugæ, ſine capite, ſine auctore: tam herclè quàm illud, tempore Iulij Cæſaris templum *Veſtæ* hîc fuiſſe, ipſo loco (viden' quàm ſignatè?) vbi nunc *Diui Michaelis* eſt: & quia ibi laudes dijs ſolent dicere, quod

* Luſus puerorum.

* Somnia tenuia.

noſtrâ linguâ *Louen* eſt, *Louanium* appellatum. Quid tibi dicam? piget vel tangere, quæ alij amplectuntur: & quis huic narratiunculæ color? Scilicet templum Veſtæ in opidi portâ ſolent condere: (nam ita ibi eſt) aut laudare deos tantùm in Veſtæ. Quòd ſi alibi, & in aliis opidis: cur hæc nomenclatura hîc eximia? At ego nugas ago, cùm refello: de re cenſeo. Louanium ſub illa Normannica tempora atque annos qui in Reginone, conditum fuiſſe: (mox videbimus) nomen ab ipſo ſitu, linguâ noſtrâ ſumpſiſſe. Eſt ad Orientem, quò nunc imus, ex aduerſo ecce collis & ſilua iſta: quam *Lo* etiamnunc vocant, & *Lo-bergh*, & *Lo-boſch*: eſt & ſubiecta iſta pulcherrima planicies, ad flumen, quam vetus lingua *Vên* dixit. Inde *Venæ* Batauorum etiam hodie, vnde ceſpes ille vſtibilis eruitur: & ſuperioribus annis, certò comperi in pratis hîc Martinienſium, quæ vocamus, idem genus eductum. Ergo *Louanium*, ſiue vt vulgata & vera vox eſt, *Louen*: dictum quaſi *Lo-uen*, humida planicies iſta *Loæ* ſubiecta. Latini **Louanium* fecerunt, Gallicam magis pronunciationem *Louuain* ſecuti: & nos retinemus. etſi in priſcis diplomatibus aut libris, mutato genere, *Louaniam* plerumquè legi. Neque aliter ſanè Thomas Cantipratanus, qui ante centum quinquaginta circiter annos hîc vixit, ſcripſitque. Virum perdoctum etiam noui, qui in ſuis ad me litteris ſemper *Lovvanium*, duplici *vv*. ſcribit: ſed quâ cauſſâ, & an cauſsâ, fateor me ignorare.

*Verius *Louenium*.

CAP.

CAP. III.

Conditus opidi ad Normannica tempora relatus : & de iis igitur prædictum, & immani tunc vastitate.

DE nomine, hoc ſcio : de primo conditu, diuinum oporteat eſſe, qui certò dicat. Illud habeo aſſerere, Normannicis illis temporibus clarum fuiſſe, aut certè inclaruiſſe: & maximè à ſtrage, quam piratica & prædatoria ea gens ingentem & memorabilem hîc eſt paſſa. Res ita habet. Normanni, colluuies hominum, à Septemtrionis oris, itemque viciniore Germaniâ, exigua primò manus, mox pro ſucceſſu auctis viribus, ingentes claſſes, multa hominum millia, per annos aliquot, imò ſæcula, in Galliam, Britanniam, Italiam, Siciliam, Græciam ipſam immiſerunt. Incredibile dictu eſt, quas clades dederint: & Gothi, Hunni, Vandali, modeſtiæ laudem habeant (ſiquis comparat) præ iſtorum rapinâ, cæde, flammâ. Horror me tenet, fateor, recolentem : & priores illi Barbari impetu valuerunt, & velut fulmen percuſſerunt, abierunt; iſti iterarunt, redierunt, & repetitis tamquam ictibus Europam, irâ quâdam Numinis, non dicam afflixerunt, ſed perdiderunt. Prima origo à *Saxonibus*, qui claſſibus littora infeſtarunt, iamtum à *Conſtantini* temporibus: & ſcriptores ab eo æuo, aut infrà, meminerunt. Ijdem iuſto exercitu Britannias inuaſerunt, ceperunt, tenuerunt: denique mox Normanni in vicem locumque veniunt, & ab anno Chriſtiano DCCC. auditum hoc nomen & formidatum. *Caroli Magni* imperio primùm innotuêre, & nihil vim aut magni-

Anno Chriſti, CCCCXL-VII.

magnitudinem viri reueriti, Galliæ & Germaniæ limitem inuaſerunt. Sed primò limitem: mox per fluuiorum ora ſe inſinuantes, ipſa penetralia petiuerunt florentiſſimarum regionum. Quod maximè accidit *Caroli Calui* imperio, circa annum DCCCXLVI. cùm *Godefridus* eorum rex in Friſiam appulit, claſſe ducentarum nauium: prœliis aliquot incolas & accolas vicit: ac denique vectigalis nomine *centum viginti argenti libras* accipiunt, & in annos paciſcuntur. *Friſiam* autem latè illa ætas appellat, & Hollandiam ipſam (obſeruaui) includit. Nam & *Rineburga* & *Fladertinga*, Friſiæ (ſiue, vt ipſi, *Freſiæ*) vrbes memorantur. Atque hæc vaſtatio viginti annos tenuit: cùm domum reuerſi, ciuili factione & bellis diſtinentur: non tamen in longum: iterum-

Anno DCCCLXVI. que Galliam repetunt, atque *oram Ligeris fluminis occupantes, Nannetenſem, Andegauenſem, Pictauenſem, Turonicam prouinciam crudeliter ſunt depopulati*. Ita Regino & Sigebertus: & vidéſne florentiſſima Galliarum attrita? atque illinc in Germaniam auſi, à *Ludouico Secundo* Imp. repulſi ſunt, ſed non cæſi aut fracti. Nam ecce iterùm mox in Galliam, & *duo ſimul reges*

Anno DCCCLXXXII. (verba Reginonis dabo) *Godefridus & Sigefridus, cum* INÆSTIMABILI MVLTITVDINE *peditum & equitum aduenêre*. Peruagati deinde ſunt (è Sigeberto aſſumo) *Franciam & Lotharingiam, Ambianum, Atrebates, Corbeiam, Camaracum, Taruennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brachatenſium, omnémque circa Scaldim fluuium terram. Inde VValam fluuium ingreſſi, totam Batauiam, palatium etiam Neomagi (ingentis magnitudinis*, ait Regino, *miriq́ operis) incendunt*.

dunt. Heu cladem! & vis metiri? metire animo maximas & pulcherrimas regiones. Breui ſermone hæc dicuntur, & tranſeuntur: ſed attenta miſerationem habent, & ſtuporem. Neque etiam finis. *Per Moſam mox aſcendunt, & Leodicum, Traiectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Bonnam, cum adiacentibus caſtellis comburunt. Aquis in palatio equos ſtabulantur, & palatium incendunt: prætereà monaſterium Stabulaus, Malmundarium, Jndam, Pruniam.* Hæc ita Sigebertus: Regino & alij addunt, *combuſtum Tulpiacum, Iuliacum, Noueſium*, alia minora. Et modicâ quiete ſumptâ, anno ſequenti Moſellâ flumine ſubuecti, *Treuerim incendunt, & Metim vſque perueniunt, ibíque prœlio vincunt, & Epiſcopum occidunt.* Bone Deus, quod flagellum, imò quam procellam irę tuæ in Europam immiſiſti? neque alia exſequor: iuiſſe in Italiam, Siciliam, Græciam, & Byzantium ipſum:

CAP. IIII.

Louanij Normanni fuerunt, ſederunt, & graui ibi prœlio attriti, aut deleti.

AD rem meam & inſtitutum apto. Illi igitur, anno pòſt, *Franciam repetentes* (ait Regino) * *Sonum fluuium intrant, ibiq; conſederunt. Et poſt multas incurſiones, à Carlomanno, rege Francorum, duodecim millia argenti probati pondo, pro tributo, exigunt: & ſic in duodecim annos pacem promittentes, mare repetunt.* Ecce pactionem: etiámne pacem? non fuit: & ô perfidiam! Pecuniâ illâ, aliiſque muneribus acceptis, ſta-

*Hodie *Somona*: in ſcidis, *Somna*.

tim poſt annum, mortuo Carlomanno, redeunt: cauillati, *ſe cum rege Francorum, non etiam cum Francis fœdus pepigiſſe*. Atque ita, vt ad noſtra iam veniamus, *à Sono exeunt* (ait Regino) *& in regnum Lotharij rurſus reuertentes, in loco, qui dicitur* LOVEN, *caſtra metati ſunt: & continuis infeſtationibus vtraque regna fatigant*. Quæ vtraque? Galliæ, & Lotharingiæ: quæ iam auulſa erat, vt in loco dicemus. AVD. Satis hæc mihi mira: quippe piratas, & nauibus adueniſſe eos facis: & tamen narrationes tuæ ad penetralia terrarum ducunt. Sanè Louanium noſtrum ſatis longinquum à mari eſt: quid *Treuiri, Atrebates, Camaracum*, & quæ narraſti? LIPS. Et verè narraui: ſed tetigi obiter & prædixi (parùm à te obſeruatum) fluminibus ſe inſinuaſſe, atque ita ad vlteriora & interiora veniſſe. Præſumendum igitur, magnas minoreſque naues habuiſſe: atque illis in ſtatione alibi relictis, his minoribus aſcendiſſe, & quæ etiam tuta ab eâ peſte videbantur, vaſtaſſe. Sic Louanium nunc veniſſe: etſi Dilia noſter grandiorum nauium non eſt tolerans, ſed modicas tamen admittit. Ergo iam Louanij ſunt, & hærent. placuit amœniſſima planicies, & in ambitu agri fertiles: nec procul Scaldis & mare, ad quod in diſcrimine recurrant. Miſit quidem in eos exercitum *Carolus Craſſus* Imp. ſed, præter dedecus, nihil retulit: atque ipſi animo auctiores, biennio pòſt, *à Louanio exeuntes* (iterùm Regino) *Sequanam ingrediuntur, & Pariſios obſidione cingunt*. Mittit & tunc Imp. *Henricum Ducem*, cum valido exercitu: ſed illi aſtu militari, foſſas leui ſtipulâ & terrâ integunt, & Henricum neſcium præcipitant, turbant, cædunt. Denique

Anno DCCCLXXXV.

poſt

post annuam ferè obsidionem, argento accepto, abeunt: pars in *Normanniam, quam ad incolendum à rege accepit*; pars aliò delapsi, & hostiliter *Burgundiam, Senones, Trecas vrbem incendunt, & Virdunum ac Tullum vsque omnia populantur*. Videtis per florentissimi regni membra, & ipsa, vt sic dicam, vitalia, grassari Barbaros? Pergunt etiam, & Britanniam atque Aremoricos petunt: sed repulsi, *duodecim millia suorum amittunt*. Ita Lotharingiam nostram iterùm repetunt, & circa Mosam fluuium, obuiis Arnulphi Imperatoris copiis, *cùm torrentem qui dicitur Gulid transissent, substiterunt*. Ingens ibi pugna, sed Barbaris pro meliore fuit: & cadit inter alios *Sundolchus* (quibusdam *Sundaroldus*) Archiepiscopus Moguntinus; cadit & *Arnulphus* Comes, limitis Præfectus; & ex aliis multa millia. AVD. Ne graue sit, quis ille *Gulid* torrens? & iuuet nosse à clade istâ memorabilem, nec longinquum nobis locum. LIPS. Haud liquidò dicam. suspicor esse in *Falckenburgensi* tractu, paullò infra *Traiectum* opidum: vbi *Vll* riuus cernitur, & quà Mosâ excipitur, pagus qui *Guel* nomen etiamnunc habet. Est & *Guelpen* in viciniâ riuus, & pagus: vestigia illius nomenclaturæ. Sanè Regino paullò pòst, *Guliæ locum* etiã dixit. Sed iam adeste, & tot istis tristibus lætiora subnectamus. Arnulphus enim Imp. seriò iam excitus, & de salute non de dignitate solùm anxius, pace cum Sclauis Morauisque factâ, *vires vtriusque regni* (Germanię & Galliç, *cõtrahit*, & ipse approperat, suo ductu rem gesturus. *Quod illi cernentes* (Reginonem recito) *super fluuium, qui Thilia dicitur, ligno & terræ congerie, more solito se communiunt: &*

Anno DC. CCXCV.

cachinnis & exprobrationibus agmina lacessunt, ingeminantes vt memorarentur Guliæ, turpisq; ibi fugæ. Hæc & in Fuldensibus Annalibus reperio, sed corrupta, his verbis: *Normanni, deuastatâ ex maximâ parte regni Hlotarici regione, prope fluuium *Clyla, loco qui dicitur *Louonnium, sepibus (more eorũ) munitione ceptâ, securi consederunt.* Facile ea ad verum dirigere: nos ad pugnam & victoriam eamus. Imperator enim, propinquo discrimine, suos excitat: iniurias illorum, atque impia facta, commemorat. *Nam cui sexui, ordini, ætati tot annos, in tot regionibus, pepercisse? non senibus, non pueris, non sacrati ordinis viris fœminisq;: quos viles ad prædam, ludibrio mactassent.* *Immanes*, inquit, *belluas, non homines, nisi à facie, videtis. Nihil auaritiæ, nihil libidini, nihil sæuitiæ exceptum: nec imperium aut gloriam, prædam suam & alienum exitium quærunt tantùm. Et hominum dico? tectorum & ædium: templorum etiam, & contemptu religionis in Diuos ipsos ferrum ignemq; capiunt, & grassantur. Exardescite. & dolorem vestrum in vltionem, iram in virtutem conferte. Agite Dei hominumq; caussam, & pulcherrimum titulum induite, Orbis terrarum defensores. En robora hîc Germaniæ, & Galliæ; quidquid virium aut speiest, in manibus vestris posuimus: has exserite, viros ostendite victores olim & nuper tot gentium, & noui imperij conditores Pacem aut pacta cum hac latronum & sacrilegorum colluuie nemo cogitet: vincendum, aut moriendum est: & vincetis, si persuasi eritis mori. Iterùm dico,* VINCETIS, *& in hoc omine signa canant.* Dixerat Imperator apud alacrem iam instinctumque exercitum: & quia

*Vult *Diliam* dicere.
*Est *Louanium.*

& quia hoſtes flumine aut palude claudebantur, nec in equis facile eos aggredi; omnes clamant equos dimittendos, hoſtem in receſſu ac latebris ſuis quærendum inuadendumque: & faciunt. Nec illi ſegniùs pro ſalute arma expediunt, ordines inſtruunt, ſubſidiis firmant; tot prœliis & victoriis docti, vel feroces. Concurritur, impellunt & impelluntur; cædes, gemitus, clamor miſcentur; & ambigebat etiam Victoria, donec *Deo vires cælitus adminiſtrante, vſque ad internecionem ferro hoſtes cæduntur: ita vt ex* INNVMERABILI *multitudine, vix reſiduus eſſet, qui ad claſſem nuncium reportaret*. Hæc Regino, quem libenter aduoco, haud longè nimis ab eâ ætate remotum. Sed & Fuldenſe Chronicum quædam ſuppeditat, ſcribitque in fugâ pleroſque flumine merſos, *ita vt cadaueribus interceptus alueus, ſiccus appareret*. Cæſos etiam *duos eorum reges, Sigefridum & Godefridum; regia ſigna* XVI. *ablata, & in Baioariam, teſtimonium victoriæ, tranſmiſſa*. Addit & illud mirum, *à parte Chriſtianorum* VNVM *tantùm hominem occiſum, idq; compertum* affirmat. Quid Helmoldus cognomento Presbyter? *Centum millibus paganorum proſtratis in bello, vix* VNVS *de Chriſtianis cecidiſſe repertus eſt*. Quem Helmoldum ante annos circiter CCCC. in Germaniâ ſcitote ſcripſiſſe: & ex eo obſeruate de C. *millibus* (alij XCV. numerant) occiſis. Egregia victoria, & quæ furorem Barbaricum non repreſſit ſolùm, ſed exſtinxit.

Lib. I. Chron. cap. VII.

CAP. V.

Diei eius lætitia, & nunc etiam memoria. Initium interioris opidi, & posteà portarum è lapide, ac murorum.

AVD. Certè egregia victoria: & ô felix Louanium, in cuius finibus ea parta! LIPS. Imò in oculis eius, & pænè dicam nostris, parta. Videtísne planiciem istam ad sinistram, Diliam versus, quæ montem *Kesselium* (quò nunc imus) interiacet, & *Arschotanam* portam? Prata sunt, & quædam etiamnunc palustria: ego nihil ambigo in eoipso loco pugnam hanc pugnatam. Sanè porta ea ab antiquo dicta, *Duilach-poorte*: siue à palustribus (*Doy-laeghe* nos sic appellamus) siue à mortuis, *Doo-laeghe*: & quòd cæsi ibi sepulti. Victoriæ quidem eius illustris memoria hodieque agitur, sed non omnibus gnara aut obseruata. Nam dies ille festi publici, qui nunc instat, Kalendis Septembribus, quem Supplicatione annuâ, ludis, conuiuijs, lætitiaque celebramus, originem istam habet: & monumentum est felicissimæ illius pugnæ. Hoc Annales dicti Fuldenses mihi asserunt, & diem hunc celebrem, auctore ipso Arnulpho, probant. *Eodem in loco*, inquiunt (vbi pugnatum) *die .... Kal. Leitanias rex celebrari præcepit: & ipse cum omni exercitu, laudes Deo canendo* PROCESSIT, *qui talem victoriam suis tribuit*. Habetis *Leitanias* & preces; habetis *Processionem:* quæ pius Princeps pro militari triumpho vsurpauit, & diem eumdem posteris sacrauit. Quem diem? in Chronico deficit, & lacuna est: sed facilè supplebitur, *die*

Se-

Septembr. Kalendarum. Nam ſic res fuit, & memoria nunc manet. Atque hæc igitur (vt in argumenti mei lineam redeam) prima Louanij mentio eſt: neque opidi tamen, ſed loci. Obſeruate Reginonis verba: *in loco, qui dicitur Louen:* & potuit ipſa planicies ſic dici. Potuerunt & domus paucæ, aut vicus eſſe: de opido ſanè aut caſtro, nihil etiam lectum. Et vultis ſententiam meam promam? Opinor ab hac victoriâ, & à Normannorum iſtîc ſeſſione, Louanio ortum, aut certè frequentiam datam. Nam manſerunt, vt in opportuno loco, per annos circiter vndecim: ſi pugna iſta fuit anno DCCCXCV. vt Sigebertus atque alij numerant; aut octo, ſi anno DCCCXCII. vt quidam. Quomodocumque; probabile, imò verum eſt, quòd ſeſe tanto illo tempore munierint, ædes aut tabernacula ſtruxerint, ſibi receptaculum & ſuis prædis. Hoc diſertim in Reginonis verbis erat, ſi attendiſtis: *Ligno & terræ congerie* munitos fuiſſe: hoc in Fuldenſi Chronico, *ſepibus munitionem cepiſſe*. Intelligunt vallum feciſſe, more inferioris æui; terrâ infrà, ſupernè ſudibus infixis firmatum. Atque ego hoc initium opidi fuiſſe arbitror: & confluxiſſe ad felicem locum, & victoriâ recenti inſignem, plures accolas aut aduenas, & caſtra illa in vrbem vertiſſe. AVD. Víſne ergo interius iſtud opidum (nam de exteriore aliud eſt) Normannica illa caſtra & munitionem fuiſſe? LIPS. Hoc volo. quid ergo? inquies. etiámne Portæ, & muri iſti ſunt ab illis? Hoc nolo. imò de muris conſtat ex archiuis vrbicis (etſi pauca talia ibi notantur) conſtat, inquam, è lapide primùm ſtructos anno ∞. C. LVI. quod fuit *Godofredo Tertio* Duce noſtro imperante. Diu herclè poſt Normannos:

mannos: & eousque è terrâ aut ligno mansisse. Quid Portæ? palàm vetustioris operis sunt, & facilè sexcentesimum, aut vltrà, annum (siquid mei iudicij est) æquant. Inspicite. & præsertim illam quæ* *Lupina* dicitur, domui meæ vicinam; illam *Sancto Quintinianam*; illam *Michaëlinam*: manifesta vestigia æui & antiquitatis præ se ferunt. quod idem in reliquis etiam (credo octo esse:) siquis examinat, & à fundamentis curiosè lustrat. Nam superiùs, nouella manus sæpè interuênit, & per partes, cùm labi cœperunt, sunt instauratæ. AVD. Sanè de *Lupinâ*, veterem addico: & sunt qui eam quoque trahant in argumentum *Lupi* illius conditoris. LIPS. Gerræ. Lupi duo insculpti, etsi nunc exolescentes, comparent, cum viro aliquo, siue Deo medio: & sunt qui Martem fuisse opinentur. Tempus exêdit, neque lapis firmissimus est contra eius cælique iniurias: & ideò haud liquidò discernamus. Ceterùm reliquæ, duæ præsertim quas prædixi, nihil antiquitate huic cedunt. Quid tu Rubeni? nam dicturire aliquid videris. AVD. De lupis illis insculptis, caussam requiro. LIPS. Apollo ego sum? & vis diuinem? Potuit fortuitum aliquid esse: & lupus aut lupi eo loci capti, siue interfecti. Potuit insigne esse Martialis gentis: potuit & ab arbitrio sculptoris ornamentum aut parergon apponi. Quid etiam? Dei illius (siue Mars, siue Faunus potiùs capripes fuit, vt mihi videtur) comites atque asseclas liceat censere. Nam in istis trepido pede imus:

Quale per incertam lunam, sub luce malignâ,
Est iter in siluis. vbi cælum condidit vmbrâ
Iupiter, & rebus nox abstulit atra colorem.

*VVolff-poorte.

Vnum

Vnum illud ſcio, primum opidum ſine muris, ſine lapideis portis fuiſſe:& has tamē ante illos ſtructas: quid ita? quia maioris ſcilicet vſus,& pęnè neceſſarij ſunt,ad claudendum,ad reſerandum. AVD. At ſatis mirum, tam ſerotinos muros circumiectos. LIPS. Non mirum. maiores noſtri non ſic curioſi, aut politi: neque Italiam cogita, aut Romanos. Adſpice vicinum iſtud & vetus *Leodicum:* neque id quidem muros habuit, niſi à ſexcentis paullò ampliùs annis. Sigebertus: *Anno* DCCCCLXX. *Rogerus ordinatur Epiſcopus Leodicenſium. hic muro vrbem circumcinxit, & ædificiis honeſtauit.*

CAP. VI.

De arce ſiue Burgo, non videri perantiquam: nec niſi Comitum domicilium fuiſſe.

OPIDI igitur hæc origo: quæ *Burgi*,vt vocamus,ſiue Arcis? Nam ea extra vetus hoc Louanium eſt,in colle qui flumini imminet, ad Septemtrionem obuerſa. *Julium Cæſarem* auctorem inſcribunt,ſcio,& indignentur abnuenti: tamen ego,vt Æneas, has vmbras ſermonum gladio diuerberem,& leui ictu fugem.Cęſarem hîc fuiſſe, non equidem eo negatum: quis dicit caſtra aut præſidium habuiſſe? quis arcem condidiſſe? Ipſa ſtructura ſcilicet! quæ adeò Iuliani aut Romani operis non eſt, vt vix Barbarici vllius vetuſti. Sunt in parte occiduâ muri, fateor, lapides aliqui exeſi, attriti: ſed ne imponant, & antiquitatem perſuadeant, ex illo fragili genere, arenoſo, cinericio aut ſubruffo, & quod in puluerem ex facili ſoluatur. Nonſunt,inquam, ferendo æuo. Enim-

uerò ſiquis in Italiâ aut prouinciis antiqua opera vidit; primo adſpectu iſtud deſpuet: rude, vile, informe, & vt iterùm dicam, Barbaricæ ac nouitiæ ſtructuræ. Videtur tamen meminiſſe eius ante annos ferè quingentos Sigebertus: *Anno,* inquit, ∞. C. XII. *Henricus Imp. Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuſpantium mittit, ad obſidendum caſtrum Louanium: ſed inefficax rediit.* Hoc ſcimus fuiſſe tempore *Lamberti* noſtri, primi Comitis: ſed cur de Arce magis, quàm opido accipiunt? Ego de iſto. & ſcio ſæpè *Caſtra* ab illius æui ſcriptoribus nominari ipſa opida (quia Caſtrorum militarium ritu, vallo & foſſis clauſa:) arces autem, *Caſtella.* Ita *Caſtrum Antuerpiam, Gandam, Valentianas,* atque alia lego. Arcem igitur iſtam, ſiquis meum ſenſum quærit, cenſeo à Comitibus noſtris ante quadringentos aut circiter annos ſtructam, ſibi domicilium: vt ſolent illâ tempeſtate libenter in edito ædificare, & habitare. Argumentum, quòd *Henricum Primum* Comitem Annales tradunt, *in Arce interfectum.* Ergo in eâ agebat: atque etiam abſens *Burggrauium* (ſic vocabant: id eſt, *Arciscomitem,* ſiue Præfectum) habebat, qui vice ſuâ incoleret & curaret. Lego inſtauratum hoc ædificium, publico Senatus huius decreto & ſumptu, anno ∞. CCC. LXXV: atque ea eſt, quam nunc videtis. O antiquitatem! rideamus. Quid autem anteà fuerit, liquidò neſcio: maius aut elegantius ſuſpicari vix poſſum, etſi in æſtimatione locus habitus, quia vetuſta ſcilicet Comitum ſedes. Itaque & liberos ſuos ferè hîc locabant, & alebant: etſi alibi iam, aucto imperio, domicilium ſuum haberent. Quod ad inferiora tempora obſeruatum, *Carolus* noſter

Quintus

Quintus dicet: qui cum ſororibus ſuis puer hîc eſt educatus. Lego & exteros Principes, ſiqui aduenirent, metationem accepiſſe, & velut per honorem in veteri Aulâ collocatos. Sic *Eduardus* ille, rex Angliæ, qui *Philippo* Galliæ bellum fecit, cùm in Belgicam veniſſet, ſocietatem & auxilia rogaturus; cum vxore totam hiemem in Arce egit. Et verò proſpectus circùm pulcherrimus eſt, aër etiam purus & ſalutaris. Puteus in eâ miræ profunditatis: egregium opus, & quod vnum ibi notes. Anno ∞. CCC.XXXVIII.

CAP. VII.

Opidi exterioris initium, mœnium operoſitas & magnitudo.

QVID iam? de Exteriore etiam opido requiritis? neque illud antiquum eſſe, ſed æuo pòſt, alteri circumiectum, oculi ſtatim affirmant. Scilicet vetus illud Louanium florere cœpit opibus viriſque, & auctâ deinde per lanificium maximè multitudine, opus fuit pomœrium producere, & vaſtum hunc ambitum includere, quem videtis. Quando id factum? Archiua produnt, *cœptos muros eos ſtrui anno* ∞. CCC. LVII. *& biennio ſtatim perfectos*. Id fuit *VVenceſlao & Ioannâ* Principibus, quorum imperio & floruiſſe & defloruiſſe hanc vrbem, verè dicam. Quid tibi eſt Santene? quid corrugas, & aſpernaris? AVD. Non equidem reiicio temerè, ſed diffido & ſubſiſto. Tantúmne opus *biennio?* nam ego oculis pedibuſque peragraui, & cogitatione menſus ſum: magnum, diffuſum, elegans, validum, multiplex: nec mihi videatur vel decennio vnum opidum confe-

cisse. Opidum? prouincia si concurrat & conferat, multum sit vel sic absolutum in eo spatio esse. LIPS. Atqui fuit, ne ambige, nec publicis scriptis fidem detrahe, quæ clarè adfirmant. Et quid potuit illo æuo testatius esse? At tu nostram inertiam aut impotentiam consideras fortasse: qui validi sumus tantùm in vitia & luxum. Maiores nostri priuatim haud diuites, publicè erant: & in patriæ vsum aut ornamentum liberaliter sua impendebant. Sed caput rei, se quoque impendebant. id est, ipsi ciues atque incolæ, credo & accolæ, manus accommodabant: & gratuito labore magna pars hæc operum surrexit. Ipsi qui mercedem capiebant, exiguam, vt tunc res erat, & annonæ laxitas. atque ita hîc & alibi templorum moles, ædificia publica struxerunt, quæ miremur magis, quàm imitemur. Sed totũ igitur hoc opus biennio. quale? videte mihi fossas istas primùm latas, profundas; atq; eas sæpè per viuum silicem, aut scruposam terram percussas. Videte muros lateritio pulchro opere, & sectis deinde lapidibus albis, latis magnisque, interstinctos aut intectos. eosdem validis fundamentis ab imâ fossâ eductos: sic vt operis tertia pars vix veniat in adspectum. Videte turres densas & altas, quæ distinguunt: atque infra eas fornices & cryptas, robusto opere, ad condita, aut vsus militares. Videte & portas, & pontes alibi, magnifica omnia, & è candenti secto lapide: denique opus ipsum totâ facie æquabile & vniforme, quod nec Inuidia carpat. Iam ambitus, quantus est? non de opinione, sed mensione dicam: quæ instituta anno ∞. CCCC. XXVII. procerum certamine fuit. Erant hîc Aulici complures cum ipso Duce, per occasionem institutæ nuper

Aca-

Academiæ : & fortè ſermo de vrbis huius magnitudine, & ecquid aliæ finitimæ æquarent, aut ſuperarent? Sermo primùm, mox ſponſio: atque ea inter quattuor Dynaſtas, *Schonuorſtium, Veſemalium, Dieſthemienſem, Bergizomienſem*. Incaluerant, & miſerunt gnaros talium, & metiri iuſſerunt: compertumque eſt, *Louanium ſuperare Gandauum tribus virgis, Leodicum octo, Lutetiam decem, Coloniam octodecim*. Hæc fideliter ex Archiuis: videtis, quid inter finitima opida interſit, quæ magnitudine ſe iactant: videtis etiam, palmam Louanio eſſe datam. AVD. Videmus, & fauemus: ſed *Virgas* hîc quid appellas? LIPS. Perticas, quæ alibi *ſedecim pedum & ſemis* ſunt; hîc ferè *octodecim*, aut & *viginti*. Neque tamen adhuc iuſtam magnitudinem Louanij habetis: ſed ea vel ex ambulatione prompta eſt, & interiore mœnium ambitu (plus in exteriore) *ſeſquimilliare* noſtrum circiter continere ſæpè ſumus experti. AVD. Et ego tecum. ſed Roma illa quanto maior? LIPS. Et aliæ vrbium veteres: ſed has omitte, noſtra pro æuo mirare.

CAP. VIII.

Nomen Louanij paullò vetuſtius, itemque Comitum, qui huic loco fuerunt. Aliquid de Lotharingiâ præmiſſum.

ET opidum habetis. cui, vt nunc eſt, etſi principium à Normannis dedi; tamen anteà aliquid hîc fuiſſe non abnuam, conuentum, ſiue pagum, ſiue ditionem ipſam hoc nomine inſignem. Nam *Comites Louanienſes* iam antiquitus reperio: vt in Flandriæ Annalibus, *vi-*

uente Pipino, Burchardum Liderici primi Forestarij filium, Comitem Louaniensem fuisse: eiq́ successisse filium Estoredum, quem Vandali & Hunni Louanio pepulerunt. Hæc euenisse aiunt annis DC. XLVII. & DCCXXXVII. sed me nonnihil ambigente, nec vndique huic narratiunculæ assentiente. Qui enim, vel vnde, in hoc tractu sub id tempus Vandali, siue Hunni? non inuenio. Itaque magis fortasse certa memoria in vitâ *Diui Huberti*, cui vxorem *Floruinam* tribuunt, & socerum *Floribertum, Comitem Louaniensem*. quod fuerit circa annum DC. LXX. diu ante tempora Normannorum. AVD. Ergóne *Comites* suos Louanium etiam habuit, titulum dignitatis? LIPS. Quòd posteà habuerit, liquidum: & iamtunc etiam, si vera dictis fides. Sed nostri Annales tam altè non repetunt, incuriâ an inscitiâ, non dicam. Primum faciunt *Lambertum*, circa annum DCCCC. LXX. & ex eo seriem deinde continuam & stirpem texunt. AVD. Solent initia talium obscura sæpè esse: sed placétne inquirere, & facem nobis allucere? LIPS. Si habeam vnde accendam, velim: sed tenebræ meræ sunt circa id æui, & intrantibus labyrinthi. Qui etiam scriptores, ad dirigendum aut firmandum? pauci, & sparsim aliquid aut obiter tangunt. Sed colligam, disponam, nectam: & ordine & fide, vt possum, dicã. Ab alto res petenda est. *Carolus Magnus*, qui rebus & virtutibus hoc cognomen meruit, imperium nouum in Occidente instituit: quo Italiam, Galliam, Germaniam est complexus. Tenuit vel auxit, quamdiu vixit: non sic posteri, & primùm *Ludouicus Pius* filius (præter hoc cognomen haud multa in eo pulchra) remissior fuit, & ab hostibus, ciuibus, liberis,

ris,clades aut ignominias accepit. Vtcumque tamen,imperium iunctum habuit: voluitque filius eius *Lotharius* natu maximus; sed alij duo, *Ludouicus* & *Carolus*, restiterunt, & ad diuisionem verbis, mox armis, vocarunt. Pugnata acris pugna in pago *Alcedronensi* (alij, *Antißiodorensi*) ad villam *Fontanatam*: ita inquam acris, vt *nulla ætas meminerit* (verba veterum Annalium) *tantam stragem in gente Francorum esse factam*. Pleraque nobilitas, & vetus miles, periit: ipsum Imperium in diuisionem venit, quia fratres duo videbantur vicisse. Anno DCCC. XLII. Diuisio, vt *Italia*, *Prouincia*, *Burgundia citerior*, Lotharij esset; tum magna illa *Belgica*, ab ipsâ *Burgundiâ* ordiendo, & quidquid terrarum intra *Mosam & Rhenum* supernè, infernè inter illum & *Scaldim* esset. Vastum spatium: & quia hæc pars à reliquâ Galliâ iam diuidebatur, quæ regem suum seorsim habebat cum Franciæ titulo; placuit nouum huic nomen imponere, & à *Lothario*, *Lothariam*, vel nostro verbo *Lotharijckiam* (quasi *regnum Lotharij* dicas) appellare. Posteri autexteri deprauarunt, & molliùs *Lotharingiam* dixerunt. Hæc pars, quia plurimum Galliæ Belgicæ tenuit (non enim omnia, & vltra Scaldim ad Sequanam vsque desunt omnia, itemque suprà ad Matronam) sed quia plurimum; confundunt scriptores. vt Otho Frisingensis: *Lothario obuênit Gallia Belgica, quæ ex eius nomine Lotharingia est dicta*. Non verè aut exactè, vt dixi.

CAP.

CAP. IX.

Reges & mox Duces Lotharingiæ, itemq́; Archiduces: Comites nostri in hac parte, & stirpe.

HÆC ita diuisa: sed & iterùm mox diuisa, & vires magis magisque, præsertim in Lotharij parte fractæ. Nam ille iam senior, tædio rerum aut pietate, Deo se consecrat, & spreto imperio in Prunienſe monasterium concedit. Partitus tamen illud inter liberos priùs, his finibus. vt *Ludouicus* Italiam haberet; *Lotharius* cognominis, hanc nostram; *Carolus*, Prouinciam Burgundiamq́ue. Ita, quæ pulcherrimè anteà hærebant, diuulsa. nam consideratione dignum, in primi Lotharij parte, licuisse ab Oceano ad mare Mediterraneum venire, itemq́ue ab vltimâ Italiâ ad Belgarum extremos, non alio Dynastâ, qui interpellaret. At nunc abiuncta: iterumq́ue magis, mortuo Lothario iuniore, qui cùm legitimos liberos non haberet, *Ludouicus* & *Carolus*, vterque Lotharingiam ad se trahere, & armis super eâ certare. Mox pace factâ, partiuêre: quomodo, nescio, & valdè ex vsu fuisset prodi. Sed credo equidem inferiora hæc nostra ad Franciam transisse; superiora Germaniæ adnexa, magis illi opportuna. Atque ita fortasse iamtunc *Superior* & *Inferior* Lotharingia factæ: etsi posteà sub vnum etiam dominum redactæ. Enimuerò confusio hîc rerum, & scriptorum: & addo, nimbi ac tempestas temporum. cùm Normanni (vt prædixi) has partes passim inuaderent, & Galliæ reges, per ignauiam aut imbelliam, tuendis suis non essent. Itaque factum, vt Germani totam

Anno DCCC.LV.

totam eam ſui iuris facerent: quod cœpit *Arnulphus* Anno DCCC.XCVI. & ſeqq.
Imp. ille victor Normannorum: nec iniuriâ, nam ipſe è faucibus eorum eripuerat, & iure quodam manuum habebat. Tenuit & *Henricus* Imperator. ſed ita vt *Duces* ei non Reges darent, & in *Comitatus* etiam diuiſam, beneficij ſui facerent hanc ditionem. Ita mox *Otho* Imperator, *Henrici* filius, *Brunonem* fratrem ſuum, Archie- Anno DCCCC.LVI.
piſcopum Colonienſem, donaſſe Ducatu Lotharingię legitur: quem tamen ille titulum mutauit, & *Archiducem* nouo nomine ſe ſcripſit. Obſeruate iuuenes. non antè ea vox aut dignitas: nec in Lotharingiâ quidem poſt illum hæſit. AVD. Sed quâ cauſſâ aut exemplo excogitauit? LIPS. Opinor ſolo *Archi-epiſcopi* nomine motum: & viſum ei decorum, illud *Archi* etiam in *Ducem* tranſferre. Exemplum quidem (quod ſciam) antè non fuit: & illi *Auſtriæ*, diu pòſt vſurparunt, mirum ni iſto præeunte. Etſi fortaſſè alia etiam cauſſa, aut ius: nam & inſignia Lotharingiæ iidem Auſtriaci gerunt. Sed ad rem noſtram, hoc *Brunonis* tempore, duo fratres fuêre, *Reginerius Longicollus* cognomine, & *Lambertus:* ille *Montenſium* (id eſt, *Hainauiæ*) iſte *Louanienſium* Comes. Hi duo è regum Franciæ proſapiâ, ius ſibi in Lotharingiam eſſe dicebant, & armis vindicabant. *Bruno* dolo graſſandum ratus, ne longo aut difficili bello implicaretur, ſpecie pacis vtrumque *Valentianas* euocat, & Anno DCCCC. LIX.
Reginerium in vincla coniicit: *Lamberto* quid factum, non produnt. *Reginerius* igitur ibi fato aut fraude obiit: ſed duos filios reliquit, *Reginerium*, & *Lambertum:* qui concorditer inter ſe partiti, ille Montenſium, hic Louanienſium Comitatum vt haberent. Fruſtrà. *Bruno* tur-

D bauit,

bauit, & *Reginerium* vi pepulit: nec alter ausus exspectare, vterque patriam Franciâ, & dynastiam exsilio mutarunt. Inde iræ, minæ, & apparatus: & Franci fauebant: sed hæc tantùm. Intereà *Otho* Imp. obiit, itemq; *Bruno:* & in successore *Othone Secundo* non eadem vis vel auctoritas erat. Itaque liberè tunc duo fratres prorupêre, & suis ac Francorum copiis, *Garnerium* & *Reinoldum*, paterni patrimonij occupatores, acie vincunt. Id factum anno DCCCC. LXXII. Vincunt, inquam, acie: nec tamen loca omnia occupant: & ad obsidia conuersi, castellum *Buxidis* (*Bossutium* hodiernum esse censent: quò ducit magis vetus scriptio, *Buxûdis.*) hoc, dico castellum muniunt, & refugium sibi, ac prædis receptaculum, habent. Quas cùm effusè agerent, aliique Imperatorem, vt læsum, in partes vocarent: venit *Otho*, & castellum obsidet, expugnat, euertit. Fratres tamen elapsi.

Anno DCCCC. LXXIIII.

Imperator Montensem Comitatum in duos diuidit, *Godefridum* & *Arnulphum*, illum *Arduennæ*, hunc *Flandriæ* Comitem, opibus potentes, eoque dilectos qui controuersam ditionem tuerentur. Neque nostros tamen animus, etsi melior fortuna, deserit: colligunt iterùm copias, & montem *Castrilocum* obsident. dicti duo Comites suppetias veniunt, pugna committitur, ambiguâ victoriâ: nisi quòd obsidio tamen soluta, & nostri in Franciam relapsi. Illîc nouum regni fatum, res eorum & fata correxit. Erat *Hugo Capetus*, Parisiorum tunc Comes: sed potens opibus, & gratiâ, & addo astu & ingenio: quæ regnum ei mox pepererunt. Huius filiam *Hauidam* Reginerius vxorem capit; noster Lambertus *Gerbergam*, Caroli filiam, qui frater *Lotharij* regis tunc

Anno DCCCC. LXXVI.

Franco-

Francorum erat. Ita fulti opibus, & aduersariis iam territis, faciente etiam palàm & fauente Rege, vterque Comitatum suum recipit: & receptum, firmiter ipsi & posteri tenuerunt.

NOTA.

Hìc & alibi *Hainauiam* appellaui, quæ vulgò *Hannonia* est, & incolæ *Hannones*: sed vulgò, neque voces eas, aut analogiam, aut paullò vetustiorem auctoritatem habere, opinor. Appello ad scidas. Vera sanè vox, *Hainau*: quasi dicas, *Hainæ regionem*, qui fluuius eam interluit. Illa, inquam, vocula nobis hoc notat: atque ita *Bat-au*, *Mor-au*, *Rijn-au*, & plura formauimus: *Bati-regionem* (vel *commodi bonique*. nam & id prior vox notat) *Palustrem regionem*, *Rheni regionem*. Ab his exemplis *Hainauia* Latinè: etsi reperio etiam *Hainegoiam*, vel *Henegoiam*: nimirùm à litteræ *G.* insitione, quæ interponi inter duas vocales εὐφώνως solet. Ita cùm *Haine-au* vellemus, *Hainegau* fecimus, & crassiusculè, *gou*, vel *goi*; vt *Auster*, *Oister*, & quæ talia facilè notes. Sic & *Rijngauiam*, pro *Rijnauiá* leges.

CAP. X.

Comites hic perpetui: & de Carolo Duce dictum, à quo nostra magnitudo.

Et iam certus primusq; (vt apparet) perpetuus Comes Louaniensium, *Lambertus* iste est: & Annales ab eo numerant, neque vltrà tendunt. Nam quæ dixi de *Floriberta*, aut talibus; alia ratio est, & more prisco, post *Constantinum*, Comites, id est Iudices prouinciis siue opidis dabantur, quos Germanica lingua *Grauiones* appellat. Quidam à canicie vocem petunt, quia Seniores in hoc munere; alij à fossis, quia ad limites; ego malim Græ-

cissante voce, quasi *Graphiones* dictos, & quia rara tunc inter barbaros, peritia scribendi, & Iudicibus vsurpata. Vtcumque ea res sit, *Comites* mox facti perpetui, & in Principatum ac Dynastiam vox iuit. Sed de *Lamberto* priusquam alia exsequar, de *Carolo* eius socero præmittam: quia illinc, & ab hoc capite, magnitudo præcipua Belgicæ est, quam miramur. *Carolus* igitur, è stirpe *Caroli* illius *Magni*, filius *Ludouici Quarti* Francorum regis fuit, frater autem *Lotharij*, qui tunc maior natu regnabat. Hic *Lotharius* bellum cum *Othone* Imp. habuit: sed pace factâ, frater eius *Carolus* Ducatum Lotharingiæ, velut pignus illius, aut donum, accepit. Neque tamen totum accepit: multum Imperator deminuit, & aut Imperio, aut aliis adsignauit. Imperio, *Aquasgrani*, *Nouesium*, *Antuerpiam* nostram cum *Marchiâ Riensi*, Comitatum (vt ego opinor) *Bracbantiæ*: alijs, *Leodicensi & Coloniensi* Episcopis multum adiacentium terrarum, aut opidorum, quæ etiamnunc latâ satis iurisdictione tenent. Scilicet de alieno, facile & in procliui erat, largum esse: & circumcidere etiam Lotharingiæ vires, inter consilia habebatur. Tamen *Carolus* cetera tenuit, & quindecim ferè annos possedit. Intereà *Lotharius* rex nullis liberis, aut non diuturnis, obijt: & iste regnum iure & more vindicabat. Sed vis aut fraus plus potuit: & *Hugo Capetus*, de quo dixi, cùm iamdiu ambitioni suæ viam præstruxisset, non solùm regnum obtinuit, sed istum in vincula dedit, obiitque in iis *Aureliani* sexto circiter pòst anno. O res humanas, & infida sceptrorum! Spectarunt alij, alij adiuuerunt: & quamquam huic propria soboles esset *Otho*, qui

qui Ducem Lotharingiæ agebat; tamen adſpirandi ad regnum, aut conandi, vel animus vel vires defuerunt, obiitque in ſuo Ducatu, cùm annos XIIII. circiter tenuiſſet. Hic eſt, quem *Epternaci* in Leucorum ditione ſepultum credunt: vbi hodieque tumulus, in Benedictinorum cœnobio, cum inſcriptione: Anno ∞. V.

Otho Comes, tibi ſit requies per ſæcula perpes.

Defuncto, Lotharingiæ Ducatus datus ab Imperatore *Henrico* Comiti Arduennati *Godefrido*: etſi Carolus filiam *Gerbergam*, vt dixi, collocaſſet *Lamberto* Comiti noſtro, anno ∞. II. vt ab *Edmundo Dintero* annotatum reperio: quæ iure ſanguinis eum vindicabat. Sed in alia hoc non valuit: dumtaxat *Comitatus Brachbantenſis*, & *Bruxellenſis*, cum iis quæ adhærebant, apud Carolinam hanc ſtirpem manſerunt, & Comitatum Louanienſem inſigni acceſſione auxerunt. Idem alij tradunt de *Niuigellenſi*: quem *Niuellenſem* hodiernus ſermo dicit. Sanè de Bruxellenſi, certum eſt. vbi crebrò egit Carolus, & iam tunc iſte locus Genium habuit, vt ſic dicam, ad Principes alliciendos, & ſuaui ac ſplendido domicilio retinendos. Scribit *Dinterus*, Carolum *hìc principale dominium tenuiſſe, inter duo brachia Zennæ fluminis, prope Eccleſiam S. Gaugerici.* Locus etiamnunc notus, & vetus ibi (notent curioſi) in paruâ inſulâ Aula fuit. Idem Diuam opidi tutelarem *Gudilam*, à *Morzellâ* in vrbem tranſtulit, & in æde *S. Gaugerici* collocauit, donatam ipſam & ſacrorum miniſtros, fundis & vectigalibus, quæ etiamnum tenent. At non locum; & mox tranſlata in ſuperam partem fuit, vbi templum nunc ſuperbum viſitur, eius nomini ſacratum. Anno ∞. VI.

CAP. XI.

Lambertus Comes, alijq́ʒ ex ordine, ad Godefridum primum Ducem.

LAMBERTVS igitur iam Comes, & viribus finibusque auctior: sed & plura appetebat. Nam spes de Lotharingiâ non deserebat, & omnia occupandæ mouebat & turbabat: ideoq; *Godefridus* nouellus Dux, suis & Imperij viribus, in fines nostros venit, summam, vt putabat, manum bello impositurus. Itaque Louanium ip-
Anno ∞. XII. sum obsedit, & Lambertum inibi clausit. Qui sunt auxilio? Deus, & ciues. atque isti mirâ virtute & constantiâ, post varios conatus aut adsultus, hostem irritum irrisumque dimiserunt. Ita finis belli, non spei. quam tamen interpellauit Leodicensis Episcopus *Baldericus*, qui statim anno sequente bellum intulit, & iuxta *Hungardas* castra est metatus. Noster aduênit, manum conseruit, & cum cæde aliquâ (trecenti obiisse dicuntur) Antistitem fugauit. Ille, quod bello non potuit, à religione voluit impetratum: & sacrorum communione arcuit, donec Comes *Horrentium* villam, velut luendæ culpæ, ipsi posterisque adsignauit. Iterumque cum *Godefrido* occupatore Lotharingiæ bellum. qui Hainouiam inuaserat, quam *Reginerius*, ex fratre nepos huius nostri, tenebat: ideoque statim suppetias venit, & infelix prœlium inijt, in quo vitam amisit. Id pugnatum circa *Flo-*
Anno ∞. XIIII. *rennas:* scribitque Sigebertus, *Phylacterium à collo pendulum habuisse Lambertum, in quo Diuorum reliquiæ: atque id in medio ardore prœlij excussum vel amissum*

diui-

diuinitus, & vitam ei mox ereptam. Obijt pridie Idus Septembres, vir à puero variè exercitus, & animi magnus, medius fortunæ. Sepultus est *Niuigellis*; vbi & vxor eius Gerberga. Filium reliquit

HENRICVM. quem didici cum matre *Gerbergâ* res aliquamdiu administrasse: sed in pace. Memorabile quidem nihil inuenio, præter in vsus sacrorum donationes quasdam, vt pietas illa maiorum fuit. Præfuit ita *viginti quattuor* circiter annos, noster, vt sic dicam, Numa. Mors tamen tragica: & à captiuo quodam suo, viro nobili, *Hermanno* domi insidiosè interfectus est, siue vt alij exprimunt, in Arce. Factum anno ∞. XXXVIII.

OTHO successit, *Henrici* filius, breuis æui puer: neque annum ipsum in Principatu exegit.

Ergo patruus eius LAMBERTVS, *Baldericus* cognomento, eum excepit, filius illius *Primi.* Aliqui confundunt, malè. Hic est qui *Decimas agri Louaniensis, Collegio Canonicorum Diui Petri adsignauit*, octauo imperij sui anno. Idem Diuæ *Gudilæ* corpus, quod Bruxellæ asseruatur, è *Gaugerici* æde sublatum, in *S^ti^ Michaëlis* (ita tunc dicebatur) reposuit: & ipsum illud templum auxit, vel ornauit, Canonicos instituit, & ampliter satis donauit. Factum anno ∞. XLVII. vt monimenta in eo ipso templo nunc docent: adiuuante & fauente in talibus optimâ coniuge Odâ, quæ filia fuit *Gozelonis Lotharingiæ* Ducis. Sed neque Martis expers hic Princeps fuit. Nam cùm Flandria bello arderet, quod *Henricus Tertius* Imp. inferebat *Balduino* Comiti, noster

arma

arma cum vicino iunxit: sed arma parùm fausta. Flander variè petitur, vincitur, terrâ & mari: cùm Hollandi & Zelandi in partes Cæsarianas ducti aut tracti essent. Itaque *Clausulis captis* (ait Sigebertus: & puto *Slusas* hodiernas esse) multam cædem Imperator fecit: ipsum *Lambertum*, cùm Tornacum obsessum pergeret, obuium sibi; aut in ipsâ obsidione (vt alij) interfecit. Obiit autem (memoriæ Louanienses notant.) XIII. Kal. Iulij, anno ∞. LIIII. Iacet Niuigellis. Et cur ibi primi ferè nostri Comites? qui obseruo *Defensores* & *Aduocatos* eius cœnobij fuisse.

Successit HENRICVS *Secundus*, eius filius: cui vxor *Adela*, filia Landtgrauij Thuringiæ. Neque aliud de eo lego, quàm cum Hollandis variè pugnasse: & obiisse anno ∞. LXVIII. Hunc *Ducem Carinihiæ* (addunt aliqui, *& Austriæ*) ab *Henrico Quarto* factum, sunt qui tradant: & inter eos *VVolfgangus Lazius*, vir multæ industriæ, & lectionis: iudicium & fidem est vbi requiras. Sed tradunt: & hinc euenisse, vt insignia vtriusque Principatus (Louaniensis, & Austriaci) eadem sint & concordent. Dubito, & Annales nostri nihil produnt.

Huic HENRICVS *Tertius* sufficitur, filius natu maximus: cui vxor *Gertrudis*, filia *Roberti* Comitis Flandriæ. Annos *viginti octo* rexit, pacatè, id est beatè: nec belli aut tumultus sub eo sermo. Mortem in ludicro hastarum certamine quæsiuit, à *Gosuino* viro nobili: quem dum temerè prouocat, & inuitum secum concurrere adigit, vno ictu confossus, obijt. Is fuit annus ∞. XCVI. Et huius monumenta pietatis exstant, donationes cœnobijs

biis factæ, inprimis *Affliginiensi*. Sepultus est Niuigellis: liberos non reliquit. Itaque

Venit in locum frater GODEFRIDVS, duplici cognomine, *Barbatus*, & *Magnus*. Illud habuit à voce, quâ se obligauit *barbam non ponere, donec Lotharingiæ, Ducatus diu debiti, compos esset*. Alterum ab isto ipso manauit, quòd eâ adiectione verè iam magnus esset; tum & animo ac virtute merebatur. Auctores habeo, qui tradant, quo tempore frater Henricus obijt, in Syriâ, nobili illâ *Godefridi* expeditione, captiuum fuisse: eoq; communi patriæ decreto, matrem *Adelam* rebus præfectam, donec de filio certiora adferrentur. Ad quem liberandum reducendumque *Oliuerius Leefdalius* vir nobilis, Bruxellâ missus, feliciter rem confecit, & optantibus suis Principem restituit. Statim redux *Sophiam*, filiam *Henrici Quarti* Imp. vxorem cepit: atque ea ad Ducatum Lotharingiæ gradum struxit. Nam cùm *Henricus Quintus* patri bellum faceret, & à partibus huius *Henricus* Limburgensis, Dux tunc Lotharingiæ, staret; patre mortuo, cepit eum, & Ducatu spoliauit, transtulítque in hunc affinem suum *Godefridum*. Id factum anno ∞. C. VI. Ab hoc tempore potens iam iste, & contra *Henricum* (custodiâ elapsum) fortiter sua defendit: itémque cum *Bertoutijs*, qui Mechliniæ, Grimbergæ, aliísque locis latè imperabant, acre bellum, etsi parùm felix, habuit. Cum Leodicensibus autem, vario euentu. Nec in bellis *Cæsarem* facimus: in virtutibus, pietate, iustitiâ, benignitate, Annales nostri palmam super omnes donant. Cœnobia & religiosos cœtus instituit, vel auxit. Auxit

Affliginium, S. Trudonem, Bigardense monasterium ſupra Bruxellam, in ipsâ Bruxellâ *Præpoſituram Capellæ*, alia: inſtituit *Parcenſe* hoc nobile, item *Fliederbecenſe*, vtrumque nobis in propinquo. Obiit anno ∞. C. XL. cùm annos XLIIII. imperaſſet. Sepultus eſt Affliginij. Ab illo ſeries Ducum Lotharingiæ & Brabantiæ, mox & Burgundiæ atque Auſtriæ, qui in præſentem hanc magnitudinem creuerunt. quos nunc ſepono: neque ad rem Louanienſem propriè ſpectant. Septem dedi Comites: atque ecce breuiter, & in vno aſpectu, ſtirpem &

STEM-

STEMMA.

MANASSES, *Comes Hainauiæ.*	LVDOVICVS IIII. *rex Franciæ.*

REGINERIVS *ibidem Comes.*	LAMBERTVS *Louaniæ Comes, sine liberis.*	LOTHARIVS *item rex.*	CAROLVS, *Dux Lotharingiæ:* vxor *filia Comitis Trecensis.*

REGINERIVS, *ibidem Comes.*	LAMBERTVS, *loco patrui, ibidem.*	GERBERGA *vxor Lamberti.*	OTHO *Dux Lotharingiæ, sine liberis.*	ERMINGARDIS, *nupta Alberto, Comiti Namurensi.*

MACHTHILDIS, *nupta Comiti Eustathio Bononiensi, & Bullionensi. qui filium Eustathium habuit, & ex eo nepotes reges Hierosolymorum.*	HENRICVS, *nescitur vxor. obijt ἄπαις.*	LAMBERTVS *Baldericus, vxor Oda.*

HENRICVS Secundus, vxor *Adela.*

HENRICVS *Tertius,* vxor *Gertrudis. ἄπαις.*	GODEFRIDVS *Barbatus, idem Magnus. Vxor Sophia. primus Dux Loth.*	REGINERIVS, *qui in Hasbania cæsus. ἄπαις.*

HENRICVS, *viuo patre Monachus Affliginij.*	GODEFRIDVS *Secundus, successor.*	ADELA *nupta regi Angliæ.*	IDA *nupta Comiti Cliuensi.*

Addunt aliqui & Machthildim.

Genus ex his videre est, & sanguinem vtrimque *Regium:* illum è vetustis *Merouéis,* hunc *Carolinis.* Adfinitates deinde, & sanguis mixtus cum omnibus, ferè dicam, Europæ Imperatoribus, Regibus, Dynastis.

CAP. XII.

De Marchionatu Riensi, quis ille, & quando accesserit.

ORDINE isti Comites: & augmenta paullatim habetis, denique Lotharingiam, tot annis debitam, exspectatam, tandem impetratam. Quid etiam? *Brabantiam*, & *Marchiam Riensem* addere debemus: sed vtram priùs? difficile est dicere, & vno ferè tempore inuenio (de Comitibus nostris loquor) titulos vsurpatos. In manuscripto Chronico legi:

Henricus genuit Henricum Louaniensem,
Quilibet istorum Romani Marchio regni.

Hæc spectant ad *Henricum Secundum*, & *Henricum Tertium*, Comites (Catalogum in mente habete:) qui præcesserunt *Godefridum Magnum*, Lotharingiæ primum Ducem. Itaque titulus ille anterior isto Lotharingiæ: sicut & Brabantiæ, quem *Henricus Tertius* in Diplomate sumit, anni ∞. LXXXVI. Donatione Affligieniensi: *Henricus, diuinâ propitiante Clementiâ, Bracbatensis patriæ Comes & Aduocatus*. Posteà de isto, nunc de *Marchiâ*. Marchiam vocamus, limitem Lotharingiæ ad Scaldim fluuium: quem *Pagum Riensem* olim dixerunt: qui continebat *Antuerpiam* hanc nobilem, *Liram, Bredam, Herendatum, Bergam*, & Campaniæ multos pagos. Lazius *Marchiam limitis Anglicani* appellatam vult: & *Vtilonem* Marchionẽ agnoscit, iam olim anno IↃ. XI. Adduntur alij: & denique ipsi Duces Lotharingiæ ab Imperatore impetrarunt, inter quos *Carolus*

Carolus Lamberti ſocer, & *Otho* filius, de quibus prædixi. Neque tamen *Lambertus* ipſe Comes obtinuit, vt apparet: legiturque *Godefridus Gibber*, Dux Lotharingiæ, Antuerpiæ interfectus, tamquam ibi Dynaſta & Marchio; itemque *Godefridus* filius Euſtathij, *Marchio Antuerpiæ* ſcribitur, & militem ibi collegiſſe, cùm ad ſacram & inclytam illam expeditionem iret. Ideò dubitatio ſubit de *Henrico Tertio* (etſi Epigrammatium ſuprà dixit:) cùm *Godefridus* ille *Gibber*, anno ∞. LXXVI. interfectus ſcribatur: qui tamen Lamberto Schafnaburgenſi *Gozilo* dicitur, re & tempore iiſdem. *Gozilo*, inquit, *Dux Lotharingorum cùm eſſet in confinio Lotharingiæ & Flandriæ, in ciuitate quæ dicitur Antuerpha, occiſus eſt*. At alij *Godefridum* hunc fratrem faciunt *Gozelonis*, quibus magis accedo. Sed quomodocumque, non potuit *Henricus Tertius* Marchio eſſe, aut non diu eſſe: præſertim cùm *Godefridus* ille alter eodem titulo ornetur, ſub annum ∞. XCVI. Niſi exiſtimat aliquis (nec de nihilo) Lamberti poſteros vſurpare voluiſſe, tamquam deberetur; etſi in poſſeſſione alij eſſent. At illud iam conſtat, *Godefridum Magnum*, vnà cum Lotharingiæ & hunc ſumpſiſſe, atque adeò rem tenuiſſe. Diplomata eius: *Godefridus Dei miſeratione, Dux & Marchio Lotharingiæ, Comes Louanij*: anno ∞. C. XXXVIII. In alio, Cœnobij Parcenſis donatione: *Ego Godefridus Dux, qui & Marchio*: & poſteri deinceps vſurparunt. Magna acceſſio fuit: notandúmque à Brabantiâ & Lotharingiâ (etſi nunc in illâ cenſetur) Marchiam diuulſam fuiſſe. De Lotharingiâ, diſertè Schafnaburgenſis: *in confinio Lotharingiæ & Flandriæ fuiſſe*.

Non quin olim in Lotharingiâ non fuerit: sed nimirum Imperatores Germanici auellerunt, & sibi aut suis, quibus gratificari vellent, eam seruarunt. Mos etiam vetus habebat, ad limites imperij aut flumina, *Marchias* istas habere, & in iis præsidia contra hostes.

CAP. XIII.

Idem in Brabantiâ quæsitum: qualis, & vbi ea?

SEQVITVR de Brabantiæ accessione, à me positum & huc dilatum. Video quidem *Henricum Tertium* vsurpasse, verbis quæ dedi: iterúmque in manumissione puellæ cuiusdam, quam manuscriptam vidi, *Ego Henricus Comes & Aduocatus Bracbantinensis patriæ:* sed *Comitem* se, non *Ducem* scribit. Et verò idem titulus in Sigefrido, actis anni DCCCC. XCVII. *Ansfridus, cùm Comes fuisset Bratuspantium, deposito militiæ cingulo, factus est Episcopus Vltraiectensis.* Idem titulus, sed in alio (quod miremur) sub idem tempus: nam ille *Henricus* noster obiit anno ∞. XCVI. Quomodo expedimus? neque enim vno tempore duo Comites, vt opinor. AVD. Ex facili. nam *Bratuspantes* diuersi à *Bracbantis* sunt, quod vel ex Cæsare constat. LIPS. Verè tu, si Cæsarem spectas. nam ille iuxta Suessiones collocat, procul à nobis: sed Sigefridus aliter: & illam Iulianam vocem, nescio quâ affectatiunculâ, ad nos transfert. Ne ambigas, ecce clarè in actis anni ∞. XII. *Godefridus Dux in fines Bratuspantium venit, & Louanium obsedit.* Cedò, an non Louanium in nostrâ Brabantiâ est? Equidem hæreo: & magis, quòd in *Dintero* scriptum, *Gerbergam successisse*

ſucceßiſſe fratri ſuo Othoni , in dominio Comitatus Bracbatenſis , & Bruxellenſis , cum ſuis appendicibus. Si iamtunc *Gerberga* , id eſt vxor *Lamberti Primi*, ſucceſſit : cur non ipſe,non alij ante *Henricum* dictum vſurparunt? Tenebræ : & omnia faciamus,nullum ingenium vel induſtria examuſſim hæc adæquet incuriosè ſcripta, aut nec ſcripta. Illud tamen video & teneo, *Comitatum* modò Bracbantiam tūc fuiſſe : neq; *Ducatus* nomen apud noſtros reperiri ante *Henricum Quintum* Louanij Comitem,qui accepit. Nam hoc Hiſtorici noſtri docendi ſunt : & eſt epiſtola Imperij nomine ſcripta ad *Innocentium Tertium* Pontificem , & ſubſcripta inter plures ab iſto : *Ego Henricus Dux Lotharingiæ, qui & Brabantiæ.* Item in ſepulchro eius,in hac vrbe, æde Petrinâ: Circa annum ∞. cc.

Brabantinorum dux, regni Marchio, morum
Regula.

Neque de ſequentibus deinceps ambigitur : omnes vtrumque illum , *Lotharingiæ & Brabantiæ Ducis* , aſſumpſerunt. AVD. Satis mihi mirum, quòd ſic nouellum titulum facis ; cùm Gallici atque alij Annales tradant, *Arnoldum*, & mox *Arnulphum* , denique *Angiſum*, & *Pipinum Craſſum* , Brabantiæ Duces , & Antuerpiæ Marchiones fuiſſe. LIPS. Scio eſſe , qui fortiter tradiderint , ſed veteres auctores equidem requiro. Illud de iſtis verius , *Auſtraſiæ Duces* & rectores , ſub Galliæ regibus , fuiſſe : quæ tamen Auſtraſia hanc partem ferè tenuit,quę *Lotharingia* poſteà dicta. Vbi & Brabantiam eſſe ſcimus : ſed an nomine tam antiquo ? Erui olim aliquid è Pythœanis Annalibus Gallicis , vbi in Diuiſione *Ludouici* Imp. ante mortem factâ, ſcribitur : *Friſiæ, Ardenna,*

*Sunt Menapij.

*denna, Asbania, Bragmento, Franderes, *Menpistou:* & videatur ex connexione locorum *Brabantiam* & *Flandriam* sic nominare. Magis etiam accedit Diuisio vetus *Caroli & Ludouici regum*, anno DCCC. LXX. *In Brachanto Comitatus* IIII. *Camaracesium, Haniourn, Lomensem.* Vox sanè est hæc ipsa, & magis si quis *Bracbanto* me volente scribat. Sed quid igitur? tam latè patuerit, vt *Cameracum*, & *Hainouiam* (nam istud est *Hanioum*) incluserit? De *Lomensi*, hæreo: & pronus sim scribere *Louiensem*, vel *Louinensem*, & capere hunc nostrum. Enimuerò etiam Rodericus Toletanus *Brabantiam* valdè producit, & cum ipsâ *Lotharingiâ* adæquat. Nam in descriptione Germaniæ ait: *Teutonia continet has regiones, Lotharingiam siue Brabantiam, VVestfaliam, Frisiam.* Sed exteri parùm hæc accuratè exsequuntur: & ille fortasse titulos Ducum nostrorum saltem adspexit, quibus iunctim tunc vtebantur. Illud comperior, *Bracbantiam* hanc posteriorem ad *Scaldim & Teneram* fluuios sitam fuisse, & versus Tornacum etiam se extendisse. Ex Sigefrido, in actis anni ∞. LIX. *In pago Bracbatensi, iuxta Tornacum.* Pago, id est regione & tractu: quomodo *pagos Heluetiorum* Cæsar dixit. Ita & Flandriæ Chronica scribunt, *Diuum Liuinum ad Escam, in pago Bracbatensi, martyrio coronatum.* Quę si fida scriptio, nónne *Bracbantiæ* hoc nomẽ iterùm *antiquum adstruimus? nam id euênit anno DC. XXXIII. Flandriæ item scriptor *Brando*, nominat in actis anni DCCCC. LVI. & ponit in *Pago Bracbantensi, Meren, Crainham, Bellauicum, Bruggicinam, Milunã, Merssken, *Ayngam, Badingam, Mortesselam, & Masminam.*

*A pronunciatu Louin.

*Et circa tempora Pipini.

*Hodie Ayga.

nam. Itemq; diploma *Othonis Secundi*, anno DCCCC. LXXIIII. commemorat, *confirmasse eum possessiones Gandensis cœnobij: in pago quidem Bracbatensi, villam Veruiniam, & Fletersele, & Papingham, & Bauingam, & Gisensele, & Holthem*. Quæ loca distinctè si inquiris, reperies pleraque palàm in hodiernæ Flandriæ finibus, inter flumina à me dicta. Quid concludimus? *Brabantiæ* nomen antiquitùs videri latiùs patuisse: posteà restrictum, vt solent hæc talia, bello aut diuisione, hæsisse in finibus Flandriæ, vbi nunc ferè est *Comitatus Alostensis*. AVD. Mira. & vnde nostri Principes hunc titulum, si Flandriꝫ tu accenses? LIPS. Dicam. Scito Lotharingiam nostram olim certò ad Scaldim se extendisse, atque ita illam *Bracbantiam* * in eâ tunc fuisse; sed tempore ad Flandriam iuisse. Nostri certè Annales habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fidæ operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc comiti Flandriæ accessisse, atque abiunctam deinceps à nobis esse*. Ita vera Bracbantia non est vltrà nostrorum Principum: nomen tamen tenemus, imò diffudimus in reliquos veteres Comitatus. AVD. Quomodo id factum, aut quando? sodes, doce. LIPS. Difficile est (& pudet me toties queri:) sed suspicor, cùm Duces iam Lotharingiæ nostri essent, impetrasse ab Imp. vt ille *Comitum Bracbantiæ* titulus in *Ducatum* item mutaretur. Factum. & placuit nouellus hic præ illo veteri, quia ambiguus erat, & *Duces Superioris Lotharingiæ* etiam vsurpabant. Adeoq; inualuit, vt obliterato Lotharingiæ & aliis, hunc retinerent, & terris suis communicarent.

* Ideoq; & nunc *Imperialis* dicitur, eo titulo à Flandriâ discreta.

NOTA.

Bracbantia, vel *Brachbantia* antiquioribus ferè ſcribitur : ideoq́ue *Brauabanda* Becani, originem ſic petentis, locum vix habet. *Bant* limitem ſignificat : ſic *Oiſterbant*, & *VVeſterbant* appellata : quæ *Auſtrouantiam* & *VVeſtrouantiam* non benè efferunt aut ſcribunt. Et fuit ſanè limitanea hæc regio, inter vtraque regna : ideoq́ue *Brac*, *A*. craſſo, fortaſſè dicta : quia ſæpè ceſſabant ij agri & inculti erant. quod nos *Braecken*, & *Braeck-landt* vocamus. Sed origines obſcuræ, nugari omittamus.

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

siue

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Dignitas Ducum Brabantiæ, atque opidi Louanij: Cuius nomen in titulis præualuit. Ea ipsa caput Lotharingiæ.

QVando Louanium nostrum fuerit, & progressus eius dixi: *Quantum*, & *Quale*, iam addam. Neque enim à præsenti fortunâ aut specie æstimate: res magna, insignis, laudabilis fuit, & pauca in hoc axe opida, quæ potentiâ aut opibus, & addam virtutibus, æquauerint se aut æquent. Vt capiatis credatisque, à capite deducam. Postquam Lotharingia annexa Louanio, itemque Brabantia fuit; magna iam Ducum nostrorum dignatio, validæ copiæ atque opes: vsqueeò, vt

inter Germaniæ primos Principes (nam ad Germaniam Inferior Lotharingia pertinuit) primos, inquam, censerentur. Clarum & notabile argumentum, quòd cùm *Innocentius* IIII. Pontifex, in Concilio Lugdunẽsi, Imperij *Electores* constitueret, quattuor sæculares istos nominauit: *Ducem Austriæ, Ducem Bauariæ, Ducem Saxoniæ, Ducem Brabantiæ, qui & Louaniæ.* Hęc ita ex ipsis Actis verbatim, inter alia recitat *Matthæus Parisiensis*, qui Historiam ante *trecentos quinquaginta* circiter annos in Angliâ, nec infideliter, scripsit. Atqui Electorum honore affecti, non nisi primi & potentissimi Germaniæ, quod ex adiunctis collegis liquet. Ergo dignitas magna Brabantiæ, & in eâ Louanij fuit. Discitis ex ipso titulo, quem dedi: *Dux Brabantiæ, qui & Louaniæ.* quasi hæc additio lucem aut splendorem priori daret. Et ita fuit. tam celebre enim & diffusum nomen huius vrbis, vt non solùm adtexeretur illi Brabantiæ, sed præponeretur sæpè, aut & pro eo solum poneretur. Præponi video in Diplomatis. vt Gemblacensi donatione, anno ∞. C. XXIII. *Godefridus gratiâ Dei Comes Louaniensis, Dux Lotharienſis.* Adtexi, in Othone Sancto-Blasiano, actis anni ∞. C. XCV. de expeditione Syriacâ illâ sacrâ: *Cui interfuit Dux Brabantiæ de Louin, cum multis Baronibus.* Solum poni, in Diplomate quod in *S^ti^ Michaëlis* Antuerpiæ seruatur: *Ego Godefridus Tertius, Dux Louaniensis.* In Guilielmo Malmesburiensi, Anglico scriptore: *Desponsa est Henrico Primo Adela, filia Ducis Louaniensis.* In Rogerio, eiusdem gentis: *Rex Richardus venit è Germaniâ ad portum de Anuers, & est ille portus in terrâ Ducis de Luuain.* Clarum est, Antuerpiam

Anno ∞. C. LXVII.

Anno ∞. C. XCIV.

piam dici,& nostrum tunc Ducem *Henricum Primum.* Repperi & epistolam *Comitis de Sancto Paullo*, in terrâ Sanctâ scriptam, & sic inscriptam: *Henrico Duci de Louanio, viro nobili.* Quorsum ista? vt eminentia quædam opidi ostendatur, sensu & voce exterorum etiam adfirmata: qui hanc, vt pręcipuum & excellens Brabantiæ aut Lotharingiæ decus, suspiciebant. Itaque disertè etiam lego in Malmesburiensi (notent & iactent ciues:) *Louanium caput Lotharingiæ.* Ita inquam, *caput:* & fuit, & mansit, etsi fortuna non eadem mansit. Varia autem caussa huius dignitatis. vel quia prima ipsa possessio Principum nostrorum fuit, & ideò velut agmen iure temporis ducit: vel quia potentissima, & inter alias frequens ac florens. Sanè quia prima fuit, & reliquę dignitates pòst accessère: ecce ipsa retinuit insignia Comitum etiam Louaniensium, siue Lotharingiæ dicam. Sunt enim eadem. quare? nimirum quia nostri Comites primi, Lotharingiam sibi iure successionis vindicabant; & cùm rem non possent, insignia saltem (ita solet) quasi capiendæ possessioni inuaserunt. At cùm isti tempore mutassent, Louanienses tamen illa priora tenuerunt. Ab hoc ipso primatu est, quod & nunc obtinet, vt cùm Principes imperium Belgicæ auspicantur, hîc faciant, & primam fidem à subditis sollenniter capiant, ac donent. Denique in omni publico conuentu aut consessu, non Brabantiæ solùm, sed aliarum prouinciarum, Louanium vel ab eâ missi primas habent, in ordine vel consessu. Magna dignitas, & non controuersa: ac reliquæ fasces sponte submittunt. Scio Antiquitatem vulgò etiam inter caussas censeri: sed quæ mihi ambigua est, & Annalium

Anno ∞. CC. III.

Anno IↃC. L. testimonia controuertant. Nam *Antuerpiæ* ante mille paullò minùs annos mentio est in vitâ S. Eligij: itemq́; Anno IↃC. XC. in testamento S. VVillebrordi. qui scribitur *Ecclesiam struxisse in Antuerpo castello, super Scaldim*. Neque æuo *Bruxella* cedit: legimusq́ue *S. Vinditianum apud* Anno IↃC. LXXX. *Brosellam* (ita illæ scidæ) *in morbum incidisse*. At Louanio hanc vetustatem firmiter vix ibis adstructum.

CAP. II.

Frequentia olim Louanij, & incolentium mira multitudo.

RETTVLI & caussam ad *Frequentiam*, & *Florem*: de quo vtroque nunc videamus. Et plenam frequentemq́ue fuisse hanc vrbem, quid clariùs quàm magnitudo & productio ista mœnium ostendit? quæ non in vanitatem aut ostentationem profectò facta est, sed quia res & copia poscebat. Sunt nunc vacua multa, fateor: sed exstant in Archiuis Censuales tabulæ anni ∞. CCC. LX. quæ palàm ponunt & docent, *omnem hunc exteriorem ambitum ædibus refertum*. Vultis & alterum argumentum? Annales habent, tempore & Imperio *Ioannis Tertij*, anno ∞. CCC. L. *tantam textorum multitudinem hîc fuisse, vt ad tria, imò quattuor millia textrinorum in vrbe essent*. Addunt autem, *cuique textrino opus fuisse non minus triginta aut quadraginta homines*, qui lanam præpararent, qui carminarent, qui nerent, qui fullonicam, aliasq́ue tales operas exercerent. Quæ si vera (neque ego ambigo) oportuit ex solo illo genere ad *centum sexaginta millia* in hac vrbe deguisse.

AVD.

AVD. Percutis me, & percellis. LIPS. Atque ipsi sæpè alios, mi Vvvene. Nam audiui à maioribus, quod & ipsi à maioribus, tantam hîc eam turbam fuisse, vt cùm horâ vndecimâ signum campanâ daretur desinendi operis; parentes sollicitè minores liberos in ædes ducerent aut traherent, ne impetu & impulsu venientium obruerentur. Atque hi si tam multi: quid aliarum deinde artium censes? nónne ἀναλόγως & pro numero oportuit caupones, sartores, sutores, lanios, omne aliud genus esse? mihi videtur. Quid deinde honestiores ciues, quid magna illa & frequens (mox dicam) nobilitas? quid asseclæ eorum & famuli? Profectò si alterum tantum addam, non peccem fortasse: sed non addam; & illos etiam primos, si vis, imminue: quid tamen minus potes hîc, quàm *ducenta millia* locare? at meo animo, excesserunt. AVD. Dij boni, quæ copia præ hac infrequentiâ? LIPS. Quæ nunc sunt, omitte: aut ego sermonem omitto. Fuisse, inquam, grandem hunc numerum, etiam à Magistratu argumentum est, qui hîc, suprà quàm in aliâ vrbe, grandis & numerosus. Sunt enim *viginti & vnus Senatores*, præter *Scabinos septem, & duos Consules*: & omnes olim è nobilitate, vt mox dicam: quare autem tam multi, nisi quia ciues erant multi? Nam hoc sequitur, rectores plures esse, vbi regendi plures.

CAP.

Cap. III.

Nobilitatem multam fuisse, in septem familias diuisam: eiusq; origo quæsita.

SED de Nobilitate, quæ copiosa, & super opinionem hîc fuit, accuratiùs & ab origine eius videndum est: quæ tamen parùm certa adfertur, & vereor vt fabellæ misceantur. Aiunt *Bastinum* quemdam olim fuisse (tempus aliter non designant) corpore & animo pariter validum, qui septem filias habuit, & eas totidem viris elocauit: sed cum lege, quoniam ipse virilis sexus liberos non haberet, hæ nobilitatis suæ ius tenerent & diffunderent, atque ex iis nati, tales censerentur. Siue res fuit, siue inuentiuncula est; non tamen absona à vero & more. quia septem Familiæ primariæ sunt: quibus ius etiam est, vt nobilitatem per fæminas transmittant. sic, inquam, vt siquis plebeius aut impar fęminam talem nobilem ducat; liberi è coniugio nati habeantur nobiles, & Senatoria atque alia munia vsurpent. Vna traditio hæc est: alia origo in Annalium quibusdam, refertur ad *Lambertum Primum* Comitem. quem *Patricios* & *Petermannos* instituisse volunt: idque ex merito virtutis. Nam primùm in obsidione illâ *Godefridi Lotharingi*, * de quâ prædixi, Louanienses magnum specimen virtutis in repugnando edidisse: iterumque in prœlio illo ad *Hugardas*, contra Leodicenses. Iuisse igitur Comitem honestatum eos, quorum virtus eminuisset, & in certas familias distributos, hoc nobilitatis decore ornasse. Vndeunde origo, de numero familiarum constat, & de iure fæmineo:

* Vide li. I. cap. XI.

mineo: atque vtraque etiamnunc durant. Familiæ autem, siue Gentes veriùs, sunt istæ: *Limingij*, *Calsterij*, *Radingij*, *Steenij*, *Vernsalij*, *Gielij*, *Rodij*: è quibus singulis, alij familiarum velut rami orti, latè sparguntur, & quamquam ad vnum caput relati, nominibus diuiduntur. Reperio in primâ *Limingiorum*, & quæ sub eâ censentur, Familias *triginta & vnam*; in secundâ, *viginti octo*; in tertiâ, *nouem*; in quartâ, *duodecim*; quintâ, *quattuor*; sextâ, *septem*; septimâ, *nouem*. Sunt ita centum familiæ: & vos iam quamque earum in domos & capita diuidite, efficietis ingentem nobilium manum, nec in aliâ vrbium reperiendam. Certè in vnâ seditionum, de quâ posteà, lego *Equites ad vigintiquinque*, *Scutarios centum quinquaginta, captos fuisse*: & elapsi, aut absentes, quàm multi erant? Scio hæc nunc noua aut inopinata videri: sed nos vetera loquimur, & illa pro merito laudatum imus, & ab obliuione vindicatum.

CAP. IIII.

De hominibus S. Petri, qui item nobilitatis ius habent. Origo, & honores.

ATQVE isti sunt, quos *Patricios* vulgò dicunt, & qui soli in Patres siue Senatores legebantur: sunt & *Petermanni*, plebeio verbo, quasi dicas *Homines Petri*, siue vt scripta nostra Latina appellant, *Homines de familiâ S. Petri*. E quâ dictione caussam & finem instituti agnoscitis: quòd videlicet, vt alij adscribi honoris ergo in Aulam & familiam Principum solent; sic isti in eius Diui fidem ac clientelam. Sunt qui confundunt eos

cum Patriciis: & vt hodie res est, vix dissident: olim aliter, vt videtur, & latiùs *Petermanni* patuerunt. Nam etsi facilè hoc donabo, omnes Patricios in communionem huius honoris venisse; non tamen contrà, omnes *Petermannos* Patriciis accensitos. Origo etiam vtrorumque diuersa est. & istorum refertur ad *Henricum Primum* Lotharingiæ Ducem, & Louanij Comitem: item ex operâ militari. Bellum ei erat cum Leodicensibus: & ipse animo ac copiis paratior, fines istorum inuasit, & *Tungros* opidum oppugnauit, & cepit. Hic successus dedit audaciam, vt matrem vrbium *Leodicum* ipsum, raptim ducto exercitu, aggrederetur. Spes in celeritate erat, & vt imparatis superueniret: contrà fuit, intenti instructique exspectant, reiiciunt, & reiectum ipsi iam animis aucti insequuntur. Nostri sub noctem *Stippis* castra locant: hostes assident, &, vt è vicinis frequentibúsque locis, nobilitas ac plebs adfluit, & in horas copiæ augentur. Adest ipse Episcopus *Hugo*, adest *Ludouicus* Comes Lossensis, item *Philippus* Namurensis, ipse *Henricus* Dux Limburgensis, & clientium cuique selecti. Nostri numero valdè impares; castris primò se continent: sed post bidui inopiam, omnibus circà hostilibus, ausi aciem, egrediuntur, & hostem vltrò lacessunt. Stant in principiis *Louanienses*, iísque adiuncti *Lirani*, & *Sandthouiani*: pugnant acriter, cædunt & cæduntur: sed hostes paullatim circumfusi, reliquos nostrûm turbant, & dant in fugam. Multi cadunt, aut capiuntur: ipse Dux *Henricus* in discrimine, equo lapsus; & sunt qui captum etiam tradant, sed forti & fideli operâ Louaniensium ereptum. Illud constat, horum ope

Anno ∞. cc. XIII.

Ducem

Ducem ſeruatum, ſed cum multâ noſtrorum cæde, è quibus ad *duo millia* periiſſe ſcribuntur, intérque eos è Patriciis multi. Ducem igitur reducem, memorem virtutis, nec ingratum in eam fuiſſe: omnéſque qui ſub *vexillo Diui Petri* (id inſigne Louanienſium erat) militaſſent, prærogatiuis donauit, & *Petermannos* appellauit. Hanc narrationem illud affirmat, quòd etiamnunc ſint è *Liranis & Sandthouianis*, qui idem nomen & ius iactent. Ius autem olim ſingulare, & perhoneſtum: ſed æuo aut neglectu defecit. Lego in litteris quibuſdam publicis: *Homines B. Petri Louanienſis, liberi & priuilegiati eſſe debent, & ſunt*, PRÆ ALIIS *hominibus*. Cenſebantur, vt dixi, in familiâ Diui Petri, imò & Ducis, quaſi Palatini quidam & domeſtici eius. Senatorum litteras vidi, anni ∞. CCC. XXXIIII. quibus eximitur quidam iuriſdictioni communi, qui *diceret ſe eſſe Hominem S. Petri, & ad familiam liberam Domini Ducis pertinere*. Habent inter cetera eximium. vt nuſquam vadari, conueniri, iudicari, niſi coram ſui collegij hominibus poſſint. Quos conuocat Prætor, & præſidet Conſul opidanus. Ita poſtremùm obtinuit: initio, quia res tangere ſacra & diuum Petrum videbatur; Decanus & Canonici moderari ſolebant, & cognitioni huic præëſſe. Sed indecorum viſum, rei diuinæ addictos litibus operari, & iuſſi abdicare, ac ſuarum curarum eſſe. Iſti *Petermanni*: quorum nomen viuit, iura exſtincta, aut certè languida ſunt. & quamquam Princeps ex formulâ iuret, *Obſeruaturum ſe iura Eccleſiarum, & hominum ſpectantium ad familiam B. Petri Louanienſis*: fit moris priſci cauſſâ, & res inuſu aboleuit.

CAP. V.

Plebs olim in militiâ: & hoc fine exercitia, & Gildæ. Tum de Lanificio.

NOBILITATEM habetis: Plebem iterùm lustramus? Ea quoque ante lanifices, honesta & modesta fuit, & bonis artibus addicta. Militiam aut agros multi, alij sellularia opificia exercebant: sed honestiores, & qui præter caput aliquid in censu habebant, arma etiam festis vacuisque diebus tractabant. Militia tunc & tela (quod ad plebem attinet) ferè sagittæ erant, eæque arcu vel ballistâ emissæ. Igitur Collegia talia instituta, in quæ nomen darent, qui hoc vel illo telo vterentur. Erat vnum *Sagittariorum* simplice arcu; duo *Ballistariorum*; postremò *Sclopetariorum* accessit, eâ quoque machinâ *repertâ. Hæc Collegia *Gildas* nostrâ linguâ dicunt: & imago manet, vsus periit, ille quidem verus qui ad militiam spectat. Nam in oblectationem aut pompam nunc vsurpant. His talibus areæ siue *Horti*, vt vocant, destinati, loca idonea exercitio: ad quæ conueniebant, & discebant docebantque. Pręmiis etiam se mutuò prouocabant, & æmulatione excitabant. quod non priuatim solùm, & in suo quique opido; sed publicè faciebant, & plurium opidorum conuentu. Louanienses certè & Bruxellenses, finibus & amicitiâ semper iuncti, statum quotannis tempus habebant, quo *Furam* conuenirent: amœnum locum, & pari ferè spatio ab vrbe vtraque seiunctum. Vetusta ibi arx est Principum nostrorum, & assita *Sogniacensis silua:* & iuxta eam area, & certamen.

**Et visâ in Belgicâ, anno ∞. CCC. LVI.*

Quod

Quod ballistarij selecti certabant, & præmium victoribus vinum erat. Vidimus nos in adolescentiâ comiter celebrari: & *Joannes Quartus* instituerat, ac leges dederat in rixam aut tumultum. Quid etiam? *Iscam* meam sileo, quæ consors certaminum istorum fuit? nam municipium est, & opidorum iura habet. Itaque publica ista panegyris siue commissio ibi etiam celebrata, anno ∞. CCC. XVII. & præmium *Ceruus viuus* fuit. satis decorè, quoniam & siluis ij adhabitant, & venationem in promptu habent. Vicerunt, tulerúntque Louanienses. Atque hæc, vt dixi, olim plebs erat: nec studia ista culpes, imò laudes. Accessère deinde magis magisque lanifices, & quia lucrum adfluebat, omnes ferè eò, etiam nobilium multi versi. Alius opus exercebat, alius pecuniam dabat, alius emebat aut vendebat. Imò & ad opida ac pagos vicinos artificium iuit: & *Diesthemij*, *Tillæmonte*, *Trudonopoli* passim in lanis occupati. Quid verba facio? quæ gloria aut frequentia panno nunc Britannico tribuitur, ea Louaniensi fuit: & hinc (*in loco dicendum) ad illos iuit. Constat ex Archiuis vrbicis, ciues istos annuatim *Francofurtum*, *Lutetiam*, *Londinium*, alia loca mercatui destinata adisse, & Basilicas ibi suas ac tabernas, pannificij huius gratiâ, habuisse. In ipsâ hac vrbe, proprium iis tribunal fuit, quod octo *Decanos* (ita vocant) habet, & caussas omnes tales cognoscebat ac decidebat. Manet & illud, res abiit, vt sunt humana. AVD. Atque ego doleo, in flore sanè tunc vrbs erat. LIPS. Ne dole, mi Del-Plani. quid? nónne melior Minerua successit? denique ea turba & copia vrbem perdidit, & quidquid honesti ac prisci moris erat, corrupit.

*Lib. II. cap. XII.

CAP. VI.

Opes Louaniensium, vt illo æuo, notabiles: & pauca exempla.

LASCIVIA orta, & luxus, & quæ alia Opes sequi amant. Nam & eæ ex his commerciis satis iam auctę erant, & vt tunc census Belgicæ, *Louanienses diuites* habebantur. Ipsi nobiles prædijs & villis, atque etiam dominiis (vt noster mos habet) opulenti, & plerosque vicinorum pagorum possidebant. Lego *Gualterum Heremachium* ex iis, in Angliam nauigantem, captum à *Moranto*, famoso piratâ esse, & redimias *quattuor millia aureorum Scutatorum* exactum esse, ac soluisse.
Anno ∞. CCC. LVI.
Anno ∞. CCC. LXXI. Item bello Iuliacensi infausto, cùm Dux noster *VVenceslaus* ipse in manus venit, duos Louaniensium captos, ad luendum se dedisse *decem millia aureorum*. Et addunt Annales, *grandem hanc summam petitam, quia constabat Louanienses diuites esse*. AVD. Bis iam hoc elogium reperis, & rideo: quis nescit meram paupertatem hîc nunc habitare? LIPS. Semper me ad ista reflectitis: ego in imagine eius æui hærere vos velim. Neque item in istis opibus, Hispaniam hodiernam aut Italiam cogitare, nec Antuerpiam quidem tuam Rubeni: sed illa tempora & homines, virtutum magis quàm auri copiosos. Et tamen pretia, quæ dixi, etiam hodie sint alicui ex proceribus redimendo. Iam & illud argumentum Opum, quòd publicè ex ærario largiri magna & multa solebant. *VVenceslaus*, in auspiciis hîc imperij, accepit à Senatu *Scyphos plures argenteos, itemq́ue vinarias*
Anno ∞. CCC. LVI.

rias amphoras : prætereà vini Rhenani ſex & viginti Amas, Pannos coccineos (Scarlatos nos vocamus) *ſex, denique totidem boues pingues*. Eidem poſt paucos annos, pro pace inter ciues conciliatâ (etſi hercules parùm vtili) *ex ærario trigintaquinque millia aureorum, quos* Anno ∞. ccc. lx- ii. *Verueces vocant* : iterumq́ue biennio pòſt, *tria millia*; & non longè, *ſex millia* donata. Hæc extra ordinem, præter publica & ſollennia tributa : ſicut & illud donatiuum *vndecim millium aureorum*, quod in vitam eius quotannis pependerunt. Omitto, quæ miniſtris & Palatinis huius Principis dediſſe varia reperio: qui & ipſi, pro ingenio Domini, petaces aut auari erant. Cogitate & conſummate, etiam in iſtâ pecuniæ adfluentiâ, quàm nouus Orbis inuexit, iuſtæ ſunt iſtæ opes. Itaque apud exteros etiam magnifici & munifici noſtri habebantur: quídni ? exempla edebant. Vnum referre libet *Ludouici Pinnocciȷ* patricij, & in hac vrbe per annos XLIIII. Prætoris. Multa ille bella obiuit, ſuo impendio & ſumptu: etiam legationem in Auſtriam, cùm publicè honeſtiſſimi quique mitterentur, ad *Maximilianum Auſtrium* arceſſendum, qui *Mariam* noſtram Burgundicam, & vnà Belgicam, deſponderet. Viennam venerunt: benignè excepti ſunt à *Friderico* Imperatore. qui loca lautia & munera dedit; inter primos *Pinnoccio*, vti dignitas eius & vrbis erat. Id munus fuit, magnus crater ex auro ſolido, & intus aurei Ducati Hungarici ſtipabant. Accepit noſter, & gratias egit dicam, an reddidit ? nam ſequenti ſtatim die ipſum Imperatorem (ea tunc comitas erat) cum pleriſque Palatinis ad conuiuium vocat, ſplendidè & dapſilè accipit, omnibus mirantibus, & vel duplum

plum doni ſui fatentibus impendiſſe. Opinionem peperit, eſſe è Principibus patriæ: & iidem Germani cùm paullò pòſt huc veniſſent, magis mirati ſunt, cùm non niſi Prætorem Louanienſem agnouerunt. Sed ea viri liberalitas, an profuſio fuit. quâ factum (nam adſiduè vtebatur) vt mortuo eo vix eſſet vnde iuſta funeri fierent: niſi ſoror ſubueniſſet, quæ *Domino Melderatenſi* iuncta nuptiis erat. Habuerat & ipſe duo Dominia, *Horſtum & Velpam:* vtraque vendiderat, ſplendori & famæ ſuſtentandæ.

CAP. VII.

Pietas & Probitas Louanienſium.

ISTA de Opibus: ſed magis laudare eos à Virtute capior, & Probitate: quâ ſemper eximiâ ſplenduerunt. Deo & religioni addicti, exemplo ſuorum Comitum: quibus non alios dabitis, qui ſacra magis coluerunt, auxerunt vel ornarunt. Scribebant ſe, & ſuperbiebant in hoc titulo, *Aduocatos*, aut *Defenſores Eccleſiarum ac Cœnobiorum:* quod Diplomata eorum paſſim oſtendunt. Scribebant, & reipsâ exhibebant. quot ab iis monaſteria inſtituta, vel aucta? quot templa, aut ſacella? quot paſſim donaria? infinitum ſit referre: & quædam tetigi, ſed quædam, & poſteà tangam. His ducibus, meritò igitur ciues ſecuti & æmulati ſunt pietatem: quam inuiolatam ad hoc æui, inter ruinas aut lapſus, etiam inter ciuicas iſtas procellas & communem, pænè dicam, furorem tenuerunt. Atque olim leges etiam ſanxerunt pro diuino cultu: ac reperio iſtas. *Templis ædibusq́ ſacris*

cris bonos esto. & nequis pilam, néve trochum in areâ, aut circum illa ludito. Ecce, etiam pueris reuerentiam illam volebant insitam, & sacra loca nec lusu temerare: quis nunc vetat? Alia grauior: *Diebus festis sacratísque nequis aliud agito. nemo cauponam, aut tabernam promercalem, ante publici sacrificij finem reserato, néve quid emito aut vendito.* De Tabernis, seruatur fortasse: de cauponis quàm aliud est, & quàm vulgò se in eas immergunt? Iam alia ad Probitatem. *Nequis noctu personatus, néve mutatâ veste, obambulato.* Item: *Ne taberna, ne caupona, post vespertini æris signum patens esto.* Item vna singularis, in raptores: *Stupri raptúsve conciliator aut adiutor, exsul esto; qui autem patrauerit, ligneâ serrâ caput abscinditor.* Nouum hercules de *ligneâ serrâ*, & absterrere graui & lento hoc supplicij genere voluerunt. Plures memorare possim ad modestiam, contra luxum, & vitia: sed quia etiam alibi, omitto: nec copia sanè legum bonos beatósque facit, sed obsequium & cultus. Id hîc fuit: & paucis legibus, populus naturâ atque institutione bonus, virtutem coluit, siue ciuilem hanc vides, siue militarem.

CAP. VIII.

Facta militaria eorum, & expeditiones pro religione. Virtus Guilielmi Rodij.

NAM & *Militiâ* ciuitas ista excelluit, super omnes finitimos, & video te auertere Vvvene, ac ridere. AVD. Da veniam, nihil tam alienum nunc videtur. LIPS. Gratia nostris Musis togisq; esto, quæ pacem intulerunt,

& ad hanc ciues formarunt: ſed quoties dixi, aliam olim faciem fuiſſe? Louanium, præter nomen, vetera pauca habet. Sed de militiâ, aſſidui in eâ olim, & præſertim multa hæc nobilitas, quæ vnum id ſtudium, aut præcipuum, colebat. Ideò & honos iis atque æſtimatio: & in omnibus bellis (inquiſita narro) proximi tabernaculo Principis, vt fidi maximè & ſtrenui, tendebant. In acie etiam, honeſtiorem locum atque ordinem ſortiebantur. Quod tamen controuertere Bruxellenſes cœperunt, anno demum ∞. CCC. XL. Tornacenſi bello. Dux *Ioannes Tertius*, qui neutros volebat illo tempore alienatos, ita tunc definiuit: *Vt ſi in Flandriam, Hollandiam, Hainouiam arma inferrentur; primas, vt ſemper, Louanienſes haberent: ſin autem in Geldros, Leodicenſes, Namurenſes iretur, Bruxellenſes præferrentur.* Appâret in vltimâ clauſulâ non ius, ſed comitatem ſpectatam: & vt Louanienſes longinquis, & velut hoſpitibus, cederent, quoties per eorum fines, aut ad propiora iis, iretur. Sed bellatores igitur magni: & quod in laude meritò pono, in ſacrâ militiâ exerciti, & ſemper in eam proni. Dico, quoties bella hoſtibus religionis illata, ſiue in Oriente, ſiue in Septemtrione ſunt, ſiue in propiore Europâ noſtrâ hæreticis & turbatoribus; ſemper iſti in armis, & vel Principum ſuorum aſſeclæ, vel & exterorum fuerunt. Quid aſſeclæ? multi & ſuâ ſponte & ſumptu iuerunt. Prima, ecce, expeditio Duce *Godefrido Bullionio* in Syriam fuit, anno ∞. XCVI: cui noſter *Godefridus*, poſteà Dux, interfuit. quod Annales quidam noſtri tradunt (neque enim omnes:) ſed pronâ meâ fide, quia *Henricus* frater eius adhuc imperium tenebat, & probabile in tam lauda-

laudabilem militiam, cùm aliud non alligaret, nomen dedisse. Certè idem posteà iterùm fecit, aut conatus est: & Regesta vrbis huius habent, anno ∞. C. VI. *crucem eum cum Lotharingis & Francis pro terrâ sanctâ assumpsisse*: neque vltrà addunt. Idem in *Godefrido Tertio*, qui anno ∞. C. LXXXIII. expediuit, & cum eo è Louaniensibus tres equestri dignitate, *Ioannes Radingius*, *Arnoldus Rodius*, *Henricus Netenius*, & mox *Ioannes Calsterius*, item eques. Et quid ordine recenseam? fidei hoc meæ credite, vix annus est, quo non legam aliquos ab hac vrbe in *Asiam* iuisse, alios in *Prussiam*, in *Saxoniam* contra *Stadingos* (tunc hæreticos) in *Boëmiam* contra *Hussitas*. Nam ad ea vsque tempora pius ardor hic mansit: imò manipulatim ibant, & lego anno ∞. CCCC. XXI. perrexisse in Hussitas *centum octoginta voluntarios ciues, multosq; è patriciis:* & anno sequenti, iterùm *octoginta popularium, è nobilitate autem septenos*. Et cur priuatam etiam gloriam meam sileam, referendam ex fide? Fuit è maioribus meis *Guilielmus Rodius*, cuius eximia facta memoriam merentur, & publicè eam in æde sacrâ Dominicanorum, choro medio, habent. Lapis ibi sepulchralis, in hanc faciem & inscriptionem:

** Ex hac stirpe mea nunc vxor.*

Videte & miramini vel pietatem, vel robur, atque etiam felicitatem viri: qui *decies octies* in longinquam illam Borussiam iuit, rediuit, quoties mercatorem aliquem aut lucripetam fecisse, miraculo sit. Quid etiam? *semel in Terram sanctam*, vt habet inscriptio: etsi Annales libri vrbici augent, & *ter iuisse*, palàm scribunt. Nec refuto. & quod est in epitaphiâ illâ, capiendum, vt verba sunt, de profectione *sub propriâ habenâ*: id est, quòd semel suo ductu imperioque iuerit, sæpiùs alieno. Scito autem *Borussos* illos, siue *Prussos*, gentili superstitione tunc etiam infectos fuisse, & hæc bella inferendæ nostræ suscepta. Vir hic Patricius & Eques fuit: habuit *Ægidium Rodium* filium; & iste filias duas, quarum prior nupsit *Ægidio Linckebekio* viro nobili, atauo meo: à quo etiamnunc *Rodia villa* (vidisti eam Rubeni) in possessione est & manu nostrâ, sita in municipio Iscano. Nam ea loca iuris Louaniensium sunt, quod ad solum ipsum spectat.

CAP. IX.

Facta alia militaria, & virtus in præcipuis prœliis.

IAM alia bella videre si lubet (& multa nostri Principes habuerunt) vbi non dicam præsentia, sed gloria Louaniensium, non eminuit? Vnum aut alterum è pluribus adferam, & reliqua iustæ Historiæ reseruentur. Ecce,

GODEFRIDVS *Tertius* Dux noster erat, anno ∞. C. XLIIII. sed in primâ infantiâ, & vitæ ordientis annum nondum egressus. Ea res animos spesque mouit veteri hosti, *Bertoutiorum* genti, cum quâ bellum auo

patrique eius fuerat: & septemdecim etiam iusta prœlia, neque nobis semper secunda. Hæc familia *Grimbergæ*, *Mechliniæ*, aliisque locis præerat; tum & fœdera cum *Francis*, *Hollandis*, *Geldris*, & ab iis auxilia habebat. Itaque grandes copias in aciem educebant: occultè aut palàm illis aliisque iuuantibus, quibus magnitudo nostri Principis inuidiosa, aut formidolosa etiam esset. Ergo nunc opportunum rati, & infantiæ insidiati, insurgunt. Nostri Proceres Louanij conueniunt, deliberant, ante omnia Principem nouum in paterno solio locant, & fidem ei popularium obstringunt. Hoc facto, ad bellum accingunt: & hostis vrgebat. nam arcem *Netelariam*, itemque *Viluordiam* iam ceperat, vsseratque. Nostri obuiam progressi, in propinquo castra metantur, & iustè ac piè Fecialem primò ad hostem mittunt, qui conditiones æquas pacemque offerret: redirent modò ad vetus imperium, & Dominum quem Deus & mos huic regioni dedisset, ipsi in eâ mediâ, colerent agnoscerentque. Ferociter reclamatum est, & vix manus à Feciale abstinuerunt. qui vt rediit, & pugnandum denunciauit, in crastinum diem alacriter prœlio se parant. Haud procul Bruxellâ res gesta, in patentibus ad Viluordiam campis: placuitque, consilio *Baronis Gaesbekani*, puerum Ducem illuc deferri, & animandis nostris ostentari. Quod sanè factum est vel ipso aspectu miserabilis infantis, in cunis allati, & ad salicem arborem (ita tradunt) suspensi. Quæ concio potuit disertior hac facie esse? Coniiciunt oculos, manu qui possunt tangunt; omnes, vt numen, suum Principem voce & affectu venerantur: & animis inflammatis in hostem eunt.

Magna

Magna pugna, magna cædes: illinc veteranum robur, & multæ victoriæ; hinc virtus, ardor, & pro omnibus ducibus Dux infans. Quoties pedem referre cœperant, flexi ad hunc oculi reprimebant: vagitus, qui interueniebat, & ne sacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Denique vi vincunt. cecidêre ex hostibus plerique omnes duces, aut capti sunt: ipsa capita rebellionum, *Bertoutij*: *Zennam* fluuium cruentum fluxisse è reliquâ vulgi cæde, Annalium habet fides. Neque nostris sine nube victoria, cæsis Procerum primis, & inter eos Patriciis duobus Louaniensibus, *Rudolfo Radingio*, & *Simone Grindelio*. Ante etiam prœlium, baltheo equestri cincti è Louaniensibus fuerant, *Gerardus Dormalius*, *Radulphus Erpensis*; insigni in ipso prœlio virtute. Pugna hæc pugnata XVII. Kal. Sextiles.

IOANNES *Primus*, anno ∞. CC. LXXXVIII. bellum habuit cum *Reginaldo* Comite Geldriæ, qui de Limburgensi Ducatu controuersiam nobis faciebat. Erant in partibus huius plerique vicinorum Principum, atque ipse Antistes Coloniensis *Siffridus*. Falcoburgi conuentum habuerunt, arma & militem parantes: sed noster occupauit, & totâ Brabantiâ dilectu indicto, insigni exercitu, Mosam flumen *Traiecti* transmisit. It in hostes, illi in fugam: & Antistitem, vt columen partium, noster persecutus, Bonnam vsque peruênit, & prourbia exussit. Cùm pugnæ copia non fieret, reduxit suos, iussos priùs equos omnes, militari quâdam iactantiâ, in Rheno potare: factoque, **Voringam* arcem, validissimum in iis locis propugnaculum, obsedit. Non deserit se & suos

**Ad Rhenum, duobus circiter infra Coloniam milliaribus.*

Anti-

Antistes, amicos & fœderatos è Germaniâ conuocat, & ingentem exercitum facit, venitque prœlio certaturus. Septem primarij duces erant, totidem cateruæ conspiciebantur: ipse *Antistes, Henricus* deinde Lucemburgensis, *Reginaldus* Geldrus, *Adolphus* Nassouius, *Valeranus* Falcoburgensis, & *duo* huius fratres. Vt in propinquo fuêre, noster Dux animandos suos ratus, ita infit: *Breui & simplici oratione apud vos vtar, commilitones; Viri este, aut viui nec este. Quid verbis opus est? animis & oculis circumspicite: cincti vndique ab hostibus sumus, à fronte, tergo, latere, & in mediâ eorum terrâ. Fugam aliquis cogitat? nisi alas sumitis, non euadetis: ideóq; vana aut fœda omittite, ferro viam hanc fecimus, ferro reditus est parandus. Gloriosum hucusque penetrasse, & hostibus profugis solum eorum calcasse aut subiecisse: sed tanto maius periculum aut infamia est, remittentibus & ignauis. Procul amici, procul patria: cuique in se spes. & Deum, caussam, & me videte. Iniustis armis lacessiti sumus: & ideò timor in illos ingruit, atque aris focisq; patriis desertis fugerunt. Quid iam? venit imbellis dux, non quia audet, sed quia latêre vltrà non potest; & animos à desperatione simulat magis, quàm sumit. Trahit secum septem agmina: & gaudeo, diuulsi sunt. Facite cohærere: nempe sub illo capite, quod sacra magis, quàm arma, tractare didicit. & addam, debuit: quid tibi vis Antistes? Aciem, cruorem, cædem omitte: puras manus Deo offer, & ab armis ad aras iterùm refer. Si non vis, adigemus: & hoc quoque victoriæ huius decus erit, Deo & diuinis suum vindicasse. Agite ô equites peditesq;, vos ô mei è Brabantiâ,*

bantiâ, qui estis & fuistis, exhibete. Quot victorias ego aut pater meus vobiscum peperit? agnosco ora manusq́; & cinctus vobis vel in mediâ Barbariâ confidam. Semper supra pericula, extra dedecora fuistis: idem nunc, aut mihi quidem suprema hæc lux esto. Sed abominor, hostibus eueniat: en ibi sunt, in illos imus. qui me amat, verè nunc Ducem sequatur, IMVS. Dixit, & adhuc dicentem voces interpellarunt, & tympana vndique ac tubæ. Nam & hostes magno animo ingruebant. Concurritur, & negant Annales ab vllâ hominum memoriâ talem in istis partibus pugnam pugnatam. Noster, vt promiserat, eminet: & inter primos voce, manu, incitat aut pugnat. Atque adeò in manus hostium, pressus cinctusq́ue multitudine, venit: sed Brabantini eò acriùs irrumpere: interq́ue eos primus *Arnoldus Hoffstadius*, Louaniensis Eques, vetere militari gloriâ. Is disiectis aut cæsis proximis, magnâ vi Ducem eripit, & in equum suum ipse desiliens imponit. Iamq́ue pedes pugnabat, & periclitabatur: sed iterùm egregio facinore, imminentem sibi hostem interficit, equumq́ue eius conscendit. Eo exemplo & aspectu Principis sui, animati Brabantini, nouo impetu inuadunt sternuntq́ue hostem. *Quadringenti* ordinis equestris viri cæsi, è ducibus *Lucemburgensis*, & duo *Falcoburgij* fratres: vulgum non numerant. Capti ipse Antistes *Coloniensis, Geldrus, Nassouius, Falcoburgensis*. Memorabile satis est de Nassouio, quod narrant. captus videlicet, cùm Duci nostro sisteretur, rogareturq́ue ab eo *Quis esset? Comes sum*, inquit, *Nassouius*: & addidit, *Tu autem quis es?* Noster: *Dux sum Brabantiæ, quem bello iniusto petiisti*: Ille:

Túne autem? miror & indignor gladium meum euasisse, quem in te vnum acueram, & sanguine isto tingere auebam. Ferox & militare dictum, alium irritasset: nostri altum animum ad clementiam mouit: & virtute ac libertate viri inductus, veniam ei, imò & amicitiam suam dedit. Hoc initium aiunt, familiæ eius in Belgicam traductæ, vbi opibus gloriaque diu floruit. Sed ad institutum nostrum. claruerunt hoc bello è Louaniensibus, præter eximium illum *Hofstadium*, *Arnoldus Steenius*, *Leonius Harsius*, *Henricus Oppendorpius*, *Henricus VVilreus*, *Ioannes Rodius*, *Guilielmus & Arnoldus Radingij*, *Henricus Bialandensis*, omnes Equites. Alij è patriciis Scutarij aut* *Cnapones* (vt non inscitè Annales quidam formant) multi fuêre; & plurimi è plebe.

*Nam Germanicè *Schildknapen* dicuntur, & simpliciter *knapen*.

CAP. XI.

Labes vrbis, & in eâ seditiones. Prima leuior, secunda grauissima, Couterelliana: eaq; accuratè descripta.

Et Frequentiam ac Florem satis iam vidistis: quid exspectatis, nisi (vt in aliis humanis) imminutionem aut lapsum? Quę mox secuta à grādi populo, opibusque: & lasciuia, dissidia, seditiones fuêre, venena omnis status. Caussam vel initium hæc à plebe habuerunt, iam contumaci, & cùm frequentiam suam vidisset, intrepidâ: atque ita paullatim in rectores & optimates primò minas, tum & manus ausa inferre. Adnoto primos motus fuisse anno ∞. CCC. XL. cùm plerique nobilium

(ij ad hoc tempus rempublicam ſoli rexerant) in obſidione Tornaci eſſent, Anglo regi hanc operam gratificantes. Sed dum, inquam, abſunt: plebs ſuum tempus rata, remp. inuadit; & cùm alia mutat, tum in primis exſules quoſdam ſui corporis, ſuperiore anno legibus pulſos, reducit. Patricij cùm rediſſent, querelæ, iurgia, arma: & pugnatum atrociter in foro medio, ſed vicerunt Patricij, manu clientium ſubnixi, & longâ armorum tractatione ſuperiores. Fuga tamen maior, quàm cædes fuit. niſi quòd in victoriâ ſæuitum, & abſtracti ædibus ſuis, atque etiam ſacris, qui in eas fugerant, gladio, carcere, exſilio pœnas dederunt. Quies deinde per vicennium, ſed infida. quippe animis exulceratis, & plebeiorum non occulto fremitu: qui in motum turbáſque iterùm erupit, à principio vnde non timebatur. *Petrus Couterellus* Prętor erat anno ∞. CCC. LX. qui homo etſi nobilis, & è Patriciis, tamen, prauitate ingenij vel ambitu, iam à primâ Præturâ (nouennium tenuerat) omnem anſam laceſſendi aut lædendi Patrum quærebat. Oblata eſt, aut arripuit, anno iam dicto, iſtam. Ciuis quidam piſces vęnales in vrbem carro aduehens, cùm is in luto hæſiſſet, equum ſubitò paſcuis eductum, ſubiunxit, & carrum extraxit: ſtatimque equum bonâ fide & illæſum reduxit. *Couterellus* hominem, vt furti reum, in carcerem coniicit: Scabini appellantur, cognoſcunt, inſontem pronunciant. & cùm Prætor non remitteret, iuriſdictione ei interdicunt, quòd contra leges, ciuem in vinclis haberet. Prætor illicò Bruxellam, ad Principem. qui tunc *VVenceſlaus* erat, *Ioannæ* maritus, gente Bohemus, frater *Caroli Quarti* Imperatoris: quem produnt

I 2 cæſo

cæso matris vtero in lucem venisse. Hunc neque pace, neque bello optimum, certè non felicissimum, fuisse, licet dicere: & Louaniensibus caussa non est, cur valdè ament. Ad rem. aures iste Prætori credulas præbuit, potentiam Patriciorum calumnianti, & reprimendam à Principe, bono suo, asserenti. Neque fautores talium deesse in Aulâ poterant: inter quos *Sconuorstius* quidam, vir præpotens, sed animi aut consilij parùm rectus. Is palàm dicere, *Cornua Patriciis* (verba eius sunt) *minuenda, qui nimiùm iam ferocirent. Posse id Principem, sine suâ operâ aut inuidiâ, plebe efferri permissâ.* Princeps in aperto sententiam non tulit: hoc tamen Couterellus facilè vidit, non iniquis auribus animisque se auditum. Itaque alacer domum redit, ad suos refert, & factiosissimo cuique faces subdit. Iam in eo erat vt seditio erumperet: neque nescire Patres poterant, sed remissiùs agebant, siue mitigare bonitate parantes, siue fatali, vt solet, ignauiâ. Aderat fortè per hos dies *Gerardus Vorselarius*, vir & miles nobilis, cum selectâ Equitum alâ: qui operam suam Patribus vltrò obtulit, & suasit vti: isti dimiserunt. At non incepta sua Couterellus. qui die quodam Senatus habendi, suos conuenire sensim in forum iubet: idque cum armis. Adsunt, & iam turba est, atque ipse concionabundus excitat, & *superbiam Patrum, & dura imperia*, inculcat. *Hos esse, qui soli rem publicam occupent, qui honores, qui pecuniam, sua faciant, qui tot fortissimis viris imperent, vt seruis. An excidissent, ante paucos annos, tot innocentes sui corporis, gladio, laqueo, exsilio puniti, ob liberiores quasdam voces & facta? Eadem manere ipsos, nisi viri sint: sed*

essent,

essent, & quem timerent? In manu, inquit, *vestrâ est, finem malis facere: audete tantùm, multi in paucos, parati in improuidos; læsi in lacessentes; Deus hominésque fauebunt. Ipsum Principem, diuinâ benignitate, mitem animi habemus, & æquo eo laturum, siquid illi patiantur, vos faciatis. Iniurias vestras in oculis habete,* LIBERTATEM *in ore, & hæc tessera esto: ite, istam asserite, illas propulsate.* Dixerat, & loquente adhuc eo fremitus, clamor, minæ, & ad curiam versi manus & voces intentant: *Prodirent ciuium oppressores, ærarij prædones, pœnas daturi scelerum, aut iniuriarum.* Et iam se quisque hortari, & vim parant. Curia clausa erat, & trepidi Patres, neque ad resistendum pares: cùm Couterellus prouolat, & quasi benignitate deditionem suadet, & nihil vltrà mali passuros adfirmat. Prudentium esse, cedere huic tempestati. Cedunt, & se dedunt. At turba statim irruit, manus & vincla iniicit, & in Arcem captiui deducuntur. Tum aumaria & archia Senatus frangunt aut reserant, armamentarium pariter: compilant, dilacerant, aut vsui suo quod erat, tollunt. Exstant nomina & numerus captorum, paullò minus *ducentis:* interque eos Equites *vigintiquinque:* reliqui in proximas vrbes dilapsi, aut in prædiis villísq; suis latebant. Couterellus sedato tumultu, & vt forma aliqua reipublicæ esset, nouum Senatum legit, mixtum è plebe & Patriciis. nam & ex istis molles aut ignauos quosdam repperit, consiliis suis opportunos, quique communem iniuriam præsenti honore mutarent. Tum ad captiuos submittit, qui periculum à plebe denuncient; ipsos quosdam è plebe, qui turbidis vocibus circum Arcem, ad cæ-

dem eos depoſcant. Ita illi trepidi, Couterello ſupplices fiunt: & denique grandi pecuniâ, ſeorſim quiſque pacti, dimittuntur. In Leucis *VVenceſlaus* erat, dum hæc geruntur, caſu an conſilio longinquus: ſed adeunt ſtatim exſules, & facta docent, & remedium atque vltionem expoſcunt. Cum frigore audiuntur: etſi nobilitas pleraque faueret, & è conſiliariis, quibus æqui honeſtiq; cura aliqua eſſet. Venit & ipſe Couterellus, qui auro multos ſuos fecerat: & res dilata eſt, dum Princeps rediret. Quod factum ſequenti anno, & intereà imperium Couterellus continuauit. Iam Bruxellam VVenceſſaus venerat, atque ibi agminatim nobiles adeunt, orant, vrgent, rem peſſimi exempli vindicare, néve ſeditioni aut licentiæ campum aperiret. Inſtant ſeorſim & Bruxellenſes, ac pro ſociâ vrbe acriter nituntur. Denique perpellunt, vt conductis in vnum copiis, Louanium moueret: venitque *Bancum*. Dum ibi eſt, ſtatim Couterelliani, quibus aduerſus Principem nec vis nec animus erat, ad eum veniunt, & imperata facturos ſpondent. Ita Princeps admiſſus, exſules reducit, ſed in turbatores iram aut vindictam non oſtendit. Ipſum Couterellum, caput malorum, Præturâ dumtaxat abdicatum, in nouo Senatu Scabinum creat; & eius inſtituto, Senatum ipſum mixtim è Patribus & plebe legit, ſeminarium deinde turbarum. Amor pacis & concordiæ prætexebatur: ſed prudentioribus eo facto apparuit, non imprudente, certè non illibente Principe, priora illa adminiſtrata. Ita quies vrbi, ſed parùm certa aut longa, reſtituta. nam plebs exſultare, & illis vt victis inſultare; ipſe Couterellus dominationem exercere, & augere: donec tædio præ-

ſentium,

ſentium, & futurorum etiam metu, Patricij plerique ſponte vrbe cedunt. Lętũ id Couterello fuit, & iam liberè agere, amotis æmulis: ſeq; in ſequentem annum Conſulem, cum *Geldolpho Roggâ*, textore deſignat. Et quia præſidium in auro expertus eſſe ſciebat, vndique illud quærere; nec domi tantùm, ſed apud exteros, fide ciuitatis publicâ, corrogare. nam ſigillum in eius manu erat. Eoque opum & potentiæ venit, vt *Henrico* Dynaſtæ Hooghſtratano filiam ſuam cum grandi dote elocaret, & quantam iſte popoſciſſet. Sed inuidia etiam comitata, & crebræ apud Principem querelæ: neque gener aut *Sconuorſtius* excuſare ſatis, aut tueri poterant: eoque ventum, vt iterùm caſtra ad vrbem moueret. Fiunt & iterùm eadem, illi Principem admittunt: iſte vtramque partem in pacem iuramento adigit, & obſides etiam capit; è Patriciis *duodecim*, è plebe *quadraginta*. Couterello Conſulatus manſit, & in communione honorum nihil mutatum. Tamen ipſe, conſcientiâ terrente, & quia alieniorem iam Principem ſenſerat, ſponte, rebus collectis, vnà cùm aliquot factioſorum anteſignanis, aufugit in agrum Leodicenſem. Ibi cùm infeſta itinera haberet, & mercatores Louanio Germaniam petẽtes ſiſteret, aut in vincla daret, pecunię extorquendæ: iram VVenceſlai ſeriò mouit, qui ipſum ac vigintiquinque textorum proſcripſit. Nec ſic quidem quieuit, ſed conatus vrbem irrumpere & ſuam facere, ſubſidio clàm in eâ conſpiratorum, ſucceſſum non habuit, & ſupplicium de iſtis ſumptum. Ita rebus deſperatis, ad preces verſus, & *Hooghſtratani* maximè operâ, veniam exſilij impetrauit, rediitq; Louanium anno ∞. CCC. LXIX: vbi

vbi vitam ingloriam, & in publicâ exſecratione, finiuit. Mireris vel auſum talia, tam magno animo; vel deſiiſſe, tam vili.

CAP. XI.

Seditio tertia, & diro facinore horrenda.

IAM exitialis ſeditio narranda eſt, quæ nouem annis poſterior, ab illo fonte manauit. VVenceſlaus, vt dixi, honores cum plebe communicauerat, & ſic aliquot annis habuerat: donec bello Iuliacenſi infauſto, ipſe captus, & multa nobilitas cæſa, etiam Louanienſium, eſſet. Hoc igitur bello, cùm Patricij fidem & animum approbaſſent, plebs tarda aut refractaria fuiſſet, nec niſi ſexaginta
Anno ∞. CCC. LXXII. Sagittarios dediſſet; Princeps è cuſtodiâ reuerſus Louanium, illis honorem priſtinum & magiſtratum reſtituit, tantùm quòd duo deinceps Senatores è plebe eſſent. Plebs ægrè tulit, ſed tulit ſexennium, ad comitia vſque anni ∞. CCC. LXXVIII. quibus ipſis, cùm ex formulâ dictâ Senatus creatus eſſet, ſed Patres inter ſe diſcordes palàm agerent; plebs diu occaſioni intenta, arripuit, & ipſo *Magdalenæ* ſacro die, regionatim, tres quattuórve textores, totâ vrbe diſcurrentes, clamore & peluium ſonitu, *Ad arma, Ad arma*, reliquos concitarunt. Concurritur, & ſtatim captâ Curiâ Conſules cum Scabinis in vincla dantur: *VValterus Leidanus* textor, Præfectus vrbis dictus. Placuit mox, Gandenſium exemplo, albos galeros ſiue caputia, inſigne factionis aſſumi: factumque eſt. & adeò proni in res nouas turbidaſque tum ferebantur, vt Patriciorum non pauci degenerarint, & idem

inſigne capiti, animo factionem induerunt. Intereà *VVenceſlaus* è Franciâ redux (eò iuerat) iſta edoctus, Louanium venit: ordinemque Senatus legendi iterùm, plebi placandæ, mutauit, & in dimidiam partem admiſit. Mireris inconſtantiam: & magis, ſi non tempori ſolùm, ſed pecuniæ hæc data, ſcribentibus credas: quam è publico aliquammultam ſanè accepit. Ceterùm ciues iureiurando adegit, pacatè inter ſe agere, & vt membra vnius corporis deceret: quod tamen Patriciorum aliqui abnuerunt, & patriâ carere, quàm ſubiici iniuriis aut contumeliis plebis, elegerunt. Ita *Areſchoti*, aut *Namuri*, plerique horum agentes, hanc infeſtabant, & in agris aut viis deprehenſam abducebant, redimias poſcebant. Contrà iſti, prædiis illorum ignem iniicere, item quos poſſent capere; & quoſdam gladio carnificis ſubiecêre. Denique in ipsâ vrbe, qui reliqui Patriciorum eſſent, ſuſpecti agere, aut ſuſpectantes: vtique poſt cædem *VValteri Leidani*, quì inter capita *Galeritorum* erat. Is fortè Bruxellam miſſus, rei publicæ gratiâ, noctu à cænâ reuertens interfectus eſt, inſidiis, vt putatur, *Joannis Calſterij*, & *Guilielmi VVilrei*, Patriciorum, qui tunc in eâ vrbe verſabantur. Re perlatâ, turbatum Louanium, plebs minari & fremere, optimates timere: atque hi, vt inſontes inſcioſque ſe oſtenderent, Legatos ad *Ioannam* mittere (nam maritus in Galliâ etiam aberat) qui peterent inquiri in auctores cædis, & vindicari. Illâ tardante, plebs ludibrium rata, aut ex compacto geri, arma corripit, & in forum venit. Vocantur & in curiam Patres: quorum aliqui venêre, quidam triſte & ferale ominantes, mutato habitu, vrbe profugêre. Statim appoſita

Senatui custodia: & seditiosi furioso animo ad fores prouolant, & adsistunt: pars etiam, nemine prohibente, ingressa. Ibi auditæ voces, *Cedo nobis illum, & illum, statim, statim.* Atque ij qui intromissi, ad nomen singulos capiebant, & præcipites è fenestris (horreo dicere) datos, plebs infernè lanceis spiculisque exceptos laniabat. Periêre hac rabie ad *septemdecim:* additusque vnus è plebe, quòd is ** Platuotium,* misertus veteris patroni, scamnis abditum, veste contexerat. Hæc facta XVI. Kal. Decembris: & qui Patrum reliqui domi reperti sunt, in custodiam dati. Post factum, frigus & mox pœnitentia aut metus subiit. Nam quomodo Principem hæc laturum? qui breui rediturus, pœnas de sontibus insontibusque caperet. Itaque deprecatores parant *Levvenses, Tillæmontanos, Diesthemienses, Liranos, Bruxellenses, Eburones quoque & Tungros:* & citiùs, ecce, opinione VVenceslaus Bruxellam venit. Arma & machinas ille parabat, vltioni intentus: cùm legati à prædictis ciuitatibus adsunt, & veniam suppliciter petunt, expiationem cædis, quam vellet, offerentes. Tandem, diu deliberato, præscriptum, vt quattuordecim è plebe, præcipui auctores, in Cyprum relegarentur; agnatis cæsorum, certa pecuniæ summa daretur. Mitis transactio, & intra magnitudinem noxæ omnibus visa: tum illud turpe, quòd ipsis relegatis pecunia in viaticum, quasi Legatis à republicâ, attribueretur. Itaque non fuit animis placandis. Nam Patriciorum iuuentus fremebat, sanguinem parentum vænalem non habere, nec modicâ istâ pecuniâ redimendum. Iamque vicinis locis aut arcibus occupatis, bellum in suos ipsi ciues gerebant, & prædas vndique

* *Plancum* Latinis.

que

que agebant. Nec cessare etiam plebeij: quin vim & maleficia reponere, vel augere; & denique longiùs ire, & contra Principem etiam occulta fœdera cum Gandensibus (qui arma in Comitem tunc habebant, & totâ pænè Flandriâ dominabantur) ferire. Denique post mutuas vtrimque cædes, doctus tandem VVenceslaus frustrà & temerè plebi indultum, arma cepit, vrbemque assedit. Illi repugnant, propugnacula erigunt, & auxilia à Gandensibus, à se impares, exspectant. Sed cùm ea fallerent, & ipsi à *Ludouico* Comite ac Francis premerentur: decursum iterùm ad preces, quas *Arnoldus Hornanus*, Leodicensis Antistes, ipse in castra veniens, ad Principem tulit, & veniam certis legibus impetrauit. Pauci pœnâ affecti; plures indignatione aut metu, patriam mutarunt; & præsertim lanifices, qui in Angliam iuerunt. Obseruate. hę sunt illæ à nobis colonię, quę gloriam pannificij aut intulerunt, aut valdè quidem auxerunt.

Anno ∞. CCC. LXXXII.

NOTA.

Dixi de *albis galeris* assumptis, exemplo turbidorum Gandensium: & inde obtinuisse vernile dictum, siue conuicium, quo *Albati* Louanienses appellantur ab accolis: siue nostrâ voce *VVittingi*. Quod non aliud valet, quàm *Seditiose*, & tu quoque ex illis fuisti.

CAP. XIII.

Seditio quarta, & vltima, cum motu minisq́; magis quàm præsenti noxâ.

NECDVM finis. à lanariis ad lanios imus: atque ex isto etiam corpore fuêre, qui rempublicam turbarent. *Paullus Loenkenus* ex infimâ plebe lanius, post cædem *Caroli Audacis*, & dum de matrimonio *Mariæ* cum *Maximiliano* deliberatur, partem se reip. fecit, & plebem suam. Rumores dissipat, falsò exspectari Maximilianum, illudere sic Senatores: & melius tutiusque, ipsos imperium habere & exercere. Concitat deinde dictam populi fæcem, capit & abducit ex improuiso quosdam è Senatu, & gladio subiecturus erat, nisi lictor publicus se subduxisset. Iam & Academiæ primores se miscuerunt, & auctoritate suâ tumultum sedarunt. Superuenit paullò pòst ipsa *Maria*, vt auspicia capesseret, de more, Principatus: neque seditiosi admiserunt aut agnouerunt, nisi noua iura & immunitates extorsissent. Quinetiam cùm illa, ad compescendum, Sagittarios ipsius vrbis (honestiores populi) armasset; isti & Sagittariorum quosdam, impetu facto, ceperunt, & quattuor fortè obuios Senatorum. Nec nisi ægrè sedari à *Paullo* ipso potuêre, quin vitâ eos mulctarent. Tum & in Arcem, vbi diuersabatur Maria, incurrunt, & adigunt tot malis trepidam virginem, anteacta condonare, & alia pro arbitrio suo sancire. Iam vt species etiam publicè noui popularis imperij esset, additi *Paullo*, custodiæ caussâ, viginti satellites, & menstruum ex ærario stipendium.

Anno ∞. CCCC. LXXVII.

pendium. Atque ex eadem deinde publicâ pecuniâ lasciuiebant, potabant, conuiuia, velut ad societatem & fidem stabiliendam, agitabant. Sed agitantibus, opinione maturiùs *Maximilianus* aduênit: quo propinquo, minui potentia *Paulli* cœpit, & stipatores à Senatu adempti. Tamen ipse Maximilianus præsens, nihil etiam pro Principe agere, neque vlcus hoc tangere, nisi compos nuptiarum decreuit. Ergo iterùm post abitum insolescere Paulliani, stipatores reposcere, & res miscere. Sed edoctus de totâ re & periculo denique Maximilianus, *Engilbertum Nassouium*, Brabantiæ Seneschallum, cum equitatu Louanium præmisit, ipse mox secuturus. Diffugiunt ad Solem nebulæ & nebulones, Paullus in Zelandiam, atque ibi agnitus capite luit. Pleraque horum, & certè initia, absente *Ludouico Pinnoccio* Prætore gesta (is in Germaniam, inter Legatos, iuerat) qui vt vir erat, animo promptus, manu strenuus, oppressisset, aut quidem repressisset: Deo & fato aliter visum. Sed vt finiam, hæc quoque seditio vrbem minuit, multis non è plebe solùm, sed optimatium in agros aut prædia sua dilapsis, atque illîc sedem locantibus, tædio tot turbarum. Videtis caussas & tempora, quibus florentissima olim vrbs defloruit, & ex veteri gloriâ & copiâ non nisi vmbram istam habet.

Anno ∞. CCCC. LXXVIII.

CAP. XIIII.

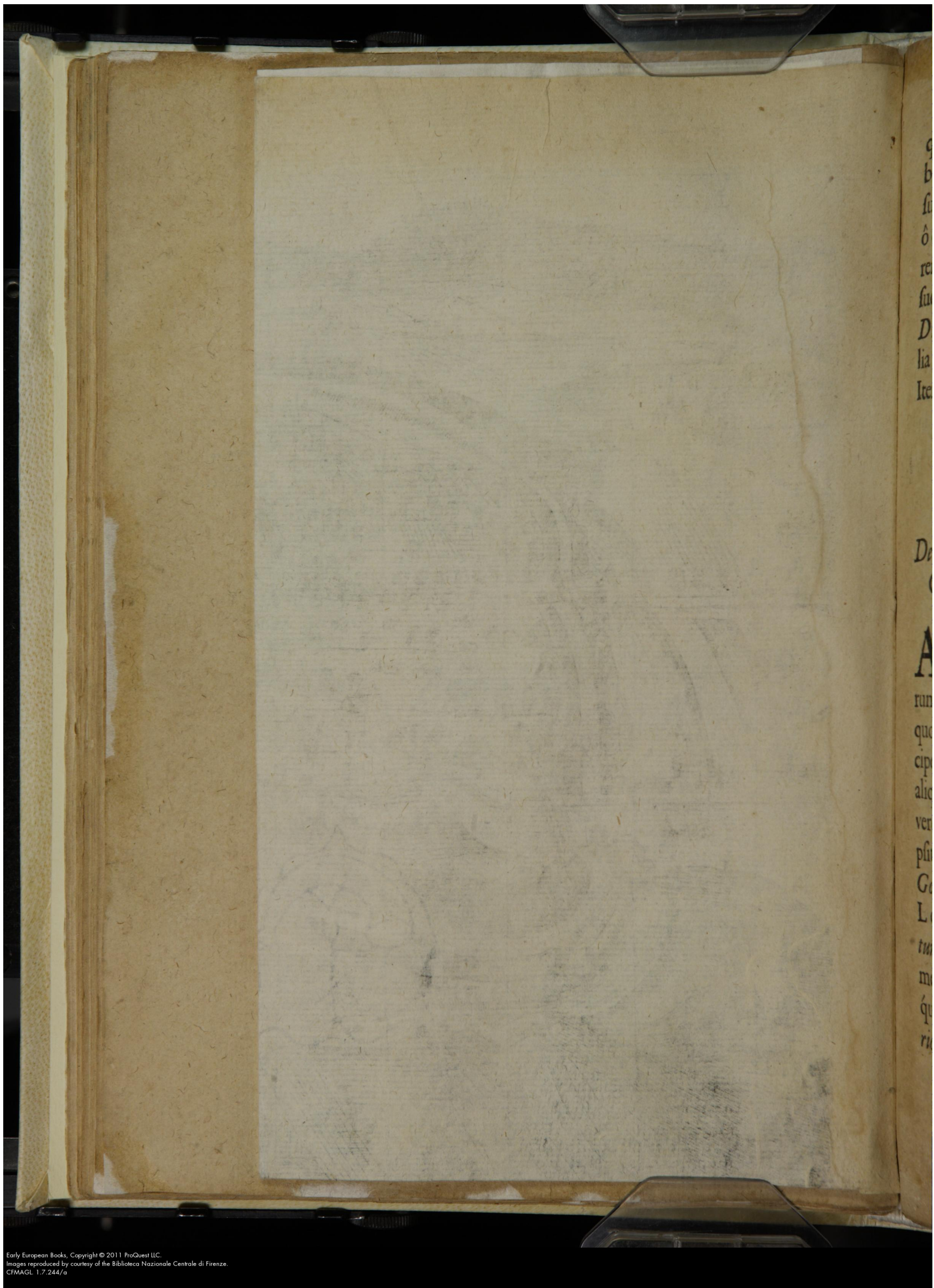
De arce Kesselsteiniâ aliquid: tum Eiconismus vrbis.

DVM in his sermonibus sumus, & ego atque illi intendunt, fugit nos deflectere, quà ad montem rectà ibatur. Itaque progressi etiam paullùm, hæremus: & ego

ego circumſpiciens, Amici, inquam, omnia me fallunt, aut via fefellit, de quâ vxorem ſcio monuiſſe. Vbi etiam domus illa ruſtica, quam ſignauerat? atque ibi ductor noſter quærendus, aut potiùs euocandus. nam (Iuno mea hoc curauit) exſpectat. Ecce illam à tergo. hem, & hoc viæ fruſtrà etiam confecimus, & arduus ille adſcenſus manet? ſuccumbemus. Vir bone, vis nos ducere in hunc verticem, ad arcem illam famoſam & vetuſtam? Volo equidem Domine, inquit: aut pro me hæc filia mea. nam ego ſenex à pedibus laboro. Et tu ſuſtinebis? arrectus aſcenſus eſt. Confido, inquam. Iuimus duce mulierculâ, peruenimus: atque ego (mirantibus meis & gaudentibus) vno tenore, & ſine interquiete, cliuum peruaſi. Oſtendit rudera aliquot muri, & lapides in aceruo: ſed lapides rudes, ex indigenis illis, & arenaceis. dixit, murum olim ibi fuiſſe. Ego & foſſas ſtatim adnotaui, ſatis grandes & conſpicuas, etſi vepribus vel arboribus obſitas: quæ foſſæ cinxerant hoc quidquid ædificij fuit. Ducimur deinde ad cauum ſubterraneum: ſed recenti lapſu os eius clauſum erat, & lapides illîc accumulati. Quid fuit? inquam. Illa, Grande ſubterraneum atrium, fornicato opere, & lapidibus alibi ferro inter ſe deuinctis. Intraſti? inquam. Sæpiùs, ait illa, & meus parens atque omnis vicinia. magnitudo eſt pedum quadraginta aut plurium: tum murus è latere coctili iterùm occurrit. Quid deinde? inquam. Illa, Aiunt obſeptum ibi aditum: ſed ſubterraneas cryptas eſſe, quæ Louanium vſque in Diui Petri ducant. Ibi riſi, & ad meos: Non ſapuiſſet nobis cibus, ſine hoc fabellæ condimento. ſed res neque magna, neque vetus nimis hæc fuit: quid-

A. Heuerléa, Prætorium.
B. Bancum, cœnobium.
C. Mons caluariæ.
D. Fliederbeka, cœnobium.
E. Parcum, cœnobium.
F. Silua Heuerleënsis.
1. Porta Arſchotana.
2. Porta Dieſthemienſis.
3. Porta Thenenſis.
4. Porta Parcenſis.
5. Porta Heuerleënſis.
6. Cataracta maior.
7. Cataracta minor.
8. Porta Bruxellenſis.
9. Porta Vinearum.
10. Turris impenſæ ſuperuacuæ.
11. Porta Mechlinienſis.
12. Arx ſiue Burgus.
13. Commendataria S. Ioannis.
14. Duodecim Apoſtoli. Xenodochium.
15. S. Martini cœnobium.
16. Sancta Genoueua. Xenodochium.
17. Sanctæ Catharinæ ſacellum.
18. Sanctæ Mariæ exterioris ſacellum.
19. Sanctus Nicolaus. Xenodochium.
20. S. Mariæ Viſitationis ſacellum.
21. S. Quintini templum, parochia.
22. Collegium Viglij Zuichemi.
23. Beginagium.
24. Nigræ ſorores, cœnobium.
25. Cartuſia, cœnobium.
26. Sacellum S. Crucis.
27. Capucini, cœnobium.
28. Annunciatæ, cœnobium.
29. Alexiani fratres.
30. S. Iacobi, parochia.
31. S. Laurentius. Xenodochium.
32. Prætorium, PLACET.
33. S. Margaritæ ſacellum.
34. Collegium Vaulxianum.
35. S. Vrſulæ cœnobium.
36. Bogardi, nunc Fliederbekenſes, cœnob.
37. Vinea S. Mariæ, cœnobium.
38. S. Gertrudis, parochia & cœnobium.
39. Porta lapidea.
40. S. Spiritus porta.
41. S. Michaëlis porta.
42. S. Quintini porta.
43. Lupina porta.
44. Molaria porta.
45. Pratenſis porta.
46. Franciſcanorum porta.
47. Bieſtenſis porta.
48. Leidenſis porta.
49. Caſtrenſis porta.
50. Caſtrum, pædagogium.
51. Auguſtiniani, cœnobium.
52. Albæ Dominæ, cœnobium.
53. Clariſſæ, cœnobium.
54. S. Donatiani collegium.
55. Patres Societatis Ieſu.
56. Atrebatenſe collegium.
57. Dalenſe collegium.
58. Seminarium regium.
59. Collegium Theologorum duplex, Maius & Minus.
60. S. Annæ collegium.
61. Sacellum S. Antonij, vulgò Clericorum.
62. Pulchra Diua Virgo.
63. Lipſij domus.
64. Franciſcani, cœnobium.
65. S. Barbaræ ſacellum.
66. Dominicani, cœnobium.
67. Peelſianum collegium.
68. Magnum Xenodochium.
69. S. Eligij ſacellum.
70. D. Petri parochia.
71. Collegium trilingue.
72. Curia Senatorum.
73. Hallæ, ſiue Athenæum.
74. Lilium, pædagogium.
75. Vicus artium.
76. Collegium Sabaudiæ.
77. Collegium Iuris.
78. Falco, pædagogium.
79. Collegium Winckelianum.
80. Collegium Pontificium.
81. Porcus, pædagogium, & Standonck collegium.
82. Cranendonckij collegium.
83. Drutij collegium.
84. Hauterlé collegium.

quidquid fama attollat. Nam & Gygantes aiunt inhabitaſſe. At nos ad verticis hoc labrum eamus, niſi fallor, ſub oculis omne opidum & vicina habituri. Videtíſne? ô delectabilem adſpectum! tanti fuit veniſſe, vt hoc frueremur. Quis pictor hîc eſt, qui delineet, & penicillo ſuo omnia loca effingat? poteſt: & vos adſpicite. Ecce *Diui Petri*, *Michaëlis*, *Gertrudis*, *Iacobi*, templa alia: ecce *collegia* illa atque illa, & notabiles etiam domos. Iterùm deſidero pictorem, & qui in tabellâ repræſentet.

Curaui tibi lector: atque ecce habes.

CAP. XV.

De incendiis in hac vrbe. tum de æde D. Petri, eius Canonicis, & Præpoſito. Denique de turre.

AVD. At nobis magis ſuaue (nam oculis ſatis antè vſurpauimus) per te diſcere initia præcipuorum operum, vel auctores. Hæc cupido nos tenet. LIPS. Id quoque indulgebo, & paullùm ſedeamus. Tu mea, accipe munuſculum, atque abi. Primùm moneo, vetuſta aliqua ædificia fruſtrà hîc quæri. non quin fuerint; ſed verè fuerint, & ignis violentia ſemel iterumque abſumpſit. Nam ecce memoriæ publicæ habent, principatu *Godefridi Primi* Ducis, anno ∞. C. XXX. TOTVM LOVANIVM *fortuito igne abſumptum*. Auditis, *totum?* itaque nihil ſuperfuit operis vetuſti. Surrexit tamen iterùm, vel ex nouâ materiâ, vel rediuiuâ: iterumque *exuſtum penè totum* (eædem Memoriæ) *cum primario ipſo templo*, annis paullò plus quadraginta à priore flammâ.

flammâ. Ergo frustrà ea, vt dixi, quæramus: quæ exstant, videamus. Conspicitis in vrbe mediâ templum *Diui Petri*. quis condidit? *Lambertus Primus* Comes, & honori huius Diui illud sacrauit, & opidum tutelæ commisit. Idem & Canonicos instituit: etsi alij ad filium eius *Lambertum Baldericum* referunt, qui etiam Bruxellæ in Diuæ *Gudilæ* collocauit. Certè iste *Decimas agri Louaniensis* iis legitur *adsignasse*. Initio septem fuerunt, iique *Fratres* primò appellati: mox *Domini*, ad discrimen Minorum, qui accesserunt. Nam vt erat maiorum pietas, quidam & è priuatis opes suas huc contulerunt, & augendo collegio Canonicatus instituerunt. inter quos vnum *Simon Grindelius*, è Patriciis, anno ∞. C. LXIIII. & post vigintiquattuor annos alium, *Godefridus* Prætor vrbis. Alios deinde (nam ad octodecim peruenerunt) aut Duces ipsi nostri, aut item ciues. *Godefridus* quidem *Primus* Dux legitur duos instituisse, anno ∞. C. XL. Sed discrimen tamen erat, vt tetigi: quòd illi primi septem, opibus præeminebant, & Decimas soli possidebant; donec anno ∞. CCC. XI. sponte illorum, Minores in diuisionem admissi, & sic æquales omnes facti. Sponte, inquam: & ô miram raramque benignitatem! nam iure laudanda est: & hoc æuum, vereor, exempla non donet. Sed hi Canonici: quibus *Præpositus* etiam, præter Decanum, velut caput præest, magna dignitas, & olim non nisi in Principum aut Procerum filios collata. Notantur certè ex Ducum nostrorum liberis, item è Lucemburgensium, aliisque. Adhæret dignitati honos, quòd is à nouo Principe, quoties auspicia imperij suscipit, iuramentum sollenniter exigat, capiatque:

piatque: in quo & *Aduocatos se Canonicorum Diui Petri fore* profitentur. Equum deinde Principis, cui insidet, donatiuum habet: quem tamen olim *Cantor* vindicabat, & lis inter eos fuit. Est nunc in hac dignitate, vir eâ & aliâ dignissimus, *D. Georgius Austrius:* qui ipso nomine inclytum genus prodit, & virtutes pro genere habet. Amorem certè & cultum studiorum, quæ laudatissimi illius *Maximiliani Primi* nepotem decent. Sed heu, desero hanc ædem, & non sine gemitu: vt collapsa est? quàm lacerâ & fœdâ nunc facie? Mali fati (si ausim dicere) ea fuit, semper ignibus aut ruinis afflicta. Nam præter incendia dicta, arsit etiam anno ∞. CCCC. LVIII. & tota edacibus flammis absumpta est: ipsum æs Campanum liquefactum: sed omnia statim reparata, & Turris interuallo aliquo addita anno ∞. IↃ. VII. id est, quinquaginta circiter pòst annis. Fuit ea inter egregias Belgicæ: sed ruinæ deformarunt. prima anno ∞. IↃ. LXX. mense Nouembri, me audiente & ad strepitum procurrente, sub vesperam; iterùm, anno ∞. IↃ. LXXVIII. denique vltimò iamnuper Ianuario mense, ante biennium. Quis excitat & reponit? calamitas temporum vetat, aut & frigus in talia, cùm ad suum modò quæstum priuatim quisque calet & callet.

CAP. XVI.

Reliquæ Parochiæ, & earum ciuium percursum: & siquid notandum.

SVNT & alia illa Templa maiora, quæ videtis, & quas *Parochias* (alij *Parœcias* malunt) appellamus. *Diui*

Michaëlis portæ murorum veteri superstructum, anno ∞. C. LXV. Fallitur enim vulgus, qui vetustissimum censet. & quòd *Chrisma* sacrum illinc petitur, & ad *D. Petri* defertur; non ea caussa est, sed quia in viâ Leodicensi est situm: Chrisma autem Leodico mitti olim solet, & illîc igitur decorè deponi. Sed partitio ipsa fit deinde in æde Petri, vt vetustissimâ, & primariâ. Turrim initio & hæc ædes habuit altiorem: sed corruit cum vicinarum ædium detrimento, anno ∞. CC. XXV. neque iterùm est educta.

Tertia est *Diui Iacobi* ædes, æuo istis proxima: quæ anno ∞. CC. memoratur exstructa. Est in exteriore vrbe, sed scire licet iamtunc ea loca ædibus hominibusque frequentia fuisse: & ideò templum nouum aptatum. Neque alia item caussa *Michaëlinæ* ædis superstructæ in portâ fuit, quàm vt vicinior atque opportunior esset illis suburbanis. Flagrauit *Iacobæum* de cælo tactum, anno ∞. CCC. L. reparatum est, & pars veteris turris etiam manet. Collegium Canonicorum habet, sed ex translatione. primitus enim Eincuriæ fuit: agente autem apud *Nicolaum Quintum* Pont. Duce nostro *Philippo Bono*, anno ∞. CCCC. LVI. huc est translatum. Mouit eum, opinor, solitudo aut inopia opidi, sic etiam attollendi: mouit & Academiæ adspectus, quam Canonici decorè colerent, & ipsi ab eâ excolerentur.

Quarta, *Sanctæ Gertrudis*, quæ *Henricum Primum* Ducem auctorem inscribit. Condita est anno ∞. CC. VI. statim à Iacobæâ. Sacellum anteà erat: fecit aut fieri curauit ille Princeps Parochiam: itemque *Canoni-*

cos

cos Regulares ibi collocauit. Fama habet, turrim iſtam ſatis egregio opere, emolitos lanifices eſſe, idque collaticio inter ſe ære: potentem hîc ſcilicet frequentémque tunc nationem. Canonici iſti initio *Præpoſitos* habuêre, fuitque primus *Franco* quidam, qui obijt anno ∞. CC. XXX. Sed anno deinde ∞. CCC. XLIIII. *Henricus Furenſis* nomen *Abbatis* Romæ impetrauit, prætulitque. Non item ſucceſſor *Henricus Rodius* (è meis, niſi fallor, maioribus) qui modeſtiæ amans illum *Præpoſiti* recepit, & duo item alij ſecuti. Tum *Gualterus Moliardus* iterùm Abbas, anno ∞. CCCC. LXVI. & poſteri tenuerunt: inter quos nunc eſt & præſidet *Arnoldus Eynhoudtius*, pius, induſtrius, prudens vir, & qui cœnobium pulcherrimo ædificio auxit & ornauit. Eſt ab eo perpetua & magna *Porticus* circum hortos, in membra & cubicula ſupernè diſtincta: ad vſum duodecim è nobili ſtirpe adoleſcentium (nam tales admittuntur tantùm) quos hîc ali, & ſcientiâ ac pietate voluit informari. Inſigne opus, & inſtitutio: laus hîc auctori & gratia, præmium in melioribus locis eſto.

Quintum, *Sancti Quintini* templum, ſtructum ſub idem cum priore æui. Non maximum, ſed vel pulcherrimum, meo iudicio, inter omnia eſt: benè & aptè commenſuratum, multâ luce vndique colluſtratum. Atque hæ nunc ſunt quinque illæ *Parochiæ*: olim vnica *D. Petri* erat, manſitque ad annum ∞. CC. LII. Sed notant, grandi iamtunc populo, curas eius Parochi alleuandas fuiſſe, & quinque iſtas deſignatas, quas dedi.

CAP. XVII.

Virorum Cœnobia.

SVNT & Cœnobia plura, aut Sacella: quæ lustrabo, & siquid dicendum videbitur, non omittam. Primi

DOMINICANI: qui & tempore sunt inter religiosos hîc primi. Venerunt in vrbem, sub annum ∞. CC. XXVIII. haud diu sanè post primam institutionem. Sed locum iis suum assignauit & cessit (mira pietas!) *Henricus Tertius*, anno ∞. CC. LVI. Cessit, inquam, iis ipsâ Aulâ suâ, quam in Diliæ insulâ habebat, medio ferè vrbis loco: quam Annales nostri *Bassam Curtim* (id est, *Inferiorem Aulam*) vocant, ad discrimen illius superæ, quam *Burgum* diximus fuisse. Ille idem Princeps templum, & alia, ibi struxit: exstantque ab illo æuo (satis notabile) ipsæ fenestræ vitreæ in Choro, quas ille & liberi donarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisponensem Episcopum huc venisse, & altaria quædam in anteriore templo sacrasse, anno ∞. CC. LXXVI. Aiunt & discipulum eius, inclytum illum *Thomam Aquinatem*, comitem fuisse, & Euangelium de loco superiore cecinisse: ac pulpitum ipsum seruant, quo ferunt vsum. Familiarem fuisse Principibus nostris, illud constat: & *Aleidem*, viduam dicti *Henrici*, ad eum Parisiis agentem scriptitasse, & consilia vitæ dirigendæ petiisse, atque accepisse.

FRANCISCANI à tergo adhærent, brachio fluminis diuisi. Ipsi in memoriis habent (nam alij aliter:) sed ipsis credi-

credimus, huc venisse quinquennio post *D. Francisci* mortem, qui esset annus ∞. CC. XXXI. non diu post Dominicanos. Initio fuêre, qui *Gaudentes* vocantur: successêre anno ∞. IↃ. II. qui *Coletani*: & post sedecim deinde annos isti, ex vero *Obseruantes*. Cœnobium vetus est: chorus templi nouus, altus & illustris, structus anno ∞. IↃ. XXXVI. & consecratus IIII. Nonas Iulij, quem vt Dedicationis templi diem sollenniter nunc seruant.

AVGVSTINIANI cœperunt anno ∞. CC. LXIIII. qui (sicut & Franciscani) stipe collatâ templum & ædificia struxerunt.

BOGARDI fratres, olim Laici, vt appellamus, & texendo vitam tolerabant; certis tamen inter se legibus & communione deuincti. Fuêre ab anno ∞. CC. LXXX. vel antè. nam exstat tunc Diploma *Ioannis* Ducis, recipientis eos in tutelam.

MARTINIANIS tenue principium ab *Henrico VVelléo* fuit, in Diui Petri Sacellano, anno ∞. CCCC. XXXIII. *Fratres* initio dicti. Aucti numero & opibus, quindecim circiter post annos, mutarunt institutum, & *Canonici Regulares* facti, ex normâ Diui Augustini. Inter eos floruit, & famam studijs scriptisque fecit patruus meus maior, *Martinus Lipsius*: qui obiit in Eburonum terrâ, cœnobio, quod *Crucis-Lemum* dicunt, Præfectus: anno ∞. IↃ. LV.

CARTVSIANI cœperũt circa annum ∞. CCCC. LXXXIX: neque vnum auctorem operi inscribunt. Alij alias cellas dederunt: sed eminet *Ioannes Ouerhofius* Antuerpiensis,

uerpienſis, Naſſouiorum Quæſtor. Fuerunt & duæ fæminæ auxiliatrices, *Margareta*, *Eduardi* regis Angliæ ſoror, vidua noſtri *Caroli Audacis*; & *Maria Magdalena Hamalia*, vidua item *Guilielmi Croÿ*, vtraque pietate, & liberalitate in pios, inſignis. Eſt in hoc Cœnobio ſpectabilis Porticus, magnitudine & opere: nec ſcio an hîc, aut in finitimis locis, alia comparanda.

PATRES SOCIETATIS IESV, primùm duo venerunt circa annum ∞. IↃ. XLII. Pietas & eruditio ſtatim prouexit, plures acceſſerunt, & Collegium eſt factum: quod *Læuini Torrentij*, Epiſcopi Antuerpienſis, & amici noſtri, liberalitate mirificè auxit, qui moriens opes ſuas ei legauit.

CAPVCINI vltimi, & per medias turbas ingreſſi. *Jacobus Bayus* Theologiæ Doctor, piè & liberaliter accepit, aream ædificiis, & hortos, itemque alia ipſe largitus aut ab alijs impetrans, *Conditoris* nomen meruit habere.

CAP. XVIII.

Fæminarum cœnobia, aut cœtus.

SVNT & Fæminarum ſacri cœtus, omni ſanctimoniâ & caſtimoniâ compoſiti: quæ precibus hymniſque Deum die & nocte venerantur ac placant. Sunt

BEGINÆ, non propriè aut ſtrictè Religioſæ, ſed quæ tamen eas æmulantur. Æuum earum vidi in templi lapidibus ſculptum: *Anno* ∞. CC. V. *hæc curia incepit.*

HOSPI-

HOSPITALE magnum, siue Xenodochium, *Diuæ Elizabethæ* sacrum. Institutum ab *Henrico* illo *Tertio*, qui Dominicanos: & sub idem ferè tempus.

ALBÆ DOMINÆ quæ vocantur, primùm fuêre *Conuentus pœnitentium, ordinis S. Mariæ Magdalenæ.* Mutarunt, & assumpserunt *S. Victoris Parisiensis*, anno ∞. CC. LII.

S. VRSVLÆ in mediâ Plateâ, cœpit à priuatâ liberalitate *Elizabethæ VVeseliæ*, quæ vidua domos ibi in ipso loco suas, & hortos, & vineas, legauit hoc fine: anno ∞. CCCC. XV. Sunt *Regulares*, & *Priori Bethlemitico* subiectæ.

GRISEÆ SORORES, à leucophæâ veste. Dicunt se à ducentis annis huc venisse, è cœnobio Thenensi. Subsunt *Abbati Gertrudano*.

NIGRÆ SORORES, suâ ipsæ industriâ surrexerunt. Vna aut altera cœpit, & curâ ægris impensâ (nunc quoque faciunt) nummulos corrogarunt, domum emerunt. Aliæ iunctæ sunt, in regulam *S. Augustini* transierunt anno ∞. CCCC. LXII. Templum paullò pòst struunt, quod consecrauit *Libertus* Episcopus Berytensis, anno ∞. CCCC. LXXVIII.

CLARISSÆ, id est *D. Claræ* asseclæ, ordinis *Diui Francisci*. Instituit nobilis matrona *Catharina Oppendorpia*, vidua *Joannis Bloisy*, Equitis, anno ∞. IↃ. XVI.

SVB-CASTRENSES, vt vocantur, Ordinis *Cistertiensis*: quibus conditor *Gualterus Templius*, vir nobilis:

lis: & accessit in partem eadem *Catharina Oppendorpia* iam dicta. Anno ∞. IↃ. XVIII. Abbatissam habent.

ANNVNCIATÆ, Ordinis *D. Francisci*. Prima institutio in Galliâ à *Ioannâ*, filiâ *Ludouici Vndecimi* regis, vxore autem *Ludouici Duodecimi*. Cui cùm diu ante regnum nupsisset, *Duci* adhuc *Aurelianensi*; in ipso regno, suasu ministrorum, & suo ambitu, ne Britanniæ Ducatus abalienaretur, *Annam* eius Ducissam vxorem cepit, hac dimissâ. Caussa diuortij, metus præferebatur, & quòd non sponte duxisset: neque ista opposuit, & libens ad alterius æternique regis cultum se conuertit. *Ducatum Bituricensem* donum acceperat, cuius fructibus se tolerauit, & alia piis vsibus impendit. Instituit has Virgines, in honorem cultúmque DIVÆ VIRGINIS, anno ∞. IↃ. I. Diffusæ sunt in Belgicam, & Brugas venerunt: illinc huc pars earum traducta, faciente *Mariâ Hamaliâ*, de quâ dixi. Ingressæ primitus *viginti* sunt, è quibus *sex Brugenses*, quæ regimen aut exemplum nouellis essent.

CAP. XIX.

Profana aliquot loca.

ABSOLVI. an & pauca in profanis opidi locis noto? sed pauca. Ecce CVRIA ista spectabilis est, siue Senatorum domus: tota è secto per artem lapide, figuris & emblematis variè ornata. Magnitudo iusta est, symmetria bellissima: & insigne maiorum elegantiæ vel opulentiæ monumentum. Exteri cùm vident, laudant, an & inuident dicam? Strui cœpit anno ∞. CCCC. L. & intra

intra decennium (ita notant) eſt abſoluta. Cauſſa ſtruendi, abominatio prioris Curiæ, illius infauſtæ Foro veteri, vbi Patriciorum laniena, quam deſcripſi. Ab eo tempore abhorruerunt adire Senatores, & in Sagittariorum ædibus conuenerunt, donec hoc opus abſolueretur.

TVRRIS in mœnibus, longè conſpicua, quam *Impenſæ perditæ* vocant. Laterculo muri introrſum ſtructi, lapide deinde candido veſtiuntur: rotundâ formâ, in altum æquabiliter ſurgit, non in alium (& hoc fine factam credo) quàm Speculæ vſum. Circumiecta enim ad *quattuor millia* paſſuum, & ampliùs, vndique detegit. Structa, anno ∞. CCC. LXIIII.

CATARACTES pulchro & operoſo opere, in ipſo *Diliâ*, atque illi coërcendo, aut diſpenſando, anno poſt *Turrim* illam factus. Qui tamen ex inſidiis vrbem, meo æuo, pænè oppreſſit. Nam ecce, anno ∞. IↃ. LXXIII. cùm ingentes pluuiæ fuiſſent, & nix item ſoluta, VI. Idus Ianuarias, neglegentiâ Curatoris euênit, vt obijces parùm in tempore leuarentur, aquamque tranſmitterent. Stitit ſe amnis igitur, & magnâ mole intumuit, & mœnia iam ipſa æquabat; quæ iuxta Cataractem denique perrupit, & toto impetu vrbem inuaſit. Pecudes, & hominum quoſdam abſtulit, ædificia deiecit, libros corrupit, vt aliam ſupellectilem & penum ciuium omittam. *Theodorus Canterus* noſter, in ſelectâ Bibliothecâ ſuâ ingens tunc damnum & mærorem accepit.

IVSTI LIPSI

LOVANIVM:

sive

OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Initium Louaniensis Academiæ, & hîc conditæ caussæ.

ED heus amici, an non satis iam vidimus, satis sedimus, & satias etiam sermonum vos capit? AVD. Nos? vt versu tibi dicam,

Ante diē clauso componat vesper Olympo.

At te ne fatigemus, illa cautio est. LIPS. Ergo surgamus, in vrbem vorsoriam capiamus. nam & Sol in meridiem inclinat. Descendimus, & in viâ iterùm eramus, cùm AVD. Vrbem habemus, sed præcipuum eius membrum, an animam dicam, omisisti, publicam Scholam, & quam *Academiam* solemus appellare. Animam dixi. quæ enim vita aut vigor sine eâ huic opido sit? quis adue-

aduenIat, aut frequentet? Nos certè exteros non congeries hæc lapidum, aut pratorum colliumque adſpectus trahit; ſed Muſa & Minerua, quæ hîc ſedem habent, & tu earum ſacerdos Lipſi. Age, originem eius explica & progreſſum: quod nos alioſque iuuet nouiſſe. LIPS. Non hercules inuitus fecero: & quis ſermo magis me delectet? Miles caſtra aut prælia, ruſticus agros & ſegetes loquitur: hæc mea caſtra ſunt, hic ager quem colo, hîc ſeges aliqua gloriæ, quam meto. Ordiamur. Cùm Louanium ſeditionibus, vt dixi, afflictum & paullatim vacuefactum eſſet, mercimoniis pleriſque in Angliam aut aliò dilapſis; miſeratio & cura Principem etiam noſtrum habuit primariæ vrbis inſtaurandæ, & aliâ aliquâ viâ frequentandæ. Hæc occurrit, quam in manibus tunc habebat. Præërat nobis *Ioannes* Dux, miti imperio: & cùm bella ceſſarent, artium amor ſubijt, & exemplum etiam, quod aliæ iam prouinciæ præbebant. *Coloniæ* enim & *Lutetiæ* Academia erat: cur non florens & copioſa hæc Belgica haberet? cur liberos ſuos magno impendio ad longinqua loca mitterent, prompto, ſub manu & oculis eos habere? Itaque voces iam & conſilia apud Principem: ac didici *Engilbertum Naſſouium*, in flagrante tunc gratiâ, & animi honeſtum, præcipuum auctorem fuiſſe, & *Ioannem* ad Academiam inſtituendam perpuliſſe. Vbi de re ſedit, de loco deliberatum eſt; & multi *Mechliniam*, aëre & munditie commendabilem, ſuggerebant: ſed vicit *Louanium*, præter miſerationis adſpectum, quem dixi, quòd ingenio loci hominumq; non alia vrbs aptior otio ſtudiorum videretur. Et benè iudicaſſe, quis non iudicat?

Situ quid ſalubrius, vel amœnius? Aër purus & ridens: loca paſſim vacua & delectantia, prata, agri, vineæ, luci, & rus, vt rem dicam, in ipsâ vrbe. Mœnia conſcende, & perambula: quæ ſubiecta facies? cuius frontem animumque non explicet iſta, rara alibi, & delectabilis varietas? Hîc ſegetes, poma, vuæ creſcunt; hîc pecudes balant, aut mugiunt; ibi aues garriunt & cantillant. Iam pedes aut oculos extra mœnia effer. ſunt riuuli, aut flumen Dilia, vago flexu; ſunt villæ, aut Cœnobia; eſt ſuperbum illud Prætorium *Heuerléa*; arboreta, aut ſiluæ intermixtæ; & vbique meræ locorum deliciæ. Nam de hominibus ciuibuſque, quid prædicem? Solem non videre magis ad humanitatem & benignitatem factos. Appello vos, qui inſediſtis: probitatem & candorem vidiſtis, officia & alacritatem ad miniſtrandum. Itaque mirabile, & verum eſt, velut Homericam loton hîc eſſe; & qui ſemel guſtarunt, vix auelli, aut auulſos deſiderare identidem & reſpectare. Hæc ipſi ſenſimus, hæc ab aliis audiuimus: & ô ſalue amœna & amata nobis vrbs,

Saluete Athenæ noſtræ, Athenæ Belgicæ,
O fida ſedes artium, ô fructu bona;
Lateq́ue ſpargens lumen & nomen tuum!
Te Gallus, & Germanus, & te Sarmata
Inuiſit, & Britannus, & te duplicis
Heſperiæ alumnus. quàm frequens frequentia
Stipauit olim, & aduenarum copia!
Quæ minuit aliquid ciuicus, fateor, furor
Et Mars cruentus: ſed fuêre, quis neget?
Et fructus etiam apparet. ô quot millia
(Ita dico) protuliſtis inſignes viros,

Auxi-

Auxilia vel consilia publicæ rei?
Quot Famæ in æde consecrastis nomina,
Perennibus victura scriptionibus?
Et porrò proferetis, & sacrabitis,
Si donat aliquam mitior pacem Deus.
Donabit autem. vota vos modò & preces
Concipite, & in partem aduocate Virginem,
Patrona quæ vestra audit, & Dei parens.

CAP. II.

Martinus Quintus approbauit. Natalis Academiæ, & Lectionum.

SED hem, ne extra lineam me eiiciat affectus. AVD. Sæpè sic eiiciat, & tu tales voces: sed perge. LIPS. Decreto igitur iam de Academiâ, & de loco: visum mittere legatos ad Pontificem, cuius veniâ & auctoritate opus erat ad instituendam grauiorum artium Scholam. Præërat tunc Ecclesiæ *Martinus Quintus*, è gente *Columnia*: id est, primariâ Latij familiâ, & quæ bello ac pace insignia lumina rei Christianæ dedit. Sed hic Pontifex bonarum etiam artium sciens & cupiens erat: eoq; faciliùs de Academiâ impetratum. Diploma datum est signatumque, anno ∞. CCCC. XXV. quod nobis constat, & hîc asseruatur: frustrà exteri ambigunt de anno sequente. Potestatem faciebat amplam omne genus artium docendi, doctos producendi & titulis honoribusque afficiendi: solâ tamen Theologiâ, reginâ scientiarum, exceptâ. Quid mouerit, nescio: fortassè vulgare doctrinam eam & spargere, haud ex vsu censuit, neque

campum nimis aperire disputationibus & sermonibus super rebus diuinis. Quod tamen ipse abnuit, statim pòst annuit *Eugenius Quartus*, quinto ipso anno à Scholâ institutâ: cùm super hac re legatos ad eum *Philippus Bonus*, tunc noster Princeps, misisset. Nam *Ioannes* magno illi operi haud diu superfuit; vix famam etiam, nisi ab eo, & discidio cum *vxore, habiturus. Sed à Diplomate primo impetrato, non statim etiam lectiones habitæ, ne erretis: & reiectæ eæ in annum sequentem, id est *vigesimum sextum*, fuerunt. Quid ita? credo, quia Scholę cathedris sedilibusque instruendæ; quia Doctores eligendi; quia ipsa iuuentus conuocanda erat. quod fecit publico edicto *Ioannes*, & in eo inuitat exteros & indigenas ad nouam Scholam: *in quâ*, inquit, *Doctores & Magistri lecturas suas, quilibet in suâ facultate, & alios actus Scholasticos, secundâ die mensis Octobris, incohabunt.* Ecce, auspicalem diem videtis, ipso Duce sic adfirmante: & hodie hæc Schola seruat, & illo exemplo, eo die lectiones quotannis renouantur, siue ipso nostrorum verbo, resumuntur. Hoc ita verum videtur: tamen aliæ memoriæ, itemque diligens talium *Ioannes Barlandus*, tradiderunt Septembri mense initium factum, idque pridie *Natalem Diuæ Virginis*. Credo vtrosque vera dicere. sed hos de auspiciis primis loqui, id est, cùm velut in possessionem missi professores sunt, & oratio publicè habita est, magno Procerum conuentu (nam & id notant) perorante *Nicolao Prunio* Iurisconsulto. Sed oratio tantùm: & lectiones dilatæ in sequentem mensem, vt dictum.

* *Iacobâ*, Hollandiæ Comite.

CAP.

CAP. III.

Regimen Academiæ, Rector, Conseruator, Promotor, Senatus. obiter & de Cancellario.

INITIVM Academiæ habetis: noscite & faciem aliquam eius atque administrationis formam. *Rector* & *Senatus* sunt qui regunt, & Dux *Ioannes* olim, monitu Pontificis, omne ius suum in eos contulit, ac liberam potestatem in Studiosos permisit. *Rector* à Senatu Academico creatur, idque singulis semestribus, vt nunc res habet. Anteà reperio, trimestrem modò dignitatem fuisse, atque id durasse ad annum ∞. CCCC. XLVI. id est per viginti circiter annos. Atque inter primos illos lætis animi oculis vidi *Ioannem Eeckhoutium*, nobilem virum, è maioribus meis: qui patris mei auunculus maior, in Burgundicâ aulâ posteà vixit obiitque. Magna est hæc dignitas, & splendorem ei dant Accensi, siue *Bedelli*, vt vocamus: quorum vnus, prælato grandi argenteo sceptro semper præcedit & ducit, famulis sequentibus; interdum & *octo* præeunt, cum suis quisque sceptris, sed in sollenni processione, aut die festo. Obuertunt omnes ora, venerantur & cedunt: atque alius quiuis honor fasces huic submittit. Dicámne etiam? sed narrantium fide. aiunt *Carolum Quintum*, Imperatorem illum verè Augustum, cùm fortè hîc esset, loco cessisse, & latus Rectori texisse. Magna humanitas, si non debuit; magna, etiamsi debuit. Ampliùs, insigne potestatis purpuram gestat, & in humeros extensam epomidem reiicit, cuius oræ pellibus variegatis prætexuntur.

Capu-

Caputium vocant, nec abs re: nam olim caput eo velare solent,& sic gestare. Hoc palàm liquet ex Pontificio diplomate, in quo Rector describitur & ornatur: estque a Principum imitatione & exemplo, quorum talis ille olim cultus. Hic Rector, vt tetigi, ius omne in Scholasticos habet, caussas audit, decidit, mulctat, punit. Cui rei *Promotor* etiam est (sic Prætorem nostrum appellamus:) qui iubente aut consentiente Rectore, neque aliter, manus iniicit, in custodiam & vincula etiam ducit. Grandioris noxæ conuictos punit, vel capite, si visum est, sed rarò visum: & omnis ista iudiciorum seueritas in pecuniarias ferè mulctas desinit; mitigatque crimen vel ætas adolescentiæ, vel & fauor qui studiis debetur. AVD. Ita discimus. sed inuisum hoc *Promotoris* nomen vnde ductum? LIPS. Neque ego satis scio. an quia ius promouet, & lites intentat? vndeunde,de munere constat: & in eius æui vocibus nec Varro satis Latinos fontes indaget. Barbara multa sunt, ab Italis aut Gallis inuecta: quod notare potuistis & in *Bedellis*, quos scitiùs alij putant dicere *Pedellos*. AVD. Alia etiam quæstiuncula. recens ego à Batauis sum: neque Rectoris ibi tam magna & mera potestas. Apud vos autem hoc ambigo. si ciuis cum Studioso agat, aut contrà, quod forum aut iudex est? LIPS. Distinctè dicam. si ciuis agit, rei forum sequitur, id est ad Rectorem venit: si studiosus in ciuem, aliud huic rei tribunal repertum est, neque ad vrbanum aut sæcularem magistratum itur. Est enim *Conseruator* (nomen illi, quia iura nostra tuetur & seruat:) qui tribunal suum habet, & Adsessorem iuris peritum, ad quem caussæ hæ tales coniiciuntur & aguntur. Imò licet

ad

ad eum è totâ Brabantiâ euocare, etiam æs aut aliud debitum petere: magno studiosorum commodo, qui domo se, aut certè opido, non mouent. Quid si aliquis non pareat? dices. Scito igitur Ecclesiasticum hoc tribunal esse, & ideò telum aut fulmen *Excommunicationis* posse exserere: quod item Rector. Qui autem & hoc contemnunt, in eos Iudex à sæculo aduocatur. Singulare hoc ius est, & olim ac nuper (ego vsus sum, & scio) latè obtinuit: nunc peruicaciâ opidorum, quæ suos tuentur, itémque remissione aut frigore nostrorum, restringitur: & caussas alias non dico. Si tamen sic pergitur, breui non nisi nomen & memoria eius erit. Huic muneri solet præfici aliquis Antistitum, & ferè *Abbas Gertrudanus*, qui in vrbe agit. Est & alius in Academiâ honos, super illum *Conseruatoris*, quem *Cancellarium* dicunt. Is iurisdictione abstinet, dumtaxat titulos & honores, exactis studiorum spatiis, auctoritate Pontificiâ confert: dico *Magisterij, Licentiæ, Doctoratus*, vt Academiarum mos nunc habet. Hoc munus vindicat *Præpositus Diui Petri*, & illo absente *Decanus:* ac proximum à Rectore in conuentibus publicis locum tenet. Dixi regimen & capita: sed *Senatum*, qui omnia adgubernat, quem appello? Quinque classes, siue vt loquimur *Facultates: Theologiæ, Juris Canonici, Juris Ciuilis, Medicinæ, Artiumq́.* In has Doctores omnes veniunt, adsciscuntur & aliqui non doctores, vt prudentia aut vsus ab iis suadent: in illam autem *Artium*, præcipui è Magistris. Hæc & *Decanum* habet, seorsim in consessibus honestandum. Hic Senatus Rectorem, vt dixi, creat: idem omnia moderatur & temperat, & *Re-*

N *ctor*

ctor etsi nomen magnum, tamen potentiâ ferè vt Venetorum Dux est, & à Senatu suo pendet.

CAP. IV.

Halæ nostræ, siue Scholæ publicæ: item Pædagogia, & Collegium trilingue.

HÆC administratio & regimen est Academiæ: quæ studiorum ratio, fundamenta, aut adiumenta, dicam. Primùm, est publicus locus, vbi tres primariæ scientiæ docentur, *Theologia*, *Iurisprudentia*, *Medicina*: prima, inferiùs; supernè duæ reliquæ; & sunt auditoria in vniuersum quinque. Ædificium vetus est, nec huic vsui primò structum: structum autem lanificibus, cùm ij in flore essent, anno ∞. CCC. XVII. quod duplex inscriptio parietibus inserta docet. Vocant *Halas*, vt solent ista hominum aut mercium receptacula: liceret Latinè *Basilicas* dixisse. Vt autem nunc vsus est, *Athenæum* appellemus; & huic rei, id est auditioni præcipua membra adaptarunt. Scitis etiam me ibi docere, & Historias aut antiquitates explicare. Sed præter hunc locũ, qui liberis auditionibus seruit (nemo enim adigitur:) sunt etiam *Pædagogia* quattuor, vbi strictior disciplina, & pueri vel adolescentes in primis artibus, atque ipsâ Philosophiâ maximè, instituuntur. Egredi, aut abesse, sine veniâ non fas: & præceptores ius suum tenent, & tempus non temerè dispensant. Sunt ea quattuor, *Lilium*, *Falco*, *Castrum*, *Porcus*: ita enim nomina ab insignibus suis habent. Denique tertius est locus, linguarum notitiæ destinatus, quem à re vocant *Collegium trilingue*:

gue: nam *Hebraica, Græca, Latina* illîc præceptores suos habet. Alio nomine *Buslidianum* dicitur, nimirum ab auctore *Hieronymo Buslidio*, Præposito Ariensi, gratioso apud *Carolum Quintum* viro, & qui moriens opes suas in studiorum vsus communiter reliquit. Neque enim propriè Collegium tale instituit; sed vertit & flexit eò Curatores testamenti *Erasmus Roterodamus*, qui iacere partem hanc istîc videbat, & dolebat. Viros aliquot insignes, & Professores habuit: inter eos *Petrum Nannium*, qui alios post se, vt meum iudicium est, reliquit, & fortassè relinquet. At nunc iacent ibi omnia & silent: heu tempora, an & heu iudicia dicam? sed refræno. AVD. At non ego; & publicum desiderium votumque est, præsertim Græcæ linguæ. Quando habebimus? LIPS. Tempestiuitas exspectanda est: tamen & ego eos qui præsunt hortor intendere, & illud Tertulliani seriò cogitare: *Litteraturam, instrumentum esse ad omnem vitam*. Vetus etiam versiculus est, De Idolat.

Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.

Qui litteras didicére, bis tanto vident.

CAP. V.

Collegia alendæ iuuentuti, Theologiæ, Iuris, miscella.

PERGAMVS. nam & aliud Collegiorum genus est, vbi non tam docetur, quàm alitur iuuentus, & subsidia studiorum in certos annos habet. Pulchrum inuentum, & quod in Angliâ magnificè vsurpatur: neque credam in orbe terrarum simile esse, addam & fuisse. Magnæ illîc opes & vectigalia: verbo vobis dicam? vnum

Oxonienſe collegium (rem inquiſiui) ſuperet vel decem noſtra. At nos plura, & ſparſa habemus: primumque omnium inſtituit, quod *Theologorum* dicitur, *Ludouicus Rijckius*, vir hîc Patricius & Principis Quæſtor. Ipſe, inquam, inſtituit anno ∞. CCCC. XLII. ſed alij auxerunt, & fundamentis ab eo iactis, vt ſic dicam, ſuperſtruxerunt. Diuiſum eſt, & vt facilius regimen eſſet, alterum factum, quod *Paruum* appellant. Accepi *Beſſarionem* Cardinalem (ô magnum in Græcis virum!) hîc fuiſſe, & hoſpitio exceptum, memoriam ſui reliquiſſe, Biblia manuſcripta. Id fuit anno ∞. IↃ. XIII. cùm Legatus à S. Sede in Belgium eſſet. Eminet iiſdem Theologiæ ſtudiis dicatum, *Collegium Pontificium*, ab auctore *Hadriano Sexto*, poſteà Pontifice: ſed cùm cœpit, Decanus hîc in æde Diui Petri erat. Alij etiam auxerunt; & induſtriâ ac probitate Præſidum incrementa cepit, ac nunc capit. Alia ſunt, ſacrata ſacris etiam ſtudiis, ſed minora: & ſatis ſit in deſcriptione vrbis, breuiculo inſeruiſſe. At in Iure primum fuiſſe opinor, quod *Diui Iuonis* titulo dedicarunt, & *Collegium Iuris* appellarunt. *Robertus à lacu* præcipuus auctor, aliique deinde ſtudij eius Anteceſſores, anno ∞. CCCC. LXXXIII. Succeſſit *quadriennio* poſterius *S^{ati} Donatiani.* quod nomen ita habet, quia primus auctor, *Antonius Haueron*, Præpoſitus eius ædis *Brugis* erat. Ille cœpit, & domum ac vectigalia aliqua dedit, ſed tenuiter: poſteà *Joannes Carondeletus*, Epiſcopus Panormitanus, apud Cæſarem gratioſus, reparauit, ornauit, auxit, ſic luculentè, vt meritò alter conditor habeatur. Eſt & tertium *VVinckelianum*, Iuri dicatum, etſi (quod mireris) à Doctore medico

Ioanne

Ioanne VVinckelio, anno ∞. IↃ. LII. Ab his exemplis alia ſucceſſerunt, aut & quædam præiuerunt: ſed longum ſit referre, nec poſſim niſi referre. Duo tamen ſunt ædificiis conſpicua, *Sabaudianum*, & *Dalianum:* atque illud iuuentute etiam frequens ſatis eſt, & floret; hoc minimè, ſed ob ſplendorem Princeps ſibi in Palatium lêgit & huc veniens eò diuertit.

CAP. VI.

Vetus Academiarum ſpecimen in Oriente, itemq́ue Aethiopiâ, Africâ, Nouo orbe.

DE Academiâ, mei iuuenes, alia non habeo quę vtiliter dicam. AVD. At ego, quod quęram. Scire lubet, & ſæpè cupido fuit, an & antiquitùs in Græciâ aut Latio Academiarum iſte mos, & tali diſciplinâ atque exercitio habita iuuentus? LIPS. Fuit, & non fuit. Loca habuiſſe ſtudiis deſtinata, id verum eſt; talibus ſtudiis haud prorſus, neque hac item facie aut formâ. Longiùs repetam, & peregrinabor paulliſper, iucundâ recordatione, per orbem terræ. In Oriente, vnde omnia bona & pulchra, reperio Academiam in Iudæâ fuiſſe, quę *Dabir* dicta, & priùs vocabatur *Cariatſépher*, id eſt *ciuitas litterarum*. Græca Biblia, Τὸ δ' ὄνομα δαβεὶρ. ἦν πόλις γραμμάτων τὸ πρότερον. Sed & opidatim prætereà Scholas habebant, quas ſuo nomine *Batte Midras* vocabant (à peritis ſic accepi) inſtituendæ pueritiæ. In Ægypto olim *Saïs* & *Heliopolis* fuêre, & artium ibi doctores Sacerdotes. Homerus eò diſcendi cauſſâ, Solon, Thales, Plato, alij iuerunt: & ſacræ litteræ palàm, *Moyſen in-*

Ioſue cap. XV. & XXI.

ſtitutum omni diſciplinâ Ægyptiorum: ergo loca fuêre, vbi docerentur. Inter quæ *Alexandria* poſtmodum eminuit, & iam à conditore illo cœpit. Multa exempla, ſed illuſtre de *Iulio Cæſare*: qui cùm poſt Pompeij necem eò veniſſet, τὴν πόλιν περιιὼν, ait Appianus, τὸ κάλλος ἐθαύμαζε, καὶ τῶν φιλοσόφων μετὰ τοῦ πλήθους ἑστὼς ἠκροᾶτο: *vrbem circumiens, mirabatur pulchritudinem, & ſtans inter plebem Philoſophos audiebat*: nempe in publicis auditoriis & gymnaſiis. Sacras etiam ibi litteras ab antiquo floruiſſe, Euſebius Cæſarienſis docet, vbi de *Pantæno*. *Docebat is*, inquit, *Alexandriæ*, ἐξ ἀρχαίου ἔθους τοῦ διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῶτος, ὃ καὶ παρ' ἡμᾶς παρατείνεται: *cùm ex antiquo Schola illìc conſtituta eſſet ſacrarum litterarum, quæ & ad noſtra tempora peruênit*. Viguit & Medicina, ex Ammiano, & quidem eximiè: *adeò*, inquit, *vt pro omni experimento ſufficiat medico, ad commendandam artis auctoritatem, ſi Alexandriæ ſe dixerit eruditum*. Oſtendit idem ſcriptor, *in eâdem vrbe doctrinas varias ſemper floruiſſe*: donec *Aureliano* imperante ciuilibus diſſidiis concuſſa, *amiſit regionis maximam partem, quæ Bruchion appellatur, diuturnum præſtantium hominum domicilium*. Igitur is locus fuiſſe videtur, vbi auditoria, & domicilia doctorum: etſi mox reſurrexiſſe iterùm ſtudia oſtendit. Certè Gregorius Nazianzenus, ἐργαστήριον πάσης παιδείας, *officinam omnis doctrinæ*, appellat: & diu pòſt (id eſt ante annos CCCC. & quod excurrit) *Beniamimus* Iudęus ſcribit, *ſe extra vrbem ædificium vidiſſe magnum & ſpatioſum, quod fuiſſe dicebatur Ariſtotelis* GYMNASIVM, *Alexandri præceptoris: in quo* VIGINTI *ferè Scholæ ſunt*,

II. Ciuil.

Lib. v. Eccleſ. Hiſt.

ſunt, à TOTIVS ORBIS *hominibus olim frequentatæ.* De Ariſtotele, remitto: reliqua veritatem habent. Iam in alio Oriente, item Scholæ. De *Indis*, certum eſt Brachmanas & Gymnoſophiſtas fuiſſe, & cœtus ſuos docendi diſcendiq́ue habuiſſe. Manent hodieq́ue, & nomen ipſum *Brachmanum* durat. At in *Iaponiâ, Bonzij* ſunt: & ij magnos diſcentium cœtus in primariis opidis habent, & legi, qui cum Pariſienſi aliquâ Academiâ componant. Quid in Africâ? omitto *Abyſſinos*, quos qui nuper luſtrarunt, aiunt iuuentutem litteris & Philoſophiâ imbui, & nouo nobis more, ad Scholas ire in elephantis. Sed de viciniore *Africâ*, certum eſt olim ſtudia viguiſſe, & *Al-manzorem* regem, iis propagandis, in opido *Maroco* ſuperba ædificia inſtituiſſe: de quibus *Ioannes Leo* teſtis atque arbiter oculatus: *Templum eſſe, quo maius vix reperiatur in toto orbe: in cuius Porticu centum circiter librariorum officinas, itemq́ alias totidem è regione fuiſſe. Præterea, Collegium ibi nobiliſſimum, in quo triginta Aulæ, ſiue Atria, & in medio vnum ampliſſimum: vbi legere publicè ſolent, dum vrbs ea, & ibi litteræ, florebant.* Sed hæc omnia periiſſe, vel certè vacua & ſine vſu, iam ſuo æuo (*Leonis Decimi* Pontificis) fuiſſe: & quod reliqui, *Feſſam* migraſſe. *In hac ipsâ Feſſâ, ducentas ferè numerari Scholas, quarum quælibet formam habet ampliſſimæ Aulæ: & in ambitu diſpoſiti gradus, quibus pueri ceu ſedilibus vtuntur.* Dicit præterea, & *publicas Scholas* eſſe, quas aliter tamen non deſcribit. Item, notabile: pręmia fuiſſe etiam Poëtis. atque eos ſolere, certo anni tempore (quamdiu reges ex *Marinorum* familiâ imperarunt) in regiam venire, ibi

carmen

carmen è loco eminentiore, presente rege aliisque, vt in theatro recitare: & qui victor iudicatus esset, *equo insigni donari, item ancillâ feminâ, centum aureis, & veste quâ rex indutus tum fuisset. Ceteris etiam omnibus, qui certassent, quinquaginta aureos adnumeratos.* Considerate, magnus ingeniorum honos & excitatio fuit: vbi in nostro æuo aut orbe reperienda? Quid etiam? ad Nouum orbem ibo? Sanè ibi barbaries: sed tamen apud

Lupus Gomara. Mexicanos lego, *Scholas in Templis fuisse; & ad eas, diuites præsertim nobilesque, filios suos mißitare solitos ab anno ætatis quinto: vbi à præceptoribus suis docebantur, cöercebantur, neque egredi fas erat. Et ad vsum iuuentutis huius, terræ & agri erant, è quibus fructus & annonam colligebant.*

CAP. VII.

Idem in Græciâ, Asiâ, Italiâ, & Romæ.

AD notiora, & propiora venio. Et de *Græciâ*, quis ambigit? aut quis nescit, acceptâ ab Orientalibus doctrinâ, non ibi solū proseminasse, sed in Asiam, Italiam, Galliam, Hispaniam, Siciliam propagasse? Ita res est: & vbicumque Græcanicæ coloniæ, cœtus statim & exercitia doctrinæ. In ipsâ Græciæ *Bœotiâ*, vetustam Scholam re-

Lib. VII. perio *Mycaleßi:* quam Thucydides fuisse ostendit Peloponnesiaco bello. Narrat vrbem eam ex improuiso à Thracibus captam, & inter clades præcipuam fuisse, quòd ἐπιπεσόντες διδασκαλείῳ παίδων (ὅπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι, καὶ ἄρτι ἔτυχον οἱ παῖδες ἐσεληλυθότες) κατέκοψαν πάντας: *incidentes in ludum litterarium (qui* MAXIMVS *ibi erat,*

&

& pueri etiam paullò antè ingreßi) omnes interfecerunt. Sed hanc & alias vetustate, opinor, certè celebritate & gloriâ, *Athenæ* superarunt. de quibus Iustinus: *Litteræ ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ, velut* TEMPLVM *Athenas habent.* Adeoque super reliquam Græciam fuerunt, vt Philo scitè scripserit: ὅπερ ἐν ὀφθαλμῷ κόρη, ἐν ψυχῇ λογισμὸς, τοῦτ' ἐν ἑλλάδι ἀθῆναι: *Quod pupilla in oculo, in animâ mens siue ratio, hoc in Græciâ Athenæ.* Atque alius breuiter, ἑλλάδος ἑλλάδα, *Græciæ Græciam*, eas dixit. Hanc vltrà laudare aut describere, sit Soli lucem dare: fatum eius deplorandum est, quòd iam-tum *Synesij* tempore (sub Arcadio & Honorio vixit) *nil nisi mellis ferè opifices illic agerent*, bonâ omni arte in exsilium pulsâ. Nunc autem vicus est, & paucule etiam domus. Post Athenas, *Rhodus* in famâ & frequentiâ maximè fuit: & celebres in Asiâ vrbes, *Ephesus*, *Tarsus*, *Mitylenæ*, & quas longum sit numerare. In Italiam venio, atque ibi statim *Thurij* occurrunt. quorum legislator magnus ille *Charondas*, inter alia sciuit, τῶν πολιτῶν τοὺς υἱεῖς ἅπαντας μανθάνειν τὰ γράμματα: *Ciuium* OMNES *filios discere litteras.* Et quia videbat fore, vt pauperes inopiâ fortassè non possent; amplius statuit, *vt è publico ciuitatis ærario honoraria præceptoribus soluerentur.* Digna lectu, quæ in laudem eius instituti Diodorus prudenter adiungit. Occurrit in eâdem Italiâ *Heraclea*, *Metapontus*, & *Croto*; vbi Pythagoras etiam ille (ait Liuius) *cœtus habuit iuuenum, æmulantium studia doctrinæ.* Iam in Italiâ interiore *Falisci* fuerunt, & nota eorum Schola perfidiâ magistri, & generoso Camilli facto. Nec longè *Gabij*: quò, vt ad publicum ludum, ablegatos Ro-

Epi. CXXXVI.

Diod. lib. XII.

mulum & Remum Dionysius ac Plutarchus faciunt, ibique *institutos Græcanicis litteris, item musicâ, & tractatione armorum*. Quid *Tusculi?* Liuius apertè, in Dictatoris Romani ingressu, *ludos litterarum strepuisse discentium vocibus*. Sed ipsa iam *Roma* me vocat, illæ Athenæ, vt sic dicam, nostri Occidentis. Ea enim vrbs, postquam ipsa litteras accepit, statim vnà cum imperio diffudit & sparsit in has omnes terras. Accepit autem, paullò post Punicum primum bellum; cùm *L. Liuius poëta docere fabulas Romæ cœpit*: & sub idem tempus *ludum aperire, ac mercede Grammaticam docere Sp. Caruilius, qui libertus Sp. Caruilij erat, eius qui primus Romæ ab vxore diuertit*. Ita palàm Plutarchus in Romanis Quæstionibus, & Caruilij huius æuum (ex Agellio, Valerio, aliis) est quale iam dixi. Tamen Suetonius in hæc pugnare videtur: qui libello *De Grammaticis*, vbi in ætatem eorum inquirit, *Primus*, inquit, *quantum opinamur, Grammaticæ studium in vrbem intulit Crates Mallotes, qui missus ad Senatum ab Attalo Rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennij mortem*. Pugnare, inquam: sed *opinari se*, dicit, significatque alios aliter tradidisse. Id quidem eius æuum *sexaginta* ampliùs annis posterius sit: nec mihi persuadeat Suetonius, cùm & *Næuius* fabulas diu antè dederit, & versus scripserit *Ennius*: & probabile, cùm fructus iam essent, institutores, & liceat ita dicere, cultores fuisse. Minùs à priore sententiâ *Licinius Porcius* abit, cuius hi versus:

Agellius lib. XVII. Noct. cap. vlt.

Punico bello secundo, Musa pennato gradu,
Intulit se bellicosam in Romuli gentem, feram.

Signi-

Significat celeri passu, & velut cursu, Musam & litteras tunc ingressas: & ita fuit. AVD. Quid ergo? non iam antè Romæ ludos palàm Liuius agnoscit, vbi de Virginiâ? *Virgini*, inquit, *venienti in forum (ibi namque in tabernis litterarum ludi erant) minister Decemuiri manum inijcit.* Idem Dionysius: & suprà, loca à te laudata. Lib. III.
LIPS. Ludi fuêre, sed litterarij, id est in quibus legere & scribere, nec vltrà, docebantur. Ij doctores, *Grammatistæ* Græcis dicuntur, nobis *Litteratores*: at *Grammatici* nomen honestius, & plura complectitur, & Poëtas atque Historicos illustrat & docet. Ij Latinè *Litterati* appellabantur. Qui statim sub bellum Punicum secundum Romæ sic increuerunt, vt *temporibus quibusdam* (verba Suetonij) *super viginti Grammaticorum celebres Scholæ fuisse in vrbe tradantur.* Addit, *ne clarissimos quidem viros abstinuisse, quò minùs & ipsi aliquid de eâ arte scriberent.* Neque longè pòst *Rhetores & Philosophi* Romæ: denique omne genus doctrinæ, quod ingenuum hominem deceret. AVD. Iterùm de Rhetoribus ambigo. nam in Chronico Eusebiano disertè: *Primus Quinctilianus publicam Scholam Romæ, & salarium è fisco accepit*: idq; in æuo Domitiani. LIPS. Quid velit Eusebius, non planè scio. si de *publicâ Scholâ*, id est in quâ publicè doceretur; errat, & Suetonius reuincit, qui de *Epidio Rhetore*: *Ludum docendi aperuit, docuitq; inter ceteros M. Antonium, & Augustum.* Idem in pluribus aliis certum verumque est, publicè docuisse: vel ipsum Suetonium in *claris Rhetoribus* vide. Sed hoc opinor Eusebium voluisse, quòd publicè data ei Schola fuerit, itemque salarium: at alij priuatim alibi ludum ape-

riebant, & mercedes à discipulis capiebant. Sanè *Vespasianus* (vt idem Suetonius de illo) *primus è fisco Latinis Græcisq; Rhetoribus annua* **centena constituit.* Atque inter istos primos, potuit Quinctilianus esse. Honorem quidem *Iulius Cæsar* diu antè habuerat: sed honorem. atque is (iterùm Suetonius) *omnes medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, ciuitate donauit.* Ciuitate, sed non stipendio: obseruate. Primus ergo Vespasianus, sed Rhetoribus: addidit *Philosophos* M. Antoninus Pius, & liberalitatem etiam per prouincias diffudit. *Rhetoribus & Philosophis*, ait Capitolinus, *per* OMNES PROVINCIAS, *& honores & salaria constituit.* Quæ salaria prouincialia (nam in vrbe Vespasiani statutum fortassè tenuit) fuisse *sexcentos Rom. aureos*, siue Latinè efferendo, **sexagena sestertia*, obseruauit doctissimus Casaubonus è Tatiano. qui philosophos auaritiæ increpans, *tantum*, inquit, *à nontemptu opum absunt*, ὥστε παρὰ τοῦ ῥωμαίων βασιλέως ἐπετείους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινάς: *vt à Romano Imperatore quidam illorum ad sexcentos annuos aureos accipiant.* Quidam, neque opinor omnes: & Luciani notabilis locus est, qui huc facit. In *Eunucho*, vbi Philosophos solens sugillat, ait obiisse diem aliquem ex Peripateticis doctoribus, in cuius locum alij (inter eos eunuchus quidam) subrogari contendebant. Nec immeritò, inquit. *nam stipendium grande ab Imperatore constitutum erat singulis Philosophorum generibus*: & quod illud? *decem millia drachmarum in singulos annos.* Ecce, minus illo quod è Tatiano dictum est: & sunt hæc saltem Romano sermone, **quadragena sestertia.* Variasse igitur videntur, & certum est:

Cap. XVIII.

*Bis mille & quingentos Philipp.

Iul. cap. XLII.

*Nobis mille quingenti Philippici.

* Mille Philippici

eſt: ſiue ab ingenio Principum, ſiue à meritis doctorum. Inter quos ſiquis excellens, longè amplius ſanè, ſed extra ordinem, capiebat. Tale de Eumenio, qui vel ***ſexcenta* videtur tuliſſe. Ipſe in *Oratione pro Scholis* profitetur, *ſalarium ſe accipere à liberaliſsimis * Principibus, in ſexcenis millibus nummûm.* Et ea dictio ac ſcriptio ter iteratur, in vetuſtis etiam libris. Cur diffidimus, aut reſcribimus? Laudat *liberalitatem* Principum: & ipſe antè in dignitate Palatinâ, & *Magiſter memoriæ* fuerat; atque extra ordinem electus Scholæ huic inſtaurandæ, cur non plus aliquid, imò largiter, acceperit? Alij tamen *ſexagena* hîc reſcribunt (quem dixi, Caſaubonus:) alij ad vnam donationem referunt, Eumenio ipſo (qui *Salarium* appellat) abnuente. Vtcumque hoc habuit, olim iis honores & præmia: atque illud ab *Hadriano* benigniſſimè, quòd *Doctores, qui profeſsioni ſuæ inhabiles videbantur* (æuo, aut morbo) *ditatos honoratoſq; à profeſsione dimiſit.* O bonum factum! & cur non, vt militibus, emerita ſua iis eſſent? Manſerunt ſtipendia iſta ad Symmachi æuum (*Valentiniani, Theodoſij, Arcadij* Principum:) cùm rebus labentibus, artiumque etiam contemptu, *Romanæ iuuentutis magiſtris*, inquit, *detracta ſunt ſubſidia ſollennis alimoniæ.* Quæ tamen poſteà reſtituta dicas: certè ſub *Athalarico* Gothorum rege habuerunt. cuius pulcherrima, & digna legi epiſtola eſt apud Caſſiodorum, iubentis *ſine deductione ea ſolui, & ſemeſtribus etiam ſingulis.* O Gothos iam non barbaros! & alia multa laudabilia eorum tunc legas.

* *Quindecim millia Philipp.*

* *Diocletiano & Maximiano.*

Sym. lib. v. epiſt. xxxiii.

Lib. ix. epiſt. xxi.

CAP. VIII.

Idem in Prouinciis, & Galliâ nostrâ: nec tamen eadem planè cum hodiernis Scholis facies.

ROMÆ igitur ista: sed statim à capite in reliqua imperij membra hæc cura & amor diffusa. Suetonius: *Tradunt L. Apuleium* (Grammaticum) *ab Eficio Caluino Equite R. prædiuite quadringenis annuis conductum ad docendum. Nam in prouincias quoque Grammatica penetrauerat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregrè docuerunt, maximè in Galliâ Togatâ.* Apuleius ille inter primos Grammaticos fuit: & extra Romam alibi docuit, tali illâ mercede annuâ, quam corruptè legi tamen mihi est certum. Nam scribendum, *quadragenis:* qui sunt ipsi *mille Philippæi* nostri. Alia summa exorbitat, & est equestris census. Addit Suetonius in *Galliâ Togatâ* increbuisse: & verum est, ac pulcherrima ibi ingenia, *Catullus, Liuius, Plinij, Tacitus* noster: sed & *Mediolanum* scholam statim aperuit, quæ grandis pro vrbe fuit. ad quam & *Diuus Augustinus* docendi caussâ euocatum se scribit, *impertitâ etiam publicâ euectione:* id est, cursu publico, & eius gratuitâ exhibitione. Iam in eâdem Galliâ, quis nescit *Massiliam* fuisse, illam, vt Tacitus dixit, *studiorum magistram?* Quis *Augustodunum, Burdigalam, Tolosam?* & locis pluribus *viguêre studia,* ait Ammianus, *laudabiliũ doctrinarũ, incohata per Bardos, & Eubages, & Druidas.* Ad quos vltimos, ait Cæsar, *magnus adolescentium numerus concurrebat, disciplinæ caussâ.* En, vestigia vbique Academiarum,

Lib. v. Confess. cap. XIII.

miarum, & ab antiquo: sed sæuitiâ temporum deinde, & barbarie inuadente, oppressa. adeò, vt laus hæc *Carolo Magno* ab Annalium scriptoribus iure tribuatur, vindicasse doctrinam, & litteras in Galliam postliminio reduxisse. Ille enim *iterùm à Româ artis Grammaticæ, & Computatoriæ, magistros secum adduxit in Franciam, & vbique studium litterarum expandere iussit. Ante ipsum enim Dominum regem Carolum, in Galliâ nullum studium fuerat liberalium artium.* Ab illo Auctore Parisiensis Schola, mater pænè dicam cæterarum: etsi *Bononia* antiquior esse iactat, & à *Theodosio* Imp. sed documentis parùm certis. Et loquor iam de Scholis, in hunc ferè nostrum morem dispositis & ordinatis. Quæ incredibile est, quàm in Germaniâ pullulauerint: & illa regio, in quâ, Taciti etiam ætate, *litterarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorabant*, pænè plures nunc Academias habet, quàm reliqua Europa vniuersa. Sed satis sit huius excursus: & de hodiernis Academiis seorsim etiam libri exstant: eos videte. AVD. Exstant: sed in formâ & ordine an veteres illæ cum nostris conuenerint, nondum à te dictum. LIPS. Scilicet non conuenisse. Illæ Eloquentiam & Philosophiam, duo præcipua studia habebant: nostræ Theologiam, Iurisprudentiam, Medicinam. Illæ doctores nullos, nisi à re & merito, sciebant: nostræ titulos & honores suos habent, ac donant. In discipulis etiam, Collegia aut alimenta non video: nisi quòd obiter in *Alexandri Seueri* vitâ apud Lampridium, *Doctoribus auditoria & salaria decreuisse, & discipulos cum annonis, pauperum filios, modò ingenuos, dari iussit.* Sanè ibi annonæ & alimenta

Annales à Pythœo editi.

menta pauperum ſunt, ſed neſcio an poſt ipſum (imò non puto) diuturna. Fuit & Alexandriæ *Muſéum*, ſed viris doctis inſtitutum: pulcherrimo inuento, & quod dilaudaui ac propoſui in libello *De Bibliothecis*. At cui bono? pauci legunt, pauciores attendunt: & mihi credite, pigere incipit ſalutarium monitorum, quæ ſuggerimus, quo, niſi conſcientiæ, fructu? Neglectus optimarum rerum eſt, imò contemptus: & breui de bonis honeſtiſque licebit dicere, *Vixerunt*.

CAP. IX.

Loca ſuburbana percurſa, & deſcripta, id eſt tria Cœnobia.

SED finem denique ſermoni noſtro imponamus: nec vos vltrà abducite, rogo quæſoque. Nam ad plenam vrbis deſcriptionem ſuburbana dumtaxat iſta loca pertinent, quę breuiter perſtringam. Eſt *Bancum* illud, quod videtis ad læuam, ipsâ viâ Bruxellenſi, teli iactu à portâ. Cœnobium Virginum eſt, Ordinis *D. Auguſtini*: & auctorem habet *Henricum Primum* Ducem, cuius Diploma aſſeruant, datum anno ∞. C. XVII. Inter alia, peculiari inſtituto, obligantur iudicare de Leproſis: & iudicatos recipere atque alere, qui ſunt quidem Louanienſes aut Heuerleenſes. Numerum nouenarium non excedunt, & promiſit Dux *Joannes* non vltrà ſe nominaturum, anno ∞. CCCC. XXII. Princeps nouus, priuſquam Louanium intret, illîc quoque iuramentum ad altare *S. Georgij* ſolet edere, & precibus nuncupatis, dono aliquo honeſtare. Vlteriùs *Fliederbeka* eſt, cui vicini

vicini iam fuimus, Ordinis D. Benedicti cœnobium, quod auctorem præfert *Godefridum Primum* Ducem anno ∞. C. XXV. Filia &, vt sic dicam, tradux est Cœnobij *Affliginiensis*, quod è suis quosdam misit, formandæ disciplinæ. Extremis his temporibus Oeconomiæ laude non floruit: accessit & à bellis calamitas, & denique (ruinas vidistis) pulcherrima ædificia pleraque & templũ ipsum ignis absumpsit. Nunc in vrbe agunt, & præest *Abbatis* titulo *Liebertus Chalonius*, vir genere nobili, idemq; cum probitate & modestiâ industrius: & conatur attollere, Deus vires & successum donet. Iam è regione hîc nostri *Parcum* videtis, item cœnobiũ, sed Ordinis Pręmonstratensis. Nomen habet ab ipsâ re & vsu, quem antè prębuit. fuit enim *Viuarium*, siue locus clausus, alendis feris ad delectationem Principum, quod genus *Parcos* nostri & finitimi dicunt. *Godefridus* ille idem, quem dixi, paullò pòst *Fliederbekam* instituit, & locum hunc ad meliores vsus, vt ipse in Diplomate fatetur, vertit. Vocauit eò ab vrbe Lauduno Galliæ *Præmonstratenses*, quorum celebris tunc pietas & eruditio: & operam egregiam Antuerpiæ etiam nauauerant contra *Tancelinum* hæreticum, qui venena opinionum variè in Belgicâ spargebat. Factum anno ∞. C. XXIX. quinque circiter annis ante mortem ipsius *Norberti, Magdaburgēsis Archiepiscopi*, qui Ordinem hunc Præmonstratensem instituit, condiditque. Abbas primus fuit *Simon* quidam: & ab eo *vigintitres* alij, vsque ad *Theodericum Tuldelium*, qui mitrę gestandæ ius à Pontifice impetrauit. Vir hic non pius solùm, sed prudens fuisse legitur, multa in amplificationem loci fecisse: atque idem carus *Carolo*, & mox *Maximiliano*

Austrio, Principibus nostris, & consiliis eorum mixtus. Successère alij ad hoc æui circiter triginta: & plerique omnes, diuino quodam beneficio, laudabiles, legum & disciplinæ tenaces, in œconomiâ etiam boni. Prçëst nunc *Ioannes Drutius*, ab iisdem aliísque laudibus æstimandus. Amœnus hic locus est, siluâ, piscinis, riuo, pratis delectabilis: & studiosos sæpè ad se trahit.

Cap. X.

Heuerléa breuiter laudata, & lustrata.

Sed quàm magis *Heuerléa* ista, quæ nunc se aperit, & pergentibus pulchrâ facie occurrit? O videam, & fruar te, nostræ deliciæ! ô insistamus, & fixo pede atque oculo, pænè dicam osculo, libemus! Hæc est *Heuerléa* olim dicta, *Heuriam* nunc compendio vel mutilatione appellant: & *Dominium* siue Toparchia, non *Baronatus*, vt nunc titulus est, fuit. Sed potens satis Dominium, & *Berthemium*, *Eegenhouiam*, *Siluam-Merdaliam*, *Altam-Heuerléam*, aliáque finitima, ad ipsas vrbis portas habuit subiecta. Domini se inscribebant, *Cubicularios Ducis Brabantiæ*: habuitque veteri stemmate & propagine proprios suos, vsque ad *Ranzonem Grauium*, *Henrici* generum; quo defuncto, emit *Antonius Croyus*, inter prudentes & opulentos Principes censendus, & qui magnâ apud *Philippum Burgundum* gratiâ, valdè familiæ suæ decus stabiliuit vel auxit. Ille enim & *Comitatum Bellimontanum*, cum opido; item *Ceruiam*, egregia sanè membra, adiunxit. Obiit ipse anno ∞. CCCC. LXXVII. At in *Baronatum* Heuerléa posteà transijt, cùm *Phi-*

Philippus Croyus primus *Dux Areschotanus* est institutus. Sed prima igitur emptio ab *Antonio*; ornatus & cultus deinde, à *Guilielmo Croyo*: quod clarum apud nos nomen esse scitis, & meritis suis illustre. Ille est, qui pro *Carolo Quinto*, posteà Augusto, in sacro fonte spopondit; ille, qui eiusdem iuuentæ rector & moderator datus; ille qui Hispaniis præfuit; ille, qui pace & bello omnia apud magnum hunc Cæsarem fuit. Prudentiâ & virtute insignis, sed & felicitate notabilis, quòd ad extremum vitæ æquabili gratiâ vel auctoritate viguit: neque vel alienus liuor, aut Principis frigus, minuit vel detraxit. Itaque magnas opes vel relictas à maioribus, vel partas à se habuit: sed neque iis, neque potentiâ, nisi in publicum bonum vel ornatum vsus, hîc atque alibi egregia monumenta reliquit, alter *M. Agrippa*, vt cum adsimili viro componam. Cùm enim liberos non haberet, etsi in iuuenili & nobili coniugio *Mariæ Magdalenæ Hamaliæ*; multa sibi suisq; struxit, plura Deo, & in vsum religionis aut sacrorum. Alia nunc omitto, sed ab eo ecce pulcherrima hæc Arx, etsi opere (mors enim interuênit) imperfecto: ab eo templum & cœnobium hoc amplũ Cęlestinorum, quod vxor perfecit. Nam obiit, dum curis publicis intendit, in Germaniæ *VVormatiâ*, anno ∞. IↃ. XXI. cuius defuncti corpus relatum, * *Areschoti* primò sepultum est, mox in hoc templo, chori medio, vbi & monumentum superbum & titulos est videre. In latere etiam ad parietem, veram eius in tabellâ effigiem. Neque defuncto amorem & honorem *Carolus* noster non exhibuit: imò ipse exsequiis interfuit, & raro in Cæsaribus exemplo, funus deduxit & honestauit. Ille igitur auctor

* Quem locum in *Marchionatum* attolli curauerat.

præcipuorum operum: sed ecce Ill^mus & Excell^mus qui nunc præest, *Carolus* primus *Dux Croyus*, & quartus *Areschotanus*, immane quantum auxit & ornauit. Deus bone, quot ille opera struxit, quę apparent, & non apparent? multa enim terrâ conduntur: & valles sustulit, & montes deduxit; & quidquid hîc viarum, arborum, sepium, fontium, viridariorum, hortorum est, illi auctori inscribendum. Omitto ędificia quæ fecit, cœpit, aut concepit: quibus perfectis, credite, non erit in Europâ prætorium quod iure se anteponat. Quò maximè facit facies ipsa loci, à Deo & naturâ sic amœna. Ecce inter modicè decliues colles Arx iacet; flumen Dilia pręter currit à fronte; à tergo *Fura* riuus; tum prata, agri, siluæ, pulcherrimo aspectu recreant animum & diffundunt. Quid fontes, vias, & manu facta, aut facienda, dicam? Quin videte in hac Tabulâ & discite: quam ipse ille Princeps delineari iussit; & est expressa tota *Heuerléa*, qualis est, aut qualem mente deformauit. Videte.

Inserenda hic Tabula HEVERLEAE.

Satis vidistis, imò non satis (quis enim fastidiat?) locum amœnitati & Musis factum. Has addo, quia ipse Ill^mus Princeps impendia sua & curas eò confert. Deus donet perficere, donet ipsum & ex eo posteros frui. En & Epigrammatium quod olim lusi

IN

qui
rtus
Deus
ppa-
t, &
, fe-
ri in-
once-
cato-
ficies
olicè
fron-
rimo
ntes,
ere in
neari
dem

) lo-
a ipse
Deus
. En

IN

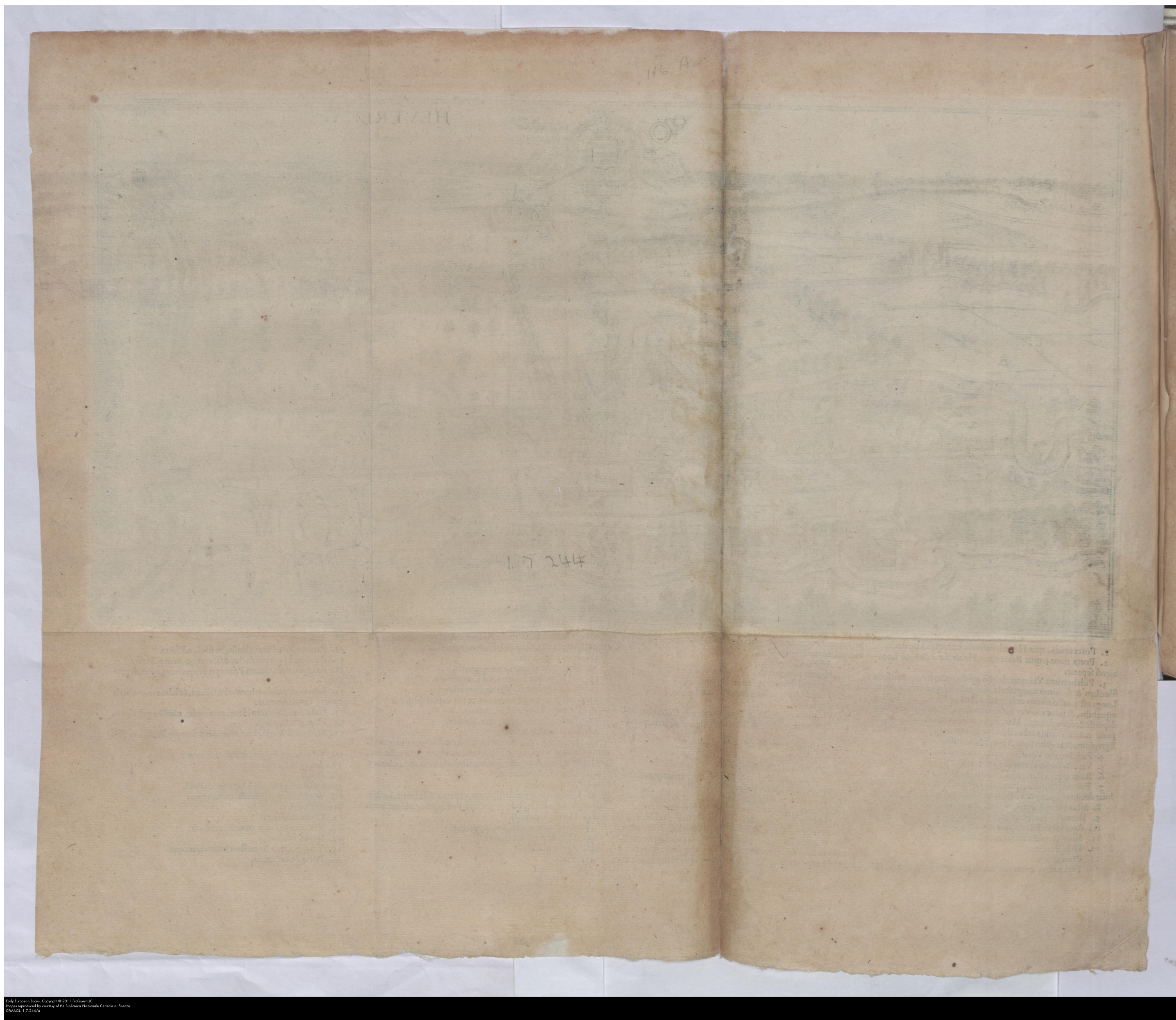
HEVERLEA.

Louanij depingebat Iodocus vander Baren.

Scala pedum.

120	240	360	480	600	720	840	960

1. Porta opidi, quæ Heuerleënsis dicitur, quia huc ducit.
2. Porta noua, quæ Baronatum Heuerléæ à ditione Louaniensi separat.
3. Pulcherrima Via, quæ ab ipso opido, recto limite, adusque siluulam & fontium receptacula, siue castellum aquarum, ducit. Longa est paullo minus mille passus, lata pedes XL. ad libellam æquabilis, & inter montes aut colles, altos alibi ad viginti pedes, depressa & complanata. Margines sepibus viuis clauduntur, in parte muris: tiliis arboribus adsitis vtrimque obumbratur. Egregium, & regium opus, vt verbo dicamus.
4. Parcum siue Viuarium, quod feris est destinatum.
5. Via, Wauriam municipium versus.
6. Riuus, qui à Parcensi Cœnobio in Diliam manat.
7. Piscinæ, numero septem, suaui aspectu & opportuno situ, inter decliues agros, & vestitos arboretis colles.
8. Silua Heuerleënsis, magna, venatibus apta.
9. Domus & receptaculum venatorum.
10. Area subiecta, itemque riuus & piscinæ.
11. Silua Merdaliensis, lata, diffusa.
12. Dilia flumen.
13. Prata adsita.
14. Fura riuus, cuius cursum in præcipuâ parte opus & manus direxit: eumdem per prata deriuauit, piscibus aut pisciculis receptaculum & custodiam.
15. Agri arui, & prata.
16. Hortus pomorum.
17. Limes ad flumen, nucetis alibi consitus.
18. Templum Parochiale Heuerleæ, antiquum.
19. Agri arui.
20. Viuarium cuniculis aut lepusculis, itemq; Columbarium.
21. Domus in vsum nobilium domesticorum, itemque aduentorum.
22. Via, quæ ad Siluam Heuerleënsem tendit.
23. Area ante Equile.
24. Ipsum Equile, & area interior.
25. Area ante Arcem, lata & pulcherrima, vtrimque arboribus, ambulacris & xystis clausa.
26. Tiliæ arbores dispositæ.
27. Hortus prunorum, persicorum, & id genus.
28. Hortus florum, cum suis flexibus & Labyrinthis.
29. Fons, qui altè subsiliēs marmoreo labro duplici excipitur.
30. Pergulæ, topiario opere, grandes: occultæ aquæ aut siphones in iis, qui ingredientes fallunt & inundant: monticuli item siue rupes è topho, silice, testis conchisque marinis, mirandâ arte. Vertebrâ motâ, molæ molunt, auiculæ cantant, aqua adstantes spargit: alia, cum oblectatione miranda.
31. Fons publici vsus.
32. Hortus cerasorum, varij generis.
33. Via arboribus limitata, ad Cœnobium.
34. Hortus holerum, & herbarum edulium.
35. Fons in eo item è marmore, & tali vasto labro.
36. Pergulæ, Labyrinthus, & fons.
37. Via & arbores adsitæ, iuxta flumen.
38. Idem ante cœnobium.
39. Templum, & cœnobij multiplex ædificium: in quo vigintiquattuor religiosos esse oporteat, ex lege & scito testatoris: sed iniuria temporum, itemque hominum incuria diminuerunt.
40. Hortus religiosorum.
41. Area cœnobij.
42. Collegium, quod destinatum, vt parua Academia, Lectionibus aut dissertationibus, in gratiam Principis & aduentorum.
43. Hortus Cœnobij.
44. Aula inferior cœnobij, & piscinæ.
45. Hortus pirorum Cœnobij.
46. Agri arui.
47. Prata.
48. Agri arui.
49. Parcum, siue locus clausus in siluâ, ad feras.
50. Arboreta, fons primarius & scaturigo, item piscinæ.
51. Arx ipsa, domicilium Principis: superbum opus, si perfectum.
52. Fons in eâ pulcherrimus, altè saliens, & labris marmoreis exceptus; statuis ornatus.
53. Fossæ circum arcem, latæ, profundæ, nitidâ aquâ plenæ.
54. Hortus voluptatis.
55. Molendinum duplex: frumentis frangendis, & secandis lignis.
56. Venatorum domus, & Falconariorum.
57. Area ponè Arcem.
58. Prata.
59. Fossæ minores, vel Elices è riuo Furâ.
60. Viæ & adsitæ arbores, itemque sepes.
61. Agri arui.
62. Communes agri.
63. Via, quæ Bancum cœnobium ducit.
64. Ipsum Bancum.
65. Via regia, quâ Bruxellam itur veniturque.
66. Porta Bruxellensis.

146 A
17 244

IN HEVERLEAM.

MÆSTA ô *Belgica nostra, tolle vultus,*
Tolle, & lumine lætiore lustra
Magni PRINCIPIS *hoc opus, sacratum*
MVSIS ET VENERI, *& venustiorum*
Quidquid est hominum. superba gaude
His adaucta Palatijs & Hortis,
Hisce Fontibus, hisce & Arboretis,
Xystis, Limitibusq́, & Ambulacris.
O dispar facies vetustiori!
Antè scabra loca hæc, & absque cultu
Horrida, ardua, iniqua, sabulosa:
Nunc quàm splendida, quàm polita rident?
Ades GRÆCIA *tu vetus, vetúsque*
Ades ROMA: *mea, ecce,* BELGICA *audet*
Se conferre, an & ausit anteferre?

Sed iam pedem in portam ponimus: benè est, venite rectà ad ædes meas, prandebimus vnà, & miscebimus alios sermones. Quid subducitis? tu, inquam, *Rubeni*, tu *Santene*, tu *Vvvene*, tu *Del-Plani*.

Lubet ſubtexere hunc SCAZONTEM, quem ſuper inclinatione Vrbis ſcripſi.

LOVANIVM loquitur.

VRBS vrbium fuiſſe glorior quondam,
Lumen decuſq; Belgicæ, & caput regni
Quod à Lothario inclytum trahit nomen.
Quàm lata muris, & frequens fui tectis?
Quàm denſa ciue? ſicut æther hic ſtellis.
Nam multi honeſti & nobiles ſuam ſedem
Iſtîc habere, multa plebs ſuam ſedem.
Vulgus Mineruæ ſacrum & æmulum, lanam
Tractabat & texebat, exteris mercem.
Quid nobiles? ferocis ij magis Martis
Pulli audiebant, bella & arma poſcebant.
Meus ille ciuis (credet hoc ſequens æuum?)
Domi foriſq; claritudinem & nomen
A Marte peperit: ille adoreas crebras
Eques pedeſq; patriæ tulit terræ.
Germanus hunc miratus, acer & Gallus,
Pugnax ſimul Britannus. & quid hæc iacto?
Hunc Aſia vidit terra, vidit Aegyptus,
Et axe vidit altero ferox Liuo,
Itemq; Lithuanus, & Scytha, & Moſcus.
Sunt vera, & hæc fuiſſe glorior quondam,
Sed heu, fuiſſe: iam quid eſſe me dicam?
Ludibrium ſtatus prioris & fati,

Vm-

Vmbramq́ somniumq́ floris antiqui.
Huc me redegit contumacia, & fœda
Seditio, ab impotente plebe concîta
Semel iterumq́. quod luit quidem magno
Suo ipsa damno, pulsa, cæsa, & afflicta:
Sed & ego sensi. solitudo nam vasta
Mox insecuta: quam fugare dum Princeps
Parat Ioannes, *nobile hîc Athenæum*
Instituit: & res hæc habere successum
Iam cœperat, iam cœperamq́ florere,
Cùm ciuica, ecce, bella, tristia heu bella,
Iterùm dederunt infrequentiam priscam.
Heu fata rerum! abite, & alta spirate:
En illa cecidi ego alta, nec caput tollo
Lumen decusq́ Belgicæ, & caput quondam.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

Fre-

LIBRI TERTII.

Q gium

ADTEXTVS.

PAG. 22. *Reperio etiam inter veteres Comites Louanienſes* Anſelmum, *qui in Diuos relatus, & cuius hic memoria in æde D. Petri: nec vltrà.*

PAG. 24. Ludouicus & Carolus. *Addenda vox,* patrui: *ne ad alios trahas.*

IBID. Quomodo, neſcio. *Plenè quidem & planè neſcio: etſi Diuiſio exſtat in Pythœanis ſcidis, ſed partim mutila, partim in nomenclaturis obſcura. Denique alibi hæc res examinanda ſit: nunc obiter tetigi.*

PAG. 32. Qui obſeruo Defenſores. *Scribe,* Quia obſeruo.

APPROBATIO.

Hoc Iuſti Lipſij Hiſtoriographi ac Profeſſoris Regij de Louanio ſcriptum ſi emittatur in lucem, poſterioris æui hiſtoriis multam adferet lucem. Datum Louanij, 28. Septemb. 1605.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus & Archiducalis librorum Cenſor.

PRI-

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici; alter verò semissis, tibi hæredibúsue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscumque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti; Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

SVM-

Summa Privilegii Regis Catholici.

PHILIPPVS *Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis,* IVSTI LIPSI *Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléśve habeat. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

Summa Privilegii Regis Christianissimi.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus, singulari priuilegio sanxit, nequis per vniuersos Regnorum suorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Parisiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

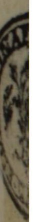
TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos meos de OPIDO ET ACADEMIA LOVANIENSI Libros tres typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.

Iustus Lipsius.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD IOANNEM MORETVM.
M. DC. V.

CONSTANTIA, ET LABORE

128

IVSTI LIPSI
LOVANIVM:
siue
OPIDI ET ACADEMIÆ EIVS DESCRIPTIO.
LIBRI TRES.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃC. V.
Cum Priuilegiis Cæsareo & duorum Regum.

ILL^MO ET EXCELL^MO

PRINCIPI CAROLO, DVCI CROYO ET ARSCHOTANO, S. R. I. PRINCIPI, EQVITI AVREI VELLERIS.

OVANIVM & HEVERLEAM, quæ deſcripſi, & quamquam nota, in maiorem notitiam & lucem protraxi, ea cui potiùs, quàm tibi ILLme PRINCEPS, donarem & dicarem? Scis vetus vinculum meum, & obſequij velut ſacramentum, quo obſtringor: ſed ipſa res huc etiam ducit, quid dicam tem-

temporis opportunitas? De re, ecce LOVANIVM, quid niſi veteri affectu & incolatu eſt tuum? Inhabitaſti, & amaſti olim, & optimas ibi artes hauſiſti: quarum fructu ſuauiter paſceris, & aut otia temporum fallis, aut triſtitias ac curas, quæ (vt ſunt humana) interueniunt, mitigas ac ſolaris. Sicut Helena illa, apud Homerum, pharmacum habuit ac propinauit

*Quod luctum atque iras minuat, mala denique tollat.

*Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν τ' ἐπίληθον ἁπάντων:

tale ſunt amœniores, & magis grauiores illæ litteræ, quas Philoſophiam appellamus. Vtraſque Louanium, noſtra Helena, propinauit: & gratiam debes, ac refers; & vel HEVERLEA tua dicet. Quæ tu illîc opera ſub terrâ, in terrâ, & ſupra eam paraſti, aut paras? quot ædificia, vias, hortos, fontes, arboreta inſtruxiſti & adornaſti, ingenio vel effectu admiranda? Certè LOVANIVM, & in eo ſtudioſi,

dioſi, id eſt è pleraque Europâ iuuentus, obligantur, & voluptatem ac delectationem ſuam DVCI CROYO & ARSCHOTANO inſcribunt. Magne & magnanime PRINCEPS, fruere hac gloriâ: & illud à maximo Ariſtotele dictum tibi habe: *Οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν δαπανηρὸς ὁ μεγαλοπρεπής, ἀλλ' εἰς τὰ κοινά. Alij in luxum, conuiuia, aleam impendunt, vt nunc ſunt mores: tu poſteritatem habes in oculis, & vix, niſi alienum fructum, in operibus tuis ſpectas. Ergo iure hæc vtraque tua TIBI offero: & offero, niſi fallor, Opportunè. Quid enim? Nuptiæ tuæ ſunt, quas Belgica noſtra fauore & plauſu proſequitur: & priuatim multi votis, quæ voce, ſcriptis, donis teſtificantur, & cõſignant. Viſum idem facere, monumento quod æuum ferre poſſet, & memoriam ad poſteros propagare magnæ huius diei. Iungitur tecum ſtirpe illuſtriſſima, dotibus ani-

* *Non qui in ſe inſumit, magnificus; ſed qui in publica.*

mi ac corporis laudatiſſima, DOROTHEA CROYA, cognata tua: & iungitur vinculo, quod niſi ſola mors non diſſoluit. O felicem copulam! coëunt Regum & Principum ſtemmata: & cùm vtrimque Hungariæ ſceptra fulgeant, illa etiam Hieroſolymorum adfert & miſcet. Nomen ipſum ſponſæ quanti eſt! DIVINVM DONVM: & ita accipe, magne PRINCEPS, atque è pulchrâ arbore ſtirpem ac propaginem Deum poſce. Ecce patrem eius, Ill^mum Principem CAROLVM-PHILIPPVM, Marchionem Haurechium, inter Belgicæ culmina; idem vouet, & tacitâ futuri gaudij ſpe pectus eius ſuauiter fouetur. Quid nos tui? palàm vota concipimus, eáque duplicia: TE cum TVA incolumes eſſe, & ex VTROQVE ſupereſſe, qui nomen & gloriam maiorum referant, & in natos natorum propagent. Hominibus

bus ſingulis breue curriculum, & mortalitas: ſtipe & ſatione æterni fiunt. Eſtote. & conceptis verbis proferam:

DEVS ET FECVNDITAS
GENTI CROYAE
STIRPE, MERITIS, GLORIA
ILLVSTRISSIMAE,
POSTEROS IN AEVVM,
ET IN BONVM PVBLICVM,
DONATE.

Louanij ſcripſit & vouit

EXTIAE TVÆ

P.P. cliens

I. LIPSIVS.

AD

AD LECTOREM.

AMVS *aliquid ſubitarium, & ex occaſione natum, Lector, quam in Præfatione meâ vides. Hiſtoricum eſt, ſed anguſtioribus finibus clauſum, & noſtros iſtos Louanienſes vix exit. Ita nunc libuit, & decuit: alioqui fateor, eodem tenore & pæne labore, Brabantiæ hiſtoriam pertexere potuiſſem. Nam initia tenebras aut ſalebras ſuas habent: reliquus curſus eſt in procliui. Quædam ab aliis, & præſertim* Petri Diuæi, *huius vrbis ciuis, & talium rerum diligentis, ſcriptis hauſi: plura meâ induſtriâ addidi, & è remotioribus etiam ſcriptoribus conduxi. Non iacto. componi vellem: ſed illud addo, pleraque omnia accuratiùs inquiſita hîc eſſe, quæ alij* *εὐχερῶς, *& quomodocumque tradita porrò tradunt,*

*ex facili.

Securi, cadat an recto ſtet fabula talo.

Nos Veritati, nos Fidei litare, ſtudium habuimus: & vbi non liceret, inopiam profiteri, nec impuris victimis ſacrum profanare. Accipe, Lector, qualecumque hoc munus: & laborem noſtrum pietatis titulo (patriam ornatum iuimus) vel excuſa, vel quod malim ama. Ego te, & ſalue hoc natali meo quinquageſimo nono, XV. *Kal. Nouembr.* ∞. IↃC. V.

I. LI-

IVSTI LIPSI DE VESTA ET VESTALIBVS SYNTAGMA.

CAP. I.

Quid Vesta? aliis Ignem, aliis Terram esse. déque eâ priscæ fabulæ.

INTER antiquas religiones, eam quæ *Vestam* spectat, comperior vel præcipuam fuisse: Romanis quidem. & ergo ad prisci æui scriptorumque lucem facere, siquis illustrat. Suscepi hoc fine: pergite manus & calame hanc quoque operam nauare iis, quos vetus & melior illa doctrina capit: & simul Sacris quoque nostris auctoribus, qui hæc tangunt in occasione, facem aliquam præferre. VESTA igitur, plurium sensu, Saturni ac Rheæ filia, sorores habuit Cererem, & Iunonem, ipsa natu prima: fratres, Plutonem, Neptunum, Iouem. Ita Apollodorus: Ouidius in ordine aliquid mutat, 1. Bibliothec.

Ex Ope Iunonem memorant Cereremq; creatam
Semine Saturni, tertia Vesta fuit.

 Nam

Nam Ops eadem, quæ Rhe . Alij tamen diſſident, & Vrani ſiue Cæli vxorem Veſtam faciunt: myſtica hæc ſunt, vt verbo abſoluam, variè tradita, ſed in re & interpretatione concordant. Nam Cæli vxor Terra fuit: ex iis omnia nata: & Veſtam ipſam paſſim Terram interpretantur. Itaque & cum Cerere quidam confundunt, quæ ipſa eſt Terra: ſed diſtinguenda, quòd hæc terra dumtaxat fertilis & frugifera; illa (Veſtam dico) ea vniuerſa. Inde & nomen petunt. vt Ouidius:

Stat vi Terra ſuâ, vi ſtando Veſta vocatur:

quaſi, quod vi ſuâ ſtet & immota libretur. Alij (vt Seruius) *quòd variis veſtita ſit rebus. Ipſa enim* (inquit) *dicitur eſſe Terra.* Plato huc facit: qui *vndecim Deos, chorago & præſultore Ioue, incedere* facit, *eiusq́ currum ſequi:* at, inquit, μένει μὲν Εςία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη: *manet & ſiſtit Veſta in Deorum domo ſola.* Quâ domo? hoc mundo. quod Arnobius explicet: *Terram nonnulli Veſtam pronunciant, quòd in mundo ſtet ſola, ceteris eius partibus in mobilitate perpetuâ conſtitutis.* Vbi & ipſa Platonis verba expreſſa. Qui Plato, neſcio an hac mente iterum: Γῆ μὲν οὖν Εςία τε, οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν. μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω τοῖς θεοῖς: *Terra & Veſta omnibus diis habitaculum ſacrum eſt: nemo igitur ſecundaria quædam templa iis inſtituat.* Et videatur hîc diſtinguere à Terrâ, & Ignem facere, vt mox è Plutarchi verbis diſcas. Nam hæc quoque crebra imò paſſiua opinio, Veſtam Ignem eſſe. Ouidius:

Nec tu aliud Veſtam, quàm viuam intellege flammam.

Vox Græca adſonat, qui ἑςίαν *Focum*, ſiue ἐσχάραν appellant. Cicero: *Cumq́ Veſta quaſi focum vrbis, vt Græco nomine*

In 1. Æn.

In Phædro.

Lib. III.

XII. De Leg.

III. De Legib.

mine est appellata, complexa sit. Iterumq; alibi: *Vestæ nomen sumptũ est à Græcis. ea enim est, quæ illis* Eστία *dicitur: visq; eius ad aras & focos pertinet*. Seruius pariter, ad illa Virgilij: *Cana Fides, & Vesta: Vestam*, inquit, *Religionem dicit. quia nullum sacrificium sine igne est, ipsaq; in omnibus inuocatur. Vesta autem dicta* ἀπὸ τῆς ἑστίας, *vt digammos sit adiecta: sicut Er, Ver, Enetus, Venetus*. Est igitur ista quasi *Publicus focus*, sicut priuatim in ædibus alij consecrantur: eoque haud absurdè Macrobius, *Vestam inter Deos Penates, aut certè comitem eorum*, recenset. Sed quomodo Vesta, Ignis? duplex opinio. Prior ad ipsam Terram restringit & refert: in quâ Phurnutus. *quòd vis ignea*, inquit, *quæ in mundo est, hinc nutriatur, ac per hanc subsistat: aut, quòd fœcunda Terra etiam animalium sit mater, quibus vis ignea vitæ est caussa*. A priore illâ caussâ Dionysius est. qui *Vestæ ideò sacrari Ignem* tradit, ὅτι γῆ τε οὖσα ἡ θεὸς, καὶ τὸν μέσον κατέχουσα τοῦ κόσμου τόπον, τὰς ἀνάψεις τοῦ μεταρσίου ποιεῖται πυρὸς ἀφ᾽ ἑαυτῆς: *quòd cùm Vesta sit Terra, atque ea medium mundi locum sortita, accendat è sese superiores illos ignes*. Nota sententia plurium veterum, è Terræ vaporibus aurisque sidera nutriri & exardere. Hac ipsâ mente fabula, *Vestam nutricem Iouis* esse, Marciano Capellæ scriptum. Aliter paullo Pythagoræi, qui Ignem medium, non Terram faciebant (nobilissimum quippe elementum in loco tali esse debere) atque ipsum Vestam dici, & *custodiam Iouis* appellari. Aristoteles hæc tangit: & plenissimè exsequitur Plutarchus, qui lucem ei donet. *Dicitur*, inquit, *Numa Vestæ ædem orbiculari formâ igni perpetuo custodiam circumiecisse, non vt ad-*

[Margin notes: II. De Nat. — In I. Æn. — III. Sat. cap. IIII. — Lib. II. Antiq. — Lib. I. Philol. — II. De Cælo, cap. XIII. — In Numâ.]

ſimilaret Terræ figuram, tamquam ea Veſta eſſet, ſed vniuerſi huius Mundi, cuius medium Pythagorici Ignem eſſe arbitrantur: atque id Veſtam appellant, & Vnitatem. Terram autem neque immobilem eſſe, neque in medio circumlationis ſitam; ſed in orbe circum ignem ſuſpenſam, neque inter eximias aut primas mundi partes cenſendam. Eadem Platonem volunt iam ſenem ſenſiſſe de Terrâ, tamquam in alio loco ſitâ; mediam autem digniſsimamq́ue regionem alteri alicui præſtantiori conuenire. Summa horum, Terram mediam non eſſe, Ignem eſſe: atque hunc Veſtam dici. Sed altera Phurnuti opinatio, in Terrâ ipsâ mixtum eſſe Ignem. pro quâ & Seruius: *Veſta enim dicitur eſſe Terra, quam Ignem habere non dubium eſt, vt ex Ætnâ Vulcanoq́ue datur intellegi.* Atque hoc quidem ſatis *παχυλῶς: cùm & aliter conſtet, Terræ paſſim mixtos genitabiles quoſdam & vitales ignes. Vides opiniones duas, ſiue Ignem eſſe hanc Deam, ſed ſenſu vario; ſiue Terram ipſam. & pro hac etiam Euripides:

* craſsè

Καὶ γαῖα μῆτερ, ἑςίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι:

Et Terra mater, Veſta quæ ſapientibus
Agnominaris, ipſo in aëre & ſedes.

Itaque magiſtri Græci deriuant Εςίαν παρὰ τὸ ἑςάναι, ὅ ἐςιν ἱδρύσασθαι. ἢ παρὰ τὸ ἑςᾶναι, ὅ ἐςιν ἐν ἑνὶ τόπῳ ἱδρῦσθαι. Sunt qui *Statam matrem* (in Feſto) hanc eamdem opinentur: ſed opinentur.

CAP. II.

Quibusdam & Venerem dici. Sed Vestam, pro Igne siue Foco, antiquitus & passim cultam: & à quo exemplo Romæ.

STA igitur Vesta est. nam Augustini traditio, vt fidem habeat, vix exempla, *Vestam etiam Venerem dici*. Ita enim ille: *Quis ferat, quòd cùm tantum honoris & quasi castitatis Igni tribuerint, aliquando Vestam non erubescunt etiam Venerem dicere?* An quia Ignis est, & tale Venus? an quia (vt Macrobius scripsit) *Physici terræ superius hemisphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: inferiùs verò Proserpinæ?* Sed hæc longinqua, aut aliena: magis illud Apollodori, *vnam è quattuor Hesperidibus Vestam esse*. Nihil ad nostram. quæ Græcis Latinisque culta, inter præcipua numina, fuit: atque adeò inter duodecim illa prima. Pausanias, de sacrificiis quæ sollemniter in Olympiâ fiunt: Θύουσι δὲ ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δευτέρῳ δὲ τῷ ὀλυμπίῳ Διΐ: *Sacrificant Vestæ primùm, tum secundo loco Ioui Olympio*. Phurnuti nota huc facit: *Vesta*, inquit, *prima & postrema nata perhibetur, quòd in hanc* (id est Terram) *resoluantur quæ ab eâ producuntur; & ab eâdem constituuntur. Quare & Græci ab illâ sacrificiorum principium sumpserunt, & in illam postremò desinebant*. Tradit & Seruius, *Nullum sacrificium sine Igne esse, Vestamque in omnibus inuocari*. Ad principium, alludere aliquid Ouidij illud videatur:

De Ciuit. lib. IIII. cap. x.

I. Saturn. cap. XXI.

II. Bibl.

Lib. V.

-- inde precando
Dicimus, ô Vesta quæ loca prima tenes.

Etsi ipse ad vestibulum, vbi olim Focus, refert. De postremo autem loco, sic & Cicero: *Vis autem Vestæ ad aras & focos pertinet. itaque in eâ Deâ, quæ est custos rerum intimarum, omnis & precatio & sacrificatio extrema est.* Virgilius seruauit:

II. De Nat. deor.

I. Georg.

Dij patrij indigetes, & Romule, Vestaq́ mater.

Velleius: *Iupiter Capitoline, Gradiue Mars, perpetuorumq́ custos Vesta ignium, vos publicâ voce obtestor.* Et alius alia exempla obseruet. Sed ad Romanam propriè Vestam vt veniamus (id institui:) vnde ei exemplum, & quando origo? Exemplum à Troianis, atque vnà cum Æneâ in Italiam venit. Nam primitus culta in Ilio, extulitque Æneas. Virgilius:

Sic ait, & manibus vittas Vestamq́ potentem,
Æternumq́ adytis effert penetralibus Ignem.

Elatam Lauinij constituit, conditâ à se vrbe, & sede regni. Inde in Albam Longam transtulit Ascanius: & denique ab vrbe eâ matrice coloni Romam. Hoc est, quod Augustinus tetigit: *Sacra illa fatalia* (Vestæ) *quæ iam tres, in quibus fuerant, presserunt ciuitates.* Tres iam dictas, mali nempe fati, nec diuturnas. Prudentius ambiguè, vel ad *Troiam*, vel *Athenas* refert:

III. De Ciuit. cap. XVIII.

II. aduer. Symmac.

- in his quoniam Vestalis origo fauillæ
Vrbibus, vt memorant, primo de fomite sumpta est:
Sacrauitq́ focos aut Phryx, aut Graius, alumnos.

Et Athenis quidem Ignem cultum, mox dicam: sed propior tamen certiorque origo à Troianis, & Albâ: imò mansit sacrum Albæ, etiamsi Roma iam accepisset. Notandum

tandum eſt. & Iuuenalis ita intellegendus:

Ignem Troianum, & Veſtam colit Alba minorem.

Scholiaſtes ibi vetus: *Romanos Tullo rege mouere ea ſacra, & transferre voluiſſe: ſed magnam lapidationem de cælo factam. Et iuſsi*, inquit, *ex libris Sibyllinis Pontifices ex Sc. ſacra Albæ renouare inde ibi perſeueranti deo. & Veſtam minorem dixit, ad compoſitionem.* Ecce, Tullo rege, notum Albam dirutam, & ciues Romam traductos: tamen ſacra illa Veſtæ ait Scholiaſtes manſiſſe, monitu diuino, & lapidatione territos amouere. Addit & de *libris Sibyllinis*: quid? an ſub Tullo? non tunc erant, & conſenſu ad Tarquinium Superbum acceptos cuſtoditoſque eos referunt: ideoque pòſt ex S c. liberâ rep. putem renouationem eam iuſſam. Additque, *perſeueraſſe.* quod clarius in eo meliuſque ſcribas: *renouare. Inde ibi perſeuerant. ideò & Veſtam.* Sanè perſeuerarunt, etiam Symmachi æuo: atque ille in epiſtola quadam: *Inceſtum Primogeniæ, apud Albam Veſtalis antiſtitis.* Lib. IX. epiſt. CXX. Iterumque in epiſtolâ ſequenti. Igitur etſi Romam inde traducta, non tamen Albæ ſacra eſſe deſierunt: ſed quando traducta? Plutarchus ambigit: & *Fama eſt*, inquit, *Romulum etiam Ignem ſacrum inſtituiſſe,* In Romulo. *& Virgines legiſſe, quas Veſtales vocant: ſed alij tribuunt hoc Numæ.* Propertius quidem palàm Romulo, de Tarpeiâ, quam facit ſacerdotem Veſtæ: Lib. IIII. eleg. IIII.

Et ſatis vna malæ potuit mors eſſe puellæ,
Quæ voluit flammas fallere Veſta tuas?

& paſſim, totâ Elegiâ. Sed Dionyſius abit, atque adeò refellit, aitque: *Romulum dumtaxat focos ſingulis curiis* Lib. II. *conſtituiſſe, nullum Veſtæ publicum, memorem dedecoris,*

coris, quod mater in Deæ eius sacerdotio subisset. Argumentum huic rei certum, quòd Vestæ ædes sita sit extra Romam quadratam, quam Romulus condidit: non futurum, si ille auctor. Nam publicum, inquit, *focum solent omnes in præcipuâ vrbis parte collocare*. Tamen & Cicero in priorem ire videatur: *Quod sacrificium tam vetus est, quàm hoc* (Vestalium) *quod à regibus æquale huic vrbi accepimus*. Si æquale, ergo à Romulo. Sed tamen communior fama ad Numam refert. de quo Liuius: *Virgines Vestæ legit, Albâ oriundum sacerdotium, & genti conditoris* (ob Iliam scilicet) *haud alienum*. Idem Dionysius, Plutarchus, alij.

De Harusp. resp.

CAP. III.

Numam templum sacrasse, atque id rotundum: viris noctu interdictum. Nulla ibi statua: & tamen vulgò eius imago.

ATQVE adeò Templum Vestæ instituit, & quidquid ad certum & sollemnem eius cultum. Id fuit situm *inter Capitolium & Palatium, medio ferè spatio*: disertè Dionysio scriptum, & extra Romulæam vrbem, quæ radicibus Palatij ferè terminabatur. Indicat & Liuius: *In Noua viâ, vbi nunc sacellum est, supra ædem Vestæ*. Nam via hæc Noua ex Palatij parte, iuncta Romano foro: & in Fori parte ipsa ædes. Condidit Numa anno vrbis quadragesimo, id est regni sui secundo. quod Ouidius ita notat:

v. Fastor.

Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Cùm flammæ custos vrbe recepta Dea est.

Regis

Regis opus placidi, quo non metuentius vllum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.

Ostendit deinde olim vile, nunc ære & marmore nituisse. Ære, in tecto: sed vt opinor, aurato.

Quæ nunc ære nitent, stipulâ tum tecta virebant,
Et paries lento vimine textus erat.

Addit, rotundam olim & tunc fuisse.

Forma tamen templi, quæ nunc manet, antè fuisse
Dicitur: & formæ caussa probanda subest.

Caussam addit plusculis versibus, quia Vesta Terram notat, Terra autem rotunda. Quod ipsum in Festo: *Rotundam ædem Vestæ Numa rex consecrasse videtur, quòd eamdem esse terram, quâ vita hominum sustineretur, crediderit, eamq; in pilæ formam esse, vt simili templo Dea coleretur.* Seruius amplius suggerit, *Ædem hanc potiùs quàm Templum fuisse, neque inauguratum à Numâ, ne Senatus ibi haberi posset.* Etsi tamen nefas nō fuit viros intrare, sed penetrare. Dionysius indicat: qui scribit, *de die patuisse* OMNIBVS, *at* PERNOCTARE *fas fuisse nemini masculo.* Docet & Neronis factum (in Tacito) qui *super profectione suâ veneraturus deos, adiit* xv. Annal. *Capitolium, & Vestæ quoque templum iniuit.* Sed & Piso (apud eumdem) *peruasit in ædem Vestæ.* Viri igitur intrabant, sed non pernoctabant, neque ad intima, vt dixi, penetrabant. Ideò Metellus Pontifex, sacra ab igne erepturus, apud Ouidium profatur:

Sacra vir intrabo, non adeunda viro.

nempe illa penetralia, & quò solæ Virgines ibant. In hac autem æde negant simulacrum vllum fuisse. Ouidius:

Esse diu stultus Vestæ simulacra putaui,

Mox didici curuo nulla ſubeſſe tholo.

In Corinth.

Simile in Græciâ. Pauſanias: παρελθοῦσι δὲ ἐς τὸ τῆς Ἑστίας, ἄγαλμα μὲν ἐστιν οὐδὲν, βωμὸς δὲ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ θύουσι: *Progredientibus in Veſtæ, ſimulachrum nullum occurrit, Ara tantùm, & in eâ Veſtæ ſacrificant.* Cauſſam Faſtorum ille conditor reddit:

Ignis inextinctus templo cælatur in illo;
Effigiem nullam Veſta nec Ignis habent.

Quæ vt ita ſint, tamen Veſtæ imago paſſim in Nummis aut Statuis expreſſa; hodieque exſtat. Plinius ſedentem effingi ſolitam oſtendit, à ſtabilitate: ſed Nummi hoc amplius, & ſedentem exprimunt, & alterâ manu facem, alterâ diſcum ſiue pateram libatoriam præferentem: cum inſcriptione, VESTA. P. R. QVIRITIVM. De Face, ad ignem pertinet: de Diſco, ad ſacrificia ſollenniter & perpetim oblata. Suidas Tympanum ei tribuit: neſcio an in veteribus ſpectionibus obſeruatum. Γῆς ἄγαλμα. inquit. γυναῖκα πλάττουσι τὴν ἑστίαν, οἱονεὶ τὴν γῆν τύμπανον βαστάζουσαν, ἐπειδὴ τοὺς ἀνέμους ἡ γῆ ὑφ' ἑαυτὴν συγκλείει: *Terræ effigies. mulierem formant Veſtam, tamquam Terram, Tympanum præferentem: quoniam ventos terra intra ſe concludit.*

CAP.

CAP. IIII.

Aliud ab Augusto Vestæ templum. item de Regiâ, & Atrio Vestæ.

ATQVE hoc Vestæ igitur templum: éstne aliud? aliud, Falsum, & Verum. Falsum, quod antiquarij hodie adtribuunt, ad Tiberim, iuxta Forum Piscarium, sub Auentino. Ædicula exstat; formâ rotundâ, & extra murum interiorem columellæ XVIII. velut porticum formant. Quia rotunda, quia extra pomœrium Romuli, faciunt veterem illam Numæ esse. Falli arbitror. nec assertor huic opinioni, in isto quidem loco, erit: & quis nescit aliorum quoque Deorum templa sæpe eâ formâ fuisse? Quod autem extra Romuli pomœrium: valdè quidem. etiam extra Numæ: sed antè docuimus, hanc veram à nobis descriptam, item extra finitionem illam fuisse. Ergo hæc valeat: altera est vera, & à me eruenda, in Palatio collocanda. Ouidius in extremâ Metamorphosi palàm de eâ:

Vestaq; Cæsareos inter sacrata penates,
Et cum Cæsareâ tu Phœbe domestice Vestâ.

Viden' duo numina in Palatio dicata, Vestam & Apollinem? Quod idem poëta clariùs etiam, in Fastis:

Aufert Vesta diem. cognati Vesta recepta est Lib. IIII. extremo.
Limine: sic iusti constituere patres.
Phœbus habet partem, Vestæ pars altera cessit:
Quod superest illis, tertius ipse tenet.

Diem quartum Kalendarum Iunij, inquit, *Vesta aufert.* Quare? suntne tunc Vestalia? non illa prisca quidem,

quæ incidunt in quintum Idus Iunij, ipſo Ouidio atteſtãte, & marmoreis Faſtis. Nam in his hodie inſculptum eo die legitur, VEST. NF. PR. quod ſignificat, VESTALIA. NEFAS PRÆTORI. Prior autem ille dies iiſdem Faſtis in Aprili non ſignatur: quia nouellus, & dedicationis modò index. Nam Auguſtus, cùm omnino in Palatio habitare vellet, & mos tamen ac cerimonia haberet Pontificem Max. in domo publicâ, iuxta Veſtæ, habitare: ipſe Veſtam potiùs ad ſe tranſtulit, & Sc. partem domus ſuæ publicauit, atq; alteram illi conſecrauit. Ouidius notat, Patres ita cenſuiſſe: qui ſcilicet proni tunc valdè in Principum deſideria ſiue affectus. Et poëta quidem clariſſimè: ſed & in aliis ſcriptoribus ſunt quæ eò ducant. Dio ſcribit: Ἐπειδή τε τοῦ λεπίδου μετηλλάξαντος ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη, οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν ἀρχιερέα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδημοσίωσε: *Poſtquam Lepido mortuo Pontifex max. deſignatus eſt* (Auguſtus) *nullam domum publicam accepit, ſed partem ſuæ, quoniam omnino Pontificem in publico habitare oportebat, publicauit*. Imò non partem tantùm, ſed mox totam. Ita enim idem ſcriptor: Ὁ δ' αὔγουστος τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσε πᾶσαν, εἴτε διὰ τὴν συντέλειαν τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἱ γενομένην, εἴτε ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, ἵν' ἐν τοῖς ἰδίοις ἅμα καὶ τοῖς κοινοῖς οἰκοίη: *Auguſtus domum cùm exædificaſſet, totam publicauit: ſiue quia collato ære à populo ſtruxerat, ſiue quia Pontifex max. cùm eſſet, vt in propriis ſimul & publicis ædibus habitaret*. Secunda cauſſa veriſſima eſt. Suetonius, de Iulio Cæſare: *Habitauit primò in Suburrâ, poſt autem Pontificatum max. in Sacrâ viâ, domo publicâ*. Agnoſcíſne

Lib. VI. — Lib. LIIII. — Lib. LV. — Cap. XLVI

Domum

Domum publicam in Pontifice? & quidem Sacrâ viâ: an non in *Regiâ* ipsâ? Ita enim præire idem ille Dio, bonus ad antiqua ductor, videtur, post superiora illa è libro LIIII. verba. Nam addit: Τὴν μέντοι τοῦ βασιλέως τῶν ἱερέων ταῖς ἀειπαρθένοις ἔδωκεν, ἐπεὶ ὁμότοιχος ταῖς οἰκήσεσιν αὐτῶν ἦν: *Nihilominus illam, quæ Pontificis erat, Regiam Vestæ Virginibus dono dedit, vt quæ contigua earum ædibus esset.* Itaque olim in Regiâ habitabant, in propinquo, & velut inspectores Virginum arbitrique, vt mox dicam: sed Augustus spreuit (parua enim hæc Regia) & colorem publici loci in priuato quæsiuit. * Alibi etiam de hac Principum domo publicâ memini me legere, & adnotare, nec ab alio fonte. At monui, exiguam hanc Regiam fuisse. Ita palàm Ouidius: In Plinij Panegyr.

Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat, & ignem:
Hic fuit antiqui regia PARVA *Numæ.*

Meminit Cicero: *Nuper quidem ad Regiam me penè confecit.* Horatius: Pro Mil.

Vidimus flauum Tiberim, retortis Lib. 1. Odar.
Littore Etrusco violenter vndis,
Ire deiectum monumenta Regis
Templaq́; Vestæ.

Ibi Scholiastes: *Regiam dicit Numæ Pompilij, qui ad Vestæ suam habuit regiam.* P. Victor, in descriptione vrbis: *Regia Numæ, & Templum Vestæ.* Ibidem & *Atrium Vestæ*; quod Regiæ huic adiunctum. etsi Ouidius confundere videatur:

Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.

Nempe & ille locus pars Regiæ erat: non ipsa illa tota.

Hoc Atrium Virginum habitationi seruiebat, vt Regia propriè dicta Pontificum. Agellius: *Virgo Vestalis simul est capta, & in Atrium Vestæ deducta:* sicut nupta in domum. Plinius: *Virgines cùm vi morbi Atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæq́ mandantur.* Obserua igitur illîc egisse: sed vi morbi exisse, quia locus scilicet parum laxus, nec ægrorum curæ. Etsi maior tamen, iam ab Augusto, Regiâ etiam, vt dixi, iis concessâ: sed neque sic amplus.

Lib. 1. cap. XII.

CAP V.

Vestales sacerdotes, Virgines captas. quo æuo? quo numero?

SATIS de ipsâ Deâ, & templo: de ministerio alióque eius cultu videamus. Ministræ Vestales fuêre, atque eæ Virgines. In Ouidio duplex caussa. Prior, quòd Iuno & Ceres, sorores Vestæ,

Vtraque nupserunt: ambæ peperisse feruntur:
Restitit impatiens de tribus vna viri.

nempe hæc Vesta. Ergo,

Quid mirum, virgo si virgine læta ministrâ,
Admittit castas in sua sacra manus?

Altera caussa, quòd Vesta Ignis, qui nihil gignit,

Nataq́ de flammâ corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis amat.

Cicero & duas alias dedit: *Vestæ colendæ*, inquit, *virgines præsunt, vt aduigiletur faciliùs ad custodiam ignis: & sentiant mulieres, in naturâ feminarum omnem castitatem*

tatem peti. Aduigilent faciliùs. quare? quia liberæ à viro, prole, aliis curis. Castitatem peti. quomodo? cùm virgines placere Diis vident, ipsæ, pro parte suâ quæque, sint castæ. Alij libri, *pati* habent, non *peti*. Tum mallem, *mulieres, naturam*. Potest & ab exemplo esse. nam Plutarchus scribit, *in Græciâ quoque, vt Athenis & Delphis, & sicubi seruatur æternus ignis, præesse si non Virgines, tamen Viduas & à viro castas*. Eius ergô Romæ obtinuit, vt paruæ & tenerâ ætate caperentur, certæ pudicitiæ, & vitij expertes. Labeo Antistius scripsit, *minorem quàm annos sex, maiorem quàm annos decem natam, capi fas non esse*. Prudentius aspicit:

Ac primùm paruæ teneris capiuntur in annis, 11. contra Sym.
Antè voluntatis propriæ quàm libera secta
Iusta maritandi condemnet vincula sexus.

Et Augustus, apud Suetonium: *Cùm in demortuæ Vestalis locum aliam capi oporteret, ambirentq; multi ne filias in sortem darent: adiurauit, si cuiusquam neptium suarum ætas competeret, oblaturum se fuisse eam*. De ætate, palàm vides: & hoc quoque, ęgrè parentes in hanc velut custodiam, & adactam virginitatem, suas dedisse. Etsi multæ tamen non erant, nec crebræ istæ lectiones. Nam Numa in vniuersum quattuor eas instituit, cepitque: *Geganiam, Veraniam, Canuleiam, Tarpeiam:* vti nomina hæc à Plutarcho produntur. Duas deinde alias Seruius Tullius addidit, vt Plutarchus: siue ante eum potius Tarquinius Priscus, vt Dionysius adserit. & addit, *ad suam ætatem eum numerum sic mansisse*. Quò fortasse Valerius respexit, cùm de hoc Tarquinio: *Dilatauit imperij fines, cultum deorum nouis sacerdotiis auxit*. Cap. XXXI

Neque

Neque enim legere memini, de aliis ab eo sacerdotibus institutis. Ceterùm de numero isto, etiam Festus: *Sex Vestæ sacerdotes constitutæ sunt, vt populus pro suâ quisque parte haberet ministram sacrorum: quia ciuitas Romana in sex est distributa partes, in primos secundósque Titienses, Ramnes, Luceres.* Vnus Ambrosius aliter, qui septem eas facit. *Quot tamen illis Virgines præmia promissa fecerunt?* (puto, *ferunt*, legendum) *vix septem Vestales capiuntur puellæ.* An tamen non *sex* potius ibi rescribendum? an Augustum, qui pleraque sacerdotia numero, etiam Vestale hoc censemus auxisse? Aliud quod suspicer non habeo. nam quod quidam prætendunt aut excusant, *Vestalem maximam* extra senarium illum numerum fuisse, ab Ambrosio autem includi: quis dicit? aut quæ ratio est? Quin vel maximè ea Vestalis, & in ministerio sacrorum solâ ætate antecedens.

Epist. 11. contra Sym.

CAP. VI.

Alia in capiendo spectata, seruatáque. Sortem, aut Oblationem, interuenisse.

QVOT captæ fuerint, vidimus: nunc & Modum capiendi collustremus. Hoc enim verbo sollenniter vtebantur: caussamque dat Agellius. *Capi virgo propterea dici videtur, quia Pontificis maximi manu prehensa, ab eo parente, in cuius potestate est, veluti bello capta abducitur.* Cepit primas ipse Numa: & vt Dionysius ait, *ius deinceps capiendi voluit apud Reges esse.* At pulsis Regibus, Pontifex maximus in locum venit: sed non liberâ prorsus electione, legibusque suis adstri-

adſtrictâ. E quibus *Papia* fuit (in Agellio) *quâ cauetur, vti Pontificis maximi arbitratu, virgines è populo viginti legantur: ſortitioq́; in concione ex eo numero fiat: & cuius virginis ducta erit, vt eam Pontifex max. capiat, eaq́; Veſtæ fiat.* Ait primùm, *Pontificis arbitratu legi.* quo ſenſu? nempe vt ius probandi reiiciendiq; ipſe habeat, & ſitne idonea diiudicandi. Nam non Ætatem ſolùm, ſed Genus, Corpus, quæque adhærent, inſpici ſolent, & vt omnia apta honeſtaque miniſterio eſſent. In Genere quidem, ne, *cuius parentes alter ambóve ſeruitutem ſeruiſſent: aut in negotiis ſordidis diuerſantur.* Item excuſari, *cuius pater Flamen, Augur, Quindecimuir, aut Septemuir, aut Salius eſt:* & talia minuta, quæ in Agellio legas. In Corpore, *ne linguâ debili, ſenſúve aurium deminuta, aliáve quâ corporis labe inſignita ſit.* Quæ adhærent: *vt patrima ſit & matrima, vt ne emancipata ſit:* & talia, dicto loco videnda. *Sequebatur in lege, Virgines viginti.* Magno ſatis numero, ad vnam dumtaxat capiendam: ſed cauſſa eſt, vt ſors leuior accidat, ſparſa ſic per plures. Addit, *E populo.* Toto, inquam, populo, non è patriciis tantùm, ſed & plebeiis. Imò verò Auguſti æuo, præter legem moremq́ue veterem, etiam ex libertinis captæ. Dio Caſſius: Ἐπειδή τε οὐ ῥᾳδίως οἱ πάνυ εὐγενεῖς τὰς θυγατέρας ἐς τὴν τῆς Ἑστίας ἱεράτειαν ἐπεδίδοσαν, ἐνομοθετήθη καὶ ἐξ ἀπελευθέρων γεγενημένας ἱερᾶσθαι: *Quoniam haud promptè iij qui planè nobiles erant, filias ſuas ad Veſtale ſacerdotium darent, Lege ſtatutum eſt etiam è Libertinis natas poſſe capi.* Sequitur, *Sortitionem in concione fieri.* In concione, comitiis, puto, Curiatis: vt coram teſtibus res fieret, & dignitas ſacerdotio

Lib. I. cap. XII.

Lib. LV.

adcresceret dignitate actionis. Sortitio autem adhibita, vt quasi diuinitus legi excerpique è pluribus talis videretur. Facit huc Suetonij illud suprà, *Ambirentq́, multi ne filias in sortem darent.* Tangit & Sortem Dio, post superiora illa verba, additque: *cùm sortitio facta esset, Libertinam nullam tunc ductam.* Nec tamen semper ad Sortem ventum: Oblatio locum habebat, & talis (si apta) præferebatur. In Agellio: *Siquis honesto loco natus adeat Pontificem maximum, atque* OFFERAT *ad sacerdotium filiam suam, gratia Papiæ legis per Senatum fit.* Omittitur scilicet, Sc. interueniente, sortitio. Vox Augusti huc spectabat, *Si neptium suarum competeret ætas,* OBLATVRVM *se fuisse eam.* Taciti item narratio: *Retulit Cæsar (*tanquam Pont. maximus) *capiendam Virginem in locum Occiæ: egitq́, grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quod* OFFERENDO *filias, de officio in rempublicam certarent.* Addit deinde in ipsâ oblatione electionem & arbitrium: & *prælatam Pollionis filiam, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio maneret:* id est, vniuira esset. quæ ipsa species aliqua castitatis. Habet deinde lex, *Eam Pontifex Max. capiat.* Atque ipsa verba sollennia, ex libro primo Fabij Pictoris, recenset illustris Noctium scriptor: SACERDOTEM. VESTALEM. QVÆ. SACRA. FACIAT. QVÆ. IOVS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPLO. ROMANO. QVIRITIBVS. Q. VTI. QVÆ. OPTVMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. Adiicit Agellius: AMATA *inter capiendum à Pontifice max. appellatur, quoniam quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.* Sed vbi prima capta? Si Romæ, &

mæ,& à Numâ: Plutarchus redarguit,qui quattuor nominat, nec vllam inter eas *Amatam*. Sin Albæ, aut Lauinij; hoc nescio, & in medio relinquo.

CAP. VII.

Disciplina captarum: gradatio & adscensus: tempora ministerij: & Virgo Maxima.

SED iam igitur captæ, & sic puellæ ac teneræ: quid deinde? Disciplina sequitur, & quomodo ad ministeria sua factæ. Deducebantur in Atrium Vestæ, atque ibi à senioribus ad ritus & cerimonias omnes (plusculæ erant) instructæ. Nam in tres velut classes, etsi paruus hic numerus, diuidebantur: Discentium, Exercentium, Docentiumque. Seneca, De Vitâ Beatâ: *Virginum Vestalium more, quæ annis inter officia diuisis,* Cap. xxix. *discunt facere sacra, & cùm didicerint, docent*. Dionysius etiam distinctius: *Tempus tricennale manere eas oportet, castas & à nuptiis vacuas, sacra ex more facientes. quo tempore decem annos discere debent, decem sacris operari, decem docere*. Pulchra diuisio: & eadem alibi in Plutarcho. Itaque non nisi XXX. annos obligabantur, *An seni ger. sit Resp.* & post id tempus licitum nubere, haud pessimâ adhuc ætate. Nam pone ab anno VII. (id licebat) ingressam: ergo anno XXXVII. fas virum quærere, & ætate etiam frui. Ambrosius hoc irridet: *Qualis est ista non morum pudicitia, sed annorum? quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur?* Ergo & interdum nubebant. vt illa in Prudentio,

Nubit anus veterana, sacro perfuncta labore:

etsi antiquitus obseruatum, infaustas ferè & parum lętabiles eas nuptias fuisse. Sed, vt dixi, non nisi triginta annis obligabantur: antè autem nefas excedere. Ideo Symmachus, vt Pontifex, Vestalem quándam increpat: *Diceris ante annos legibus definitos Vestali secreto velle decedere, nondum credo rumori, sed assertionem tuæ vocis exspecto.* Hoc illam tunc sub Christianis Principibus ausam opinandum est, nostræ religionis zelo siue velo: sed olim silendum manendumque, aut in mundo pœna erat. An eadem autem annorum terminatio Albæ, vnde oriundum hoc sacerdotium? Dionysius abnuat, si verba eius germana, de Iliâ: πενταέτους δὲ οὐκ ἐλάττω χρόνον ἔδει ἁγνὰς διαμεῖναι γάμων: *Quinquennio autem, nec minus, oportebat à nuptiis castas manere.* Itáne quinquennio tantùm? vanitas: imò πεντηκονταέτους, *quinquaginta annos*, in Dionysio legendum, vt lex Albana paullo durior Romanâ etiam fuerit. quod Liuius subindicat, qui tradit de hac ipsâ Iliâ, *perpetuâ virginitate spem partus ei ademptam:* & item Zonaras, qui, παρθένον διὰ βίου, *virginem perpetuam* dicit. Consideretur. ego obseruo, plerasque ad vltimam ætatem in sacerdotio perseuerasse: & exemplum in Tacito, de Occiâ: quam scribit, *septem & quinquaginta per annos, summâ sanctimoniâ, sacris Vestalibus præsedisse.* Ergo xx. circiter annos mansit, vltra suum tempus. Quod *Præsedisse* ait, non traho ad dignitatem, & quasi *Maxima* fuerit (vix anni illi admittant:) sed omnes *Præsidere* sacris, itemque *Antistites* vel *Antistitæ* dicuntur. Liuius apertè, de omnibus: *vt assiduæ templi antistites essent.* & Symmachus: *Primogeniæ dudum apud Albam Vestalis antistitis.*

Lib. IX. epist. CIII. — Lib. I. — Lib. IX.

stitis. Etsi ordo tamen inter eas fuit, sed ministerij & ætatis. Vna enim quæ vetustissima, *Maxima* dicebatur. Ad ætatem, inquam, id referendum. atque ita Ouidius:

Igne cremat vitulos, quæ NATV MAXIMA *virgo est.* IIII. Fast.

Suetonius, Iulio: *Testamentum eius demandatum virgini Vestali Maximæ.* Cap. LXXXIII. Idem, in Domitiano: *Damnatam ab eo Corneliam virginem Maximam*: Cap. VII. quæ malè in Plinij epistolis, *Cornelia Maximilla*. Lib. IIII. epist. XI. In lapidibus sæpe: V. V. MAXIMÆ. quod est, *Virgini Vestali Max* Quæ ipsa Dioni ἡ πρεσβεύουσα: & Tacito, *Vestalium vetustissima* nominatur. Li. LIIII XI. Ann.

CAP. IIX.

Munera earum, primumq́ tutela Ignis. Perpetuum hunc fuisse: si desiisset, pœna Virginum & flagra: iterumq́ instauratio.

VMERVM, *Capturam*, *Disciplinam*, *Ordinem*, habemus: ad *Munia* earum transeamus. Neque enim vacuæ vnquam aut feriatæ habitę: sed plures frequentesque operæ, & mireris tam paucas suffecisse. Tria præcipua, in quibus deditæ: *Vigilare*, *Adseruare*, *Sacrificare*. Vigilia ad Ignem spectauit, quem sine intermissione ali opus, & reparari. Itaque *Æternum* siue *Sempiternum* dicebant. Cicero: *Virginesq́ Vestales in vrbe custodiunto ignem foci publici* SEMPITERNVM. II. De Leg. Silius:

Et vos virgineâ LVCENTES SEMPER *in arâ*
Laömedonteæ Troiana altaria flammæ.

Florus, de Numâ: *Inprimis focum Vestæ virginibus colendum*

lendum dedit, vt ad simulacrum cælestium siderum custos imperij flamma vigilaret. Vult, sicut sidera æternùm lucent, sic debere, virginum assiduâ curâ atque operâ, hunc Ignem. Atque ita erat. Nam ignis σβέσιν (ait Dionysius) ὑπὲρ ἅπαντα τὰ δεινὰ ῥωμαῖοι δεδοίκασιν, ἀφανισμοῦ τῆς πόλεως σημεῖον ὑπολαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται: *exstinctionem, super omnia grauia & timenda, Romani timent: interitus aut imminutionis reipublicæ id signum interpretantes, à quacumque tandem caussâ euenerit.* Li-
Lib. XXVIII. uius cum eo: *Plus omnibus aut nunciatis peregrè, aut visis domi prodigiis, terruit animos hominum ignis in æde Vestæ exstinctus.* Et miseras Virgines, si euenisset. Nam *ignis Vestæ* (ait Festus) *siquando interstinctus esset, verberibus afficiebantur à Pontifice.* Sed pudore virgineo tamen saluo, *in loco obscuro, & velo medio interposito,* vti Plutarchus notauit. Exempla autem huius castiga-
Lib. I. cap. I. tionis in historiâ. vt Valerio: *P. Licinio Pontifici Maximo virgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens ignis æterni custos fuisset, digna visa est quæ flagro admo-*
Lib. XXVIII. *neretur.* In Liuio: *Ignis in æde Vestæ est exstinctus, cæsáque flagro Vestalis, cùia custodia noctis eius fuerat.* Nota de *Flagro* vtrobique: quæ seruilis castigatio. nota etiam de *custodiâ eius noctis*, vt per vices iuisse videatur, & singulæ suis noctibus dumtaxat excubasse. Quod si autem exstinctus; sua & certa ratio accendendi iterùm erat: quam Dionysius alibi se dixisse profitetur: sed nempe in libris, quos fatum inuidit. Est ea tamen in Festo: & *Mos erat*, inquit, *tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quousque exceptum ignem cribro æneo Virgo in ædem ferret.* Quam rationem eliciendi ignis Simplicius

in

in Ariſtotelem etiam agnoſcit: Ἀπὸ ξύλων γὰρ πῦρ ἐκβάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων, ὡς τέρετρον, ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες: *Ignem è lignis excutiunt, alterum lignorum, tanquam terebram, in altero circumuertentes.* Tangit & Iſidorus Peluſiota: & hodie adſiduè vſurpant occidui orbis Indi. Similem cerimoniam Græcis fuiſſe, Plutarchus tradit: ſed paullo diuerſam. Nam ſiquando ſacer ibi ignis deuixit, *negant eum fas eſſe ex alio igne accendi, ſed nouum parandum eliciendumq́; ex ipſo Sole. Quod faciunt ſcaphiis ſiue vaſculis, quæ cauata ſint æqualibus lateribus rectangulis trigonis: deuergunt autem ex circumferentiâ in vnum centrum. Cùm igitur Soli opponuntur, vt radij eius in ipſum centrum cogantur & implicentur, aëre attenuato, fomenta leuiſsima & ſicciſsima apponunt, quæ facillimè per renixum & reflexionem concipiant accenſum ignem.* Hæc ita alibi: Romæ, vt dixi. Addo, etiam ſine interſtinctione vllâ Ignis, ſolere nouum accendi, nouo anno. Macrobius: *Primâ die Martij, ignem nouum Veſtæ aris ſolent accendere, vt incipiente anno cura denuo ſeruandi nouati ignis inciperet.* Ouidius:

III. De Cælo. — Lib. II. epiſt. x. — Lib. I. Saturn. cap. XII.

> *Adde, quòd arcanâ fieri nouus ignis in æde*
> *Dicitur, & vires flamma refecta capit.*

Vterque adducit, & argumentum habet, pro Martio, duce olim anni: vt ſciamus annum, cùm Veſtales à Numâ inſtitutæ, nondum ſic auctum & correctum. Nam Martius certè poſteà non princeps. Addit Ouidius: III. Faſt.

> *Veſta quoque vt niteat folio velata recenti,*
> *Cedit ab Iliacis laurea* cana focis.*

* id eſt, vetus

Eodem illo primo die reliqua ſcilicet innouabant, & laurus veteres tollebant, nouas ſurrogabant.

CAP.

CAP. IX.

Seruabant & imperij pignus, variâ interpretatione: etsi plerique ad Palladium trahant. Quid illud, vnde, vbi?

ALTERVM Munus dixi fuisse, *Adseruare*. Quid autem? arcanum IMPERII PIGNVS, vt appel-
Lib. xxvj. labant. Liuius: *Vestæ ædem petitam, & æternos ignes, & conditum in penetrali fatale imperij pignus.*
Lib. IX. Lucanus:

-- in abstruso pignus memorabile templo.

VI. Fast. Ouidius:

Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ.

III. Controu. lib. I. Seneca pater: *Veniet ad colendum Romani imperij pignus carnificis manu incesta?* Quid autem pignus istud & cuiusmodi fuerit, in arcanis habebant: & ideò variant auctores. Dionysius ait: Εἰσὶ δέ τινες οἵ φασιν ἔξω τοῦ πυρὸς ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κεῖσθαι τινὰ ἐν τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἵτε ἱεροφάνται τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι: *Sunt qui asserant, præter ignem, arcana & multitudini non efferenda sacra, in deæ templo esse deposita, quorum Pontifices notitiam habeant, itemq́; ipsæ Virgines.* Addit signum huic rei certum, quod cùm templum olim arderet, L. Metellus Pontifex, trepidantibus Virginibus, irrupisse in ardens penetrale dicitur, & Sacra è flammis eripuisse: id quod subscriptum statuæ eius in Capitolio legebatur. Iterumq́ue Dionysius: *Huic rei confessæ, addunt coniecturas suas. alij seruari sacrorum partem è Samothraciâ, quæ Dardanus Troiam, Æneas in Italiam aduexerit: alij*

alij cælo delapsum Palladium, quod verum idem Æneas adsportarit. nam falsum & adsimilatum Achiuos furto sustulisse. Hæc ille: videamus. Prima opinio de *Sacris Samothracum*, quæ & in Plutarcho expressa: *censere* In Camillo. *quosdam, deos Samothracum hîc condi.* quos cum Penatibus alij confundunt. Videaturque Tacitus in hac parte, vbi de Neroniano incendio: *Numæ regia, & delubrum* xv. Ann. *Vestæ, cum Penatibus populi Romani exusta.* quasi Penates ecce illîc asseruati. Sed potest & aliter capi, vt Vestæ delubrum, itemque Penatium templum, haud procul inde in Veliâ, sint exusta. Altera opinio, de *Palladio*, quæ in vulgus maximè recepta est, & nobile illud fecit ac decantatum. Quid appellamus? Palladis minutam effigiem, Græcanicâ sermonis formâ. Eustathius: τὰ τῆς Παλλάδος εἴδωλα, παλλάδια τοῖς παλαιοῖς ὀνομάζονται: In 1. Iliad. *Palladis imagines Palladia antiquis appellantur.* Multa super isto multi: Apollodorus intellegendo sufficiet. *A cælo hoc delapsum est, & Ilo regi traditum. Erat au-* III. Bibl. *tem magnitudine tricubitale: habitu quasi ingredientis: dextrâ hastam sublatam præferebat, sinistrâ fusum & colum.* Exstant in gente Iuliâ Numi, quibus Æneas insculptus visitur, sinistrâ Anchisem humeris tolerans, dextrâ Palladium istud gestans. Itaque plurium, vt dixi, hęc opinio. Liuij, vt apparet: *Quid de æternis Vestæ ignibus,* Lib. v. SIGNOQVE, *quod imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar?* Signo, nempe hoc Palladis. Lucani certè:

- nulliq; adspecta virorum
Pallas, in abstruso pignus memorabile templo.

Obserua, *nulli virorum*: solis ergo Virginibus fas videre. Idem poëta, de Vestali:

D *Troianam*

Lib. I. *Troianam soli cui fas vidisse Mineruam.*

Sed nec Pontifici Maximo fas: etsi esse sciebat & coli, ex Dionysio suprà adstructum. Itaque nec impune Metello fuit vidisse, vt seruaret. Plinius: *Metellus orbam luminibus exegit senectutem, amißis incendio, cùm Palladium raperet ex æde Vestæ.* Ceterùm & Cicero in hac

Phil. XI. sententiâ: *Qui* (Brutus) *ita conseruandus est, vt id signum quod de cælo delapsum Vestæ custodiis continetur: quo saluo salui sumus futuri.* Nam ait, *de cælo lapsum.* Propertius:

Lib. IIII. el. IIII. *Palladis exstinctos siquis mirabitur ignes,*
Ignoscat, lacrimis spargitur ara meis.

Vbi & ipsum cultum ignium Palladi adscribit. Tertiam

Camillo. opinionem licet addere, ex Plutarcho: *Qui plus in his rebus volunt sapere, duo Dolia haud magna recondi aiunt. atque vnum ex iis plenum esse, obsignatúmque; alterum vacuum. vtrumque tamen Solis virginum oculis vsurpandum.* Quæ dant & capiunt lucem è Lampridio, in Eligabalo: *Qui penetrale,* inquit, *sacrum auferre est conatus. cumq; Seriam* (siue Dolium) *quasi veram rapuisset, quam Virgo Maxima falsam monstrauerat, atque in eâ nihil repperisset, applosam fregit.* Sed idem Lampridius an non subindicat in ipsâ Seriâ Palladium hoc fuisse? Nam de eodem principe, an pecude, ait: *Signum quod Palladium esse credebat, abstulit.* Incerta hæc igitur, & bono religiosoque animo Dionysius: *Ego,* inquit, *adseruari à Virginibus non Ignem solùm, sed & Sacra quædam vulgo incognita, multis inditiis colligo: sed quæ ista sint, neque me, neque alium qui religiosè deos & diuina colit, inquirere curiosè oportere arbitror.* Atque ipsi

sanè

ſanè Romani velabant, ſi non vetabant. Itaque in operto habebant, in adyto & Penetrali, quod *Penum* vocabant. Feſtus: *Penus vocatur, locus intimus in æde Veſtæ tegetibus ſeptus: qui certis diebus circà Veſtalia aperitur. Ii dies religioſi habentur.* De eodem etiam Lampridius: Impius ille Eligabalus *Penum Veſtæ, quò ſolæ Virgines, ſoliq; Pontifices adeunt, irrupit.* Ergo & Pontifices? apparet, ſed non vt viderent. Adire, hoc ſatis iis fuit. Sed nónne ipſe Eligabalus, exemplo omnium Principum, tunc Pontifex maximus? certè, & Numi centeni dicunt. Quid ergo Lampridi culpas? hactenus non potes, niſi quòd abſtulit tamen, & conatus videre. Nefas. atque ita Herodianus, vt prodigioſam rem narrat: quòd Commodi imperio *Veſtæ templum arſerit, & nudum viſum ſit Palladium, quod Romani & colunt maximè & celant: viſum, dico, tunc primùm poſt allatum ab Ilio in Italiam.* Legas, & hæreas. ergóne *tunc primùm*? Atqui & à Metello Pontifice raptum ex incendio, & conſpectum vnà dicas (vnde enim oculi aliter amiſſi?) & in Dione ſcriptum, ſub Auguſto *Veſtam arſiſſe, & Virgines Palladium extuliſſe, ac poſuiſſe in domo Auguſti.* Sed dicere licet ac credere, *nudum*, non viſum, quod in Herodiano erat: ſed velamento ſuo, ſiue Seriâ, obductum. Ac talis fortaſſe in Statio ſenſus, & alluſio: vbi Tydeus Palladi vota faciens, ait,

Lib. I.

Lib. LIIII.

> *Peruigilemq; focis ignem longæua ſacerdos*
> *Nutriet, arcanum non inſpectura pudorem.*

Lib. II. Thebaid.

Hîc Scholiaſtes vetus: *Arcanum Pudorem dicit, aut eius ſimulacrum verum, id eſt Palladium: quo quidam* (Metellus) *quondam viſo, priuatus eſt viſu: aut virginita-*

 tem

tem eius. Etsi magis pro verbis Statij videatur altera interpretatio de *Virginitate*, siue Virginal mauis dicere: atque eam partem in hoc signo semper, religione quadam, obuelatam fuisse. Non ita in aliis, quæ nudare, lauare, vngere sollenne erat. Satis de Palladio. vnum ex Dionysio subtexo ambiguæ vel obscuræ notitiæ: *Nautium quemdam è comitibus Æneæ, sacerdotem Mineruæ Vrbicæ fuisse, eiusq; simulacrum secum Troiâ extulisse. quod*, inquit, *asseruabant alij ab aliis suscipientes, quicumque eius gentis essent*. Estne de isto nostro, an alio? an iam olim dumtaxat adseruauit ea gens, ante conditum Vestæ templum? Etsi Cedrenus *à Romulo Martis ædem sacratam* vult, & *in eâ repositum tunc Palladium*. Ouidius etiam de auctore vel aduectore Palladij satis incertò:

Lib. vi.

vi. Fast.

Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Vlysses,*
Seu pius Æneas, eripuisse ferunt.
Auctor in incerto est. res est Romana: tuetur
Vesta, quòd aßiduo lumine cuncta videt.

* *Diomedes.*

CAP. X.

Sacra etiam aßidua faciebant. an & Aquæ curabant? an Draconi? hæc inquisita: & aliquid de Deo Fonte.

ERTIVM dixi Munus *Sacrificare*. Atque id adsiduum penè erat, diu noctuque. Seneca, de Prouidentiâ: *Quid porrò? non est iniquum nobilißimas Virgines ad sacra facienda noctibus excitari, altißimo somno inquinatas frui?* Prudentius:

Cap. v.

Hoc

Hoc illud meritum est, quod continuare feruntur 11. contra Sym.
Excubias, Latij pro maiestate Palati.

Et in Numis passim Vestalis sacrificans, ipso habitu quem Festus describit: *Armata virgo dicebatur sacrificans, cui lacinia togæ in humerum reiecta.* De quo cultu aliquid & idem Festus: *Suffibulum, vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Vestales cùm sacrificant, semper habent: idq́; fibulâ comprehenditur.* De sacrificiis autem ipsis, aut eorum ritibus, longum & tenue sit hîc dicere: omitto. quod dubium sit, magis inquiro. Etiámne Aquæ Virgines curabãt? Ex Suidâ hoc adstruitur: Νουμᾶς τὰς ἑστιάδας παρθένους τοῦ πυρὸς καὶ ὕδατος τὴν ἐπιμέλειαν ἔχειν προέτρεψε: *Numa Virgines Vestales* IGNIS ET AQVÆ *curam habere demandauit.* Totidem ferè verbis hoc legas in Georgio Cedreno. Cur tamen alij veterum silent? aut quę hęc Aquę cura? Opinor non aliam, quàm quòd Fonti Camœnarum præessent, exque eo solo aquam ad sacra peterent. Possit sanè aliquis ad Physiologiam referre, quasi duo rerum principia coli Numa voluerit: sed ad rem ritumq́ue firmandum Plutarchus nunc adhibeatur. Ait, *Numam prata & campum, vbi plurimùm cum Egeriâ versatus esset, Camœnis consecrasse:* tum addit: τὴν δὲ πηγὴν, ἣ καταρδει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς ἑστιάσι παρθένοις, ὅπως λαμβάνουσαι καθημέραν, ἁγνίζωσι καὶ ῥαίνωσι τὸ ἀνάκτορον: *Fontem autem qui locum irrigat,* AQVAM SACRAM *Virginibus Vestæ attribuisse, vt ex eo* COTTIDIE *haurientes purificarent & aspergerent sacram ædem.* Nisi hæc aqua sit, cuius curam gesserint, non reperio: ad cottidianam quidem lauationem illam, scio

& Propertium respexisse, dum de Tarpeiâ Vestali scribit:

Sacra lauaturas mane petebat aquas:

etsi ex alio fonte ea (quippe sub Romulo) sumpsit. Itemque in Persio hoc fine, *Vestales vrnas* legas. Sed vt obiter addam, ille Fons Vestalibus dedicatus, sacer habitus, & in Deos etiam relatus, delubrum posteà accepit. de quo Iuuenalis:

Sat. II.

Nunc SACRI FONTIS *nemus &* DELVBRA *locantur Iudæis.*

Sat. III.

Cicero: *Fontis delubrum Maso ex Corsicâ dedicauit.* Festus: *Fontinalia, fontium sacra, vnde & Fontinalis porta.* Imò singulariè (& sic corrige) *Fontis sacra.* Symmachus: *Sed enim prætereà etiam Camœnarum religio, &* SACRI FONTIS *adnectitur:* ita malo, quàm *aduertitur,* ex scriptoris mente. Fuit & alia aqua Vestæ haud longinqua, Iuturnæ fons & lacus: sed de eâ, quod huc faciat, nihil legi. Simili in ambage vel nube est, quod in Siluestri Pontificis Actis quibusdam legitur, *Draconis eum ora clausisse, & perpetuo ergastulo mancipasse: cui Kalendis singulis à Virginibus Vestæ suppeditari solita sint alimenta.* Nam quis veterum tale aliquid? eóque sperni aut abiici à magnis viris, vt falsa, video: me cunctante, an non Tertullianus huc adspexerit, hisce verbis: *Romæ quidem, quæ Ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia pœnæ suæ cum ipso* DRACONE CVRANTES, *de virginitate censentur.* Profectò dicit & Ignem curasse, & Draconem: vtrumque in imagine futurorum. Neque nimis abhorream, talia quædam, præter morem veterem, nouitiâ superstitione, & caussâ aut casu aliquo, adsumpta: quæ ideò priscis nec dicta.

III. De Diuinat. — Lib. I. epist. xiiij. — I. ad Vxor. cap. VI.

Draco-

Draconem quidem vnà cum Bonâ Deâ cultum, hoc legi: ſed quid ad Veſtam? in quâ pergo.

CAP. XI.

Præmia & priuilegia earum. Ius teſtandi, Lictor, Carpentum, aliáque data.

MVNIA & labores vidimus: nunc iuſtè *Præmia* & honores, quibus ad illa excitatæ. Pleraque eorum Plutarchus exſequitur: & ſiquid defiet, addam. Ait: *Honores magnos Numa iis tribuit. veluti quòd viuo patre teſtari poßint, atque alia facere ſine auctore* (ἄνευ προστάτου) *eo modo & iure, quo matribus trium liberorum id permiſſum. Item lictor præcedit exeuntes. Quòd ſi reo, ad ſupplicium qui ducitur, fortuitu factæ ſint obuiæ, is pœnæ liberatur. Oportet autem iurare à caſu, non à conſilio, fuiſſe hunc occurſum. Qui verò lecticam earum aut ſellam quâ vehuntur ſubit, morte id luit.* Hæc more noſtro luſtremus paullum, & illuſtremus. Ait primò, *ius teſtandi habuiſſe*. ſcilicet quia ſtatim exibant è patriâ aliâque omni poteſtate: & ætatis deliquium leges benignè ſupplebant. Adeò vt vel *ſexennes*, id eſt primo anno quo captæ, teſtari poſſent. Sozomenus diſertim: Οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι ἀδεῶς διατίθεσθαι τὰς ἑστιάδας παρθένους, καὶ ἑξαετεῖς οὔσας, ἐνομοθέτησαν: *Priſci Romani liberè teſtari Virgines Veſtales, etiam ſexennes, lege ſanxerunt.* Addit Plutarchus, *Præmia habuiſſe, quæ trium liberûm matres.* At reuera non Numa hoc (neque enim tunc de iſto iure) ſed Auguſtus inſtituit. quod Dio in loco & anno ſuo ſcripſit: Ταῖς, inquit, ἀει-

[Margin notes: 1. Eccl. Hiſt. c. IX. — Lib. LV.]

παρ-

παρθένοις πάνθ᾽, ὅσαπερ καὶ τεκοῦσαι εἶχον, ἐχαρίσατο: *Vestæ virginibus omnia, quæ matres habebant, indulsit.* Alius honos: *præcedere & deducere lictorem.* Id quoque non à Numâ, sed Triumuiris referunt acceptum. Dio Cassius:
Lib.xlvij. Ταῖς ἀειπαρθένοις ῥαβδούχῳ ἑνὶ ἑκάστῃ χρῆσθαι ἔδωκαν: *Virginibus Vestæ singulis lictore vno vti dederunt.* Et caussam siue πρόφασιν addit. quòd vna aliqua earum vesperi à cænâ rediens, & incognita, malè habita ac violata esset. Tu-
I.Controu.II. tela igitur & decus, Lictor additus. Seneca pater: *Procedente hac lictor submouere iubebitur: huic Prætor viâ cedet: summum imperium Consules cedent tibi.* In eodem
VI.Contr. vlt. alibi: *Tibi magistratus suos fasces submittunt: tibi Consules Prætoresq́; viâ cedunt. Numquid exiguâ mercede virgo es?* Attende. omnem honorem huic sacro ministerio, & ipsos Consules cessisse. Quartum in Plutarcho: *morte liberasse, illi addictos.* Credo: sed de Iuramento fortuiti occursus nodum aut remoram habet. quomodo enim? cùm nec iurare omnino Vestalis deberet? Ita sanè
Lib.x. cap.xv. in edicto Prætoris perpetuo, apud Agellium: *Sacerdotem Vestalem & Flaminem Dialem, in omni iurisdictione meâ iurare non cogam.* Nec de iuramento controuerto: tamen in foro auditas, & pro testimonio dixisse, Ta-
II. Ann. citus palàm firmat. *Missus est Prætor,* (de Vibulliâ quadam, gratiosâ aulicâ) *qui domi interrogaret: cùm Virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit.* Venisse igitur in forum, testes adhibitas, liquet: sed, ex Edicti verbis, non iuratas dixisse, nisi si vellent. Nam est in Edicto, *non cogam.* Religionis igitur honore, voluerint vel iniuratis credi. Vltimum in Plutarcho: *Siquis lecticam subisset, morte plecti.*

plecti. In Græco eſt, τὸ φορεῖον: *geſtamen*. Quod commune nomen eſt, & plurimùm Lecticam aut Sellam ſignat: atque ita latas, cùm mos ſuadet, tum Ambroſij de ipſis verba: *Pompa lecticæ, miniſtrorum circumfuſa comitatu*. Sed addo, & Pilento ſiue Carpento plurimùm vectas. Prudentius: Contra Sym.

Fertur per medias, vt publica pompa, plateas
Pilento reſidens molli.

Tacitus: *Suum quoque faſtigium Agrippina altiùs tollere, carpento Capitolium ingredi: qui mos* * *ſacerdotibus & ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat fœminæ*. Sacerdotibus, nempe iſtis Veſtæ, ſed & Flaminibus olim. Liuius: *Ad Fidei ſacrarium Flamines bigis, curru arcuato, vehi iuſſit*. Quis ille currus *arcuatus*? carpentum, id eſt tectum ſupernè, & cameræ in modum. Talia enim hæc fuiſſe, Nummi hodie dicunt, qui plures extant: neque à *Thensâ* nimis diuerſum fuit. Id quoque enim vehiculum ſacrorum. Quia igitur ita tectum, & velut ſolidum perfectumque vehiculum; Dio Caſſius dixiſſe videtur & circumſcripſiſſe, ἅρμα ὅλον. Vt in honoribus Iulio Cæſari, tamquam Deo decretis: ὕστερον δὲ καὶ ἅρμα ὅλον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, μετὰ τῶν θείων ἀγαλμάτων, πέμπεσθαι ἔγνωσαν: *Denique & currum integrum, ſiue Thenſam, vnà cum Deorum ſtatuis, in Circum inferri decrêrunt*. Simile in libro ſequenti, de eodem Iulio: καὶ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις ὄχλον εἰσάγεσθαι ἐψηφίζαντο: Legendum videtur, ὄχον ὅλον, ex priore loco: ſi tamen lectio illa certa. Id eſſet: *Et in Circenſibus thenſam introduci cenſuerunt*. Suetonius ad iſta: *Quædam ampliora humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, Thenſam & Ferculum*

xii. Ann. — * Vide me in Comment. — Lib. i. — Lib. xlii.

Circensi pompâ. Itaque non nimis diuersa (quod ad formam) *Thensa, Carpentum* siue *Pilentum:* sed prius illud diis adtributum, alia eorum etiam ministris. Sed ad Vestales. quid ergo vult Plutarchus? *Siquis subisset*, inquit. nónne per proteruiam aut ludibrium, & quasi velandis illis reuelandis? Apparet hoc factitatum ab improbulis, in matronarum transuectione: sed hîc, honori Virginum, morte vindicatum.

CAP. XII.

Item ornamenta aut insignia: vt Vittæ, Purpura in veste, Stipendia & Agri, Auctoritas in deprecando.

ATQVE isti honores siue prærogatiuæ ex Plutarcho: alias alibi repperi, opportunè adtexendas. Sicut in ipso cultu aliquid eximium. inprimis *Vittæ* in capite, vt in Deo Deæve consecratis. Prudentius:

II. contra Sym.

-sedet illa verendis
Vittarum insignis phaleris.

Idem explicat:

-cingunt
Tempora tæniolis, & licia crinibus addunt.

Ouidius, de Iliâ iam compressâ:

Decidit ante sacros lanea vitta focos.

Ingeniosè. quasi non iam Vestalis, amissâ virginitate, nec dignanda illis insignibus. Sic Dionysius scripsit: *Licere nubere, post annos impletos*, ἀλλ᾽, inquit, ἀποθείσας τὰ στέμματα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἱερωσύνης παράσημα: *sed depositis vittis, & quæ alia sunt Sacerdotij insignia.* Quæ igitur alia?

alia? In Ambrosio aliquid: *Insulæ vittati capitis, purpuratarum vestium murices.* Nota & vestes purpuratas fuisse: nempe prætextâ eas vsas, id est limbo in oris purpureo. Nam ita Magistratus, atque item (ex Liuio aliisque) Sacerdotes. Ergo & Vestales, vt suprà in *Suffibulo* obserues. Non pugnat cum istis Suidas, qui scripsit: Οὐ μύρῳ, οὐκ ἀνθέσιν, οὐχ ἱματίῳ χρῆσθαι συνεχώρεσαν τὸ πλὴν λευκοῦ: *Non vnguento iis, non floribus, non veste vti concesserunt, nisi albâ.* Quæ vera sunt, & inducta contra lasciuiam: sed purpuratas eas, non purpureas dicimus fuisse. Veste albâ vsæ, sed limbo, vt diximus, punicante: non tamen floridâ, aut variegatâ, vt aliæ solent. In carbaso etiam aut tenui lino fuisse, ex Valerio, & Dionysio aliquis dicat: vbi de Æmiliâ Vestali. Dionysius quidem: *auulsisse & defregisse* ait, ἀπὸ τῆς καρπασίνης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα τὸν τελαμῶνα: *à carbasinâ suâ veste quam indutui habebat, laciniam*, & imposuisse Aræ. Nec de cultu alia habeo: nisi placet addere, longo capillitio fuisse, & sparso eo incessisse: è Prudentio colligendum.

Perfundunt quia colla comis benè, vel quia cingunt
Tempora tæniolis.

Etsi ambigas an non tonderi solitæ (ritu nostrarum Virginum quæ Deo sacrantur) ex Plinio: *Antiquior est lotos, quæ capillata dicitur, quoniam Virginum Vestalium ad eam crinis defertur.* Et Festo: Capillatam vel *Capillarem arborem dicunt, in qua capillum tonsum suspendebant.* Semel igitur tonsæ, atque in ingressu, opinor: aliâs comam alebant. Sed præter hæc Ornamenta aut Insignia, res & fructus etiam accedebant: id est, Stipendia & Opes. Liuius, de ipso Numâ: *His stipendium de publico*

Lib. xvi. cap. xliiii.

publico statuit: vt vacuæ scilicet ab aliis curis, Deæ & sacris operarentur. Et credo agros à Numâ adtributos, quorum vectigalibus alerentur. Incertus auctor, de Limitibus: *Vt nominibus vetustis vtantur. vt, vectigalis ager Virginum, Vestearis:* nempe, non *Vestalis*, vt vulgo. Hyginus item, de Limitibus: *Virginum quoque Vestalium & sacerdotum quidam agri vectigalibus sunt redditi locatim.* Sed & Augustus adiecit. de quo vniCap.xxxi uersè Suetonius: *Sacerdotum & dignitatem & commoda auxit,* PRÆCIPVE *Vestalium virginum.* Aliquid in Catalogo Coloniarum, quem scriptum vidi: *Lanuuium muro cinctum, colonia deducta à D. Iulio. Ager eius, limitibus Augustæis, pro parte est adsignatus militibus veteranis, & pro parte Vestalium, lege Augustianâ, fuit.* Imò & alios agros habuerunt, à priuatis pietatis ergo (vt hodieque solet) legatos: quos omnes Fiscus eripuit sub Valente & Theodosio Principibus, inuidiosâ & disertâ sanè Symmachi querelâ: *Agros etiam,* inquit, *Virginibus & ministris deficientium voluntate legatos Fiscus retentat.* Plura addit, atque arguit: & Ambrosius noster contrà obducit: *Sola sublata sunt prædia, quia non religiosè vtebantur iis, quæ religionis iure defenderent.* Sed præter Agros, video & Pecuniam interdum cepisse. TaIII.Ann. citus, de Tiberio: *Corneliæ Virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur,* HS. *vicies* dedit. quæ sunt nobis, *quinquaginta Philippæorum millia.* Hem, vni virgini? sic fuit. nec immeritò obiicit iis Ambrosius, *Priuilegia maxima,* LVCRA *ingentia.* Atque inter Priuilegia, addamus: etiam ludis certo & honestissimo loco spectasse. Suetonius: *VirIn Aug. cap.xliiij. ginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Præ-*

Prætoris tribunal, dedit Augustus: de quo nostra in Amphitheatro, sis, vide. Denique, vt finiam, Auctoritas earum maxima, & in precibus, aut aliâ re, vix repudianda. Cicero, cùm pro Fonteio caussam diceret, sororis eius Vestalis intercessione vsus: *Superbum sit*, inquit, *eius obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernarentur, hæc salua esse non possent.* Atque inter exempla est Claudia Vestalis, *quæ fratrem iniussu populi* (in Suetonio) *triumphantem, adscenso simul curru, vsque in Capitolium prosecuta est, ne vetare aut intercedere cuiquam Tribunorum fas esset.* Adeo & leges & magistratus reueriti sunt hanc impotentem, vt sic dicam, potestatem. Adde Suetonium in Iulio, cap. I. in Vitellio cap. XVI. Tacitum III. Historiarum, & plures. Tiber. cap. II.

CAP. XIII.

Contrà, Pœnæ cùm peccassent, cum æuo variæ: sed sollennis & nobilis à Tarquinio Prisco. Pontifices arbitros fuisse: conuictam, defossam: & quæ huic rei.

HÆC Præmia igitur, sed Virginum: nam pollutarum Pœnæ etiam grandes & graues. Vetus lex fuit, Festo prodita: *Probrum virginis Vestalis vt capite puniretur, vir qui eam incestauisset, verberibus necaretur. Lex fixa in Atrio libertatis, cum multis aliis legibus incendio consumpta est, vt ait M. Cato.* Sed cuius hæc lex? credam Numæ regis, qui simpliciter statuit *incestam lapidibus obrui*, sine aliâ supplicij pompâ: in Cedreno scriptum. Alia autem Albę, ante Romam conditam: *quæ iuberet pollutam virgis ad necem cædi*, Dionysio

nyſio in rebus Iliæ tradente. Sed Tarquinius Priſcus, qui numerum earum auxit, idem & pœnam, & conſpicuam magis horrendamq́ue fecit. Sic enim in Zonarâ: *Veſtalium corruptam vnam, ſpecu ſubterraneo oblongo excauato, atque ibi lectulo poſito, & lucernâ, & mensâ cibis refertâ, deducentibus eam multis, viuamq́ includens obſtruxit. Et ſic deinceps pollutas puniri obtinuit. Qui autem polluerint, in lignum biceps, ſiue in furcam, collum inſerunt, in ipſo foro: atque ita ad necem eos cedunt.* Dionyſius pariter ad Tarquinium refert, & primam ſub eo Pinariam quandam ſupplicio iſto affectam. Quod vberiùs clariúſque tamen narrat, & verba eius digna apponi. *Pœnæ*, inquit, *delinquentibus graues conſtitutæ: quarum arbitri & exactores ſunt, ex lege, Pontifices. Qui virgis quidem cædunt compertas leuioris delicti: probroſas verò & inceſtas fœdiſſimo & maximè miſerabili mactant ſupplicio. Viuæ enim, funebri ritu & pompâ, efferuntur: amicis ac cognatis, cum luctu & lacrimis, comitantibus. Delatæ autem ad portam Collinam, intra muros, ſubterraneâ in cellâ, cum funeralibus ornamentis, deponuntur: nec monumento porrò dignatæ, nec parentalibus, aliiſve ſollennibus defunctorum.* Ita Dionyſius: inhæreamus paullùm, & magis etiam diffundamus. Ait, *Pontifices arbitros.* quod in omni earum culpâ ſiue delicto obtinuit, cauſſamq́ue apud hoc tribunal
Lib. IIII. dixêre. Liuius: *Poſtumia Veſtalis de inceſto cauſſam dixit. ampliatam, deinde abſolutam, pro collegij ſententiâ Pontifex maximus abſtinere iocis, coliq́ ſanctè potiùs quàm ſcitè iuſſit.* Nota obiter, & iocos & cultum ſcitiorem vetita. Quo adſpectu Declamatores Veſtali dicam

dicam ob carmen iſtud ſcribunt: *Felices nuptæ. moriar, niſi nubere dulce eſt:* & addunt, *Tu carmen ſcribas, tu verba pedibus ſuis emollias, & ſeueritatem templo debitam modulatione frangas?* Atque ibidem oſtenditur, *omnis cultus luxurioſior, conuerſatio cum viris licentior*, iis interdicta. Amplius nota, Pontifices omnes, id eſt collegium iudicaſſe: Pontifice tamen maximo conuocante, & præſidente. Plinius: *Cùm Corneliam Maximam Veſtalem defodere viuam Domitianus cupiſſet, vt qui illuſtrari ſæculum ſuum eiuſmodi exemplo arbitraretur: Pontificis maximi iure, ſeu potiùs immanitate tyranni, licentiâ domini, reliquos Pontifices non in Regiam, ſed in Albanam villam conuocauit.* Vbi hoc culpat, non Pontifices conuocatos, ſed in talem locum, id eſt Albanam villam: cùm ſollenne eſſet, in Regiam conuenire, quæ adſita templo Veſtæ. Ad hanc Pontificis maximi cognitionem Statius reſpexit, Domitiano blandiens:

Senec. lib. VI. Controu. vlt.

Li. IIII. epiſt. XI.

Templa ſuperfulges, & proſpectare videris,
An noua contemptis ſurgant pallatia flammis
Pulchrius? an tacitâ vigilet face Troïcus ignis,
Atque exploratas iam laudet Veſta miniſtras?

In Equo Domit.

Itemque Ouidius:

Si mihi bellandi pater eſt, Veſtæq; ſacerdos
Auctor, & vlciſci nomen vtrumque paro.

v. Faſt.

Quæ facit Auguſtum dicere, parantem vlciſci mortem Iulij, & Patris ſui, & Pontificis maximi. Neque enim aliud voluit, cùm *Veſtæ ſacerdotem* ſcripſit: curantem ſcilicet huic Deæ, & ſacra eius tuentẽ. Lego & in lapidibus: PONTIFEX VESTÆ. quo ſenſu? an quia proprius aliquis ei fuit? Præter hunc Maximum, Romæ nemo: & magis

magis fortasse sit tales titulos ad prouincias coloniasque referri: vbi cùm nullæ Vestales, Pontifex aliquis & velut Flamen proprius ei deæ fuit. Moneo etiam, inferiore æuo aliquid huic Pontificio detractum. & cognouisse quidem de culpâ, pœnam tamen non exegisse: quæ Præ-
Lib. IX. epist. CXXII. & seq. fecto vrbis reseruata fuit. Disces è Symmacho clarè: qui *ætate proximâ* id institutum ostendit, id est Christianorum Principum aliquâ lege, nisi fallor. Sed ad Dionysium. addit: *Funebri pompâ efferri*. quod Plutarchus
In Numâ. etiam expressiùs: *Lecticæ inditam per Forum deferri, clausâ vndique & loris reuinctâ, vt nec vox eius poßit exaudiri*. Atque hoc de Foro, alibi item Dionysius, vbi
Lib. VIII. de *Opimiâ* Vestali (Liuio est *Oppiâ*:) *quam Pontifices*, inquit, *damnarunt, & demptis è capite vittis, per Forum traduxerunt, viuámque defoderunt*. Vbi & Vittas atque ornamenta vides ablata, quia scilicet polluisset. Ouidius:

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Pergit Dionysius: *Amicos cum luctu comitatos*. Plutarchus autem, non amicos tantùm, sed *totam ciuitatem in luctu & gemitu ponit, neque vllam in eâ diem tristiorem. Obuios autem viâ decedere, vasto vbique silentio, attonitosq; omnes stare, aut comitari*. Ampliùs Dionysius: *Ad portam Collinam delatas*. ad locum nempe, qui *Sceleratus campus* ideò dictus. Festus: *Sceleratus campus proximè portam Collinam, in quo virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, viuæ defodiuntur*. Item Liuius: *Eo anno Mucia Vestalis, facto indicio, viua sub terrâ, ad portam Collinam, dexterâ viâ stratâ, defossa Scelerato campo.*

campo. ab incesto id ei loco nomen factum. Plutarchus describit, *superciliosum & tumidum eum locum esse, & Latinâ voce Aggerem dici.* De quo Aggere (nec enim alius iste est) ego pluscula De Militiâ Romanâ in occasione scripsi. Lib. v. Dial. xiiij. etsi non totum Aggerem huic vsui applicamus: proximam portæ tantùm eius partem. Pergit Diònysius: *In subterraneâ cellâ.* Græcè dixit οἶκον ὑπὸ γῆν κατεσκευασμένον: *ædiculam sub terrâ structam*: sicut Plutarchus οἶκον κατάγειον, alibi οἴκημα, at Plinius *cubiculum* In Numâ & Quæst. Rô. xcvj. dixêre. Amplius: *Cum funebribus ornamentis.* quod accipio, ipsam vt cadauer velatam & cultam. Zonaras suprà dicebat, *Lectulum appositum, & lucernam, & mensam cum cibis.* De lectulo, nescio: nisi si velut funebris fuit, vsui quem dicam. De aliis, Plutarchus etiam addicit, qui *lucernam ardentem, panis modicum, aquæ & olei,* scribit deposita: *ne sacratissimum illud corpus viderentur fame consumpsisse.* Dionysius deinde, *in eâ cellâ deponi.* Hoc est, quod Satyricus:

Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.

Quod tamen priusquam fieret (ex Plutarcho) *Pontifex maximus arcanas quasdam preces, manibus in cælum sublatis, fundebat: tum ipse suâ manu eductam è lecticâ in scalis constituebat: & sic carnifici ac ministris supplicij tradebat.* Plinius item de Corneliâ: *Cùm in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsisset q;* (nempe in scalis) *descendenti stola, vertit se ac recollegit. cúmque carnifex manum daret, auersata est & resiluit, fœdúmque contactum quasi planè à casto puroq; corpore reiecit.* Atque his gestis, ait Plutarchus, *scalæ attrahuntur, & ædicula multâ humo iniectâ contegitur, donec reliquo ag-*

geri solum adæquetur. Sed vinctam illam ibi, aut stantem sedentémve obrutam, nemo declarat: putem in lecto depositam, de quo ex Zonarâ dixi. Claudit denique Dionysius: *Nec monumento, nec Parentalibus dignatas.* Et de monumento vel ideò monendum, quia inculpatæ in hoc quoque eximiæ, & *Vestalium cineres* (ait Plutarchus) *in Foro ipso recondi fas erat.* At de Parentalibus, controuertat aliquis ex eodem Plutarcho, qui scri-

Quæst. Rom. XCVI. bit: *defossâ Vestali, ne sic quidem Romanos quieuisse, religione liberos:* atque adeò μέχρι, νῦν, inquit, ἐναγίζουσιν οἱ ἱερεῖς βαδίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον: *vsque ad hoc æui Pontifices parentant, ad locum ipsum euntes.* Sed quamquam vterque eodem verbo ἐναγισμοῦ vtatur, putarim Plutarchum potiùs ad Expiationes aut Procurationes, quàm ad vera Parentalia referendum. Habes suppli-

VI. Fast. cium, & caussam eius ex Ouidio:

Sic incesta perit. quia quam violauit, in illâ
Conditur: & Tellus Vestáque numen idem est.

Etsi duplex etiam alia in Plutarcho. Vel, *quia igne Romani mortuos cremant: igne autem funerare eam, quæ Ignem parùm castè coluit, iniquum erat. Vel, quia corpus maximis consecratum cerimoniis occidere, aut manus mulieri adferre, nefas putauerunt. Sub terram igitur condi, cum victu apposito, vt quasi sponte exanimata videretur.* Atque hæc sollennia: Principes interdum immutarunt, aut mitigarunt. vt Domitianus: qui *incesta Vestalium virginum* (Suetonij verba) *variè ac seuerè coercuit: priora* (sub patre aut fratre admissa) *capitali supplicio; posteriora* (suo Principatu) *more veteri.* Addit deinde, prioribus *liberum mortis arbitrium permisisse;*

Corne-

Corneliam virginem Maximam defodi imperasse: stupratorésque virgis in comitio ad necem cædi. Quod postremum de Stupratoribus, Zonaras è Tarquinij etiam lege fuisse ostendit. Apud Declamatores reperio, *Incestam de saxo deiici*: sed scholicâ, opinor, & fictâ lege. Sen. I. Controu. III.

CAP. XIIII.

Quando Vestales desierint? in Arnobio nodus, nec solutus.

FINIVI de *Vestalibus*: quæ & ipsæ finem suum sub Christianis mox Principibus inuenerunt. Quando? extremo Theodosij senioris æuo. Nam etsi concussæ anteà, & periclitatæ sub Valentiniano, *Theodosio, Arcadio, quod ex Symmachi & Ambrosij epistolis constat: tamen animam traxêre ad vltimum Theodosij, id est, decimumseptimum Imperij eius annum: cùm ille *templa claudi, & sacrificia tolli* lege iussit. Præter alios, Zosimus clarè: *Theodosius maior, euersâ Eugenij tyrannide, Romam venit, & contemptum religionum in animis omnium excitauit, publicum sumptum vltrà dare ad sacrificia abnuens. Pellebantur vtriusque sexus sacerdotes, & fana sacrificiis abolitis deserta relinquebantur.* Hæc ille. & lapides atque inscriptiones etiam testificantur, Vestales ad hoc æui circiter perseuerasse. Itaque mirum, bis mirum, Arnobium doctum illum res veteres scriptorem, *Ignem perpetuum* inter abolita aut desita iamdiu habere. Ita enim Romanos alloquitur, & arguit, *identidem in alios mores ac*

*Is fuit sextus Theodosij annus.

Lib. v.

II. Adu. Gent.

ritus, priorum condemnatione, transisse. Tum adiungit & adstruit: *Numquid magistratus per populum creatis? in potestatibus obeundis leges conseruatis Annarias? in penetralibus Vestæ ignis perpetuos seruatis focos?* quas interrogationes omnes negandi mente susci-pi, palàm est. Atquin Arnobium Diocletiani temporibus vixisse & scripsisse, id quoque palàm est: id est, centum circiter ante Theodosij finem annis. Quis hæc defendit, aut soluit? nam vel maximè tunc sacra viguisse, Principibus eorum ex professo assertoribus, nemo neget. Quid etiam Symmacho & Ambrosio fiet, aliter proclamantibus? quid ipsi Arnobio in Arnobium di-

Lib. IIII. centi? Nam ita in iisdem libris: *Sedent in spectaculis publicis sacerdotum omnium magistratuúmque collegia, nec non & castæ Virgines,* PERPETVI *nutrices & conseruatores* IGNIS. De suo æuo dicit: nec ego, quid de priore loco dicam aut velem, habeo: manum tollo, & auxilium specto.

CAP. XV.

Alibi Ignis cultura, & simulacrum Vestalium.

IVBET autem pro Corollario addere, vbi locorum præcipuè cultus etiam Ignis, siue imago aliqua Vestalium fuit. Apud Iudæos primùm. &

Leuit. cap. VI. Dei iussio: *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna manè per singulos dies.* Et mox: *Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari.* Habuêre & Ægyptij. ac Diodorus vult *seruandi ignem perpetuum, cælesti similem, morem ab illis natum, &*

ad

ad alias gentes propagatum. Item Afri. & Plutarchus auctor, in Iouis Ammonis λύχνον ἄσβεστον, siue *lucernam inexstinctam* arsisse. Silius videtur & in Arâ flammas statuere, vbi de hoc templo: De Defectu orac.

Inrestincta focis seruant altaria flammæ. Lib. III. initio.

Apud Indos, Ammianus: *Brachmanes ferunt, si iustum est credi, ignem cælitus lapsum, apud se sempiternis foculis custodiri.* In Persis simile. & verba Procopij: Lib. xxiij. *Magnum hic Pyræum est* (πυρεῖον, *focus*, siue *Vas igniarium*) *quod Persæ inter omnes Deos maximè venerantur: vbi Ignem perpetuum custodiunt Magi. Hic est Ignis, quem Vestam olim Romani vocabant.* atque alij plures de hoc Igne. Idem apud Cappadoces. Strabo: Ἐστι πυραθεῖα, σηκοί τινες ἀξιόλογοι. ἐν δὲ τούτοις μέσοις βωμὸς, ἐν ᾧ πολλή τε σποδὸς, καὶ πῦρ ἄσβεστον φυλάττουσιν οἱ μάγοι. *Sunt Pyrathéa, sacella quædam modica: & in iis mediis Ara, in quâ cinis multus, & Ignem inextinctum Magi seruant.* Iam in Græciæ Prytanæis, Pausanias sæpe commemorat ipsam hanc *Vestam & æternum focum*, itemque Athenæus, & alij: iterumque distinctè, *Mantineæ in templo Cereris; Athenis, in Mineruæ; Delfis, in Apollinis.* Imò & Virgines ipsas aliquot locis habuêre. Tertullianus: *Noueram virgines Vestæ, & Iunonis apud Achaïæ ganeum, & Atrocis apud Delphos, & Mineruæ, & Dianæ.* Et quem hîc *Atrocem*, *Apollinem* interpretatur & indigetat De Monogamiâ idem scriptor. Dubitet aliquis, an non *Atrecem*, id est ἀτρεκῆ siue *Veracem*, à diuinandi calliditate voluerit dictum. Video & Persas Soli virgines sacrasse. de quibus Iustinus: *Artaxerxem regem, ne Aspa-*

Lib. II. bell. Pers.

Lib. xv.

Exhort. ad castit. cap. vlt.

Lib. x.

Aspasiam pellicem filio daret, & honestè negaret, quod temerè promiserat, Solis sacerdotio præfecisse, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Simillimum nuper, priusquam Hispani Regi & Religioni subegissent, in toto Perüano tractu. vbi *crebra & magna templa dicata Soli, & in iis virgines sæpe ducentas fuisse* tradunt qui viderunt: *è quibus siqua corpus polluisset, morte luebat, nisi tamen è Sole se concepisse* (ride credulitatem superstitiosam) *sanctè adiurasset.* Satis de *Vestâ & Vestalibus:* quas olim nobiles, sed æuo obscuratas, iterum in lucem protraximus, bono (ita confidimus) veterum scriptorum.

P. Cieca, & Augustinus Carata.

Inscriptiones aliquot de VESTALIBVS *in memoriis priscis.*

Romæ, in basi, cui Statua olim superposita.

NVMISIAE. MA
XIMILLAE. *V. V.
MAX. TI. IVL. BAL
BILLVS. *S. SOLIS
DEO. IDIB. IAN.
L. ANNIO. FABIANO
M. NONIO. MVCIANO COS.

* *Virgini Vestali Maximæ.*

* *Sacerdos.*

In vrnulâ sepulchrali.

D. M.
TEIAE. EVPHROSINES
RVFINAE. V. V.
DELICATAE.

In basi.

COELIAE. CLAVDIANAE
V. V. MAXIMAE.
A. DIIS. ELECTAE. MERITO
SIBI. TALEM. ANTISTITEM
NVMEN. VESTAE. RESERVARE
VOLVIT.
COELIA. NVMERIANA. SOROR. VNA
CVM. PIERIO. CONIVGE. AC. LIBERIS
SVIS. ORANTES. VT. PER. *TOT. SECVLA
FACERE. DII. PERMITTANT.

* Quot nẽpe ipsi cũ liberis essent. Egregia adulatio.

Romæ.

*CLOELIAE. CLAVDIANAE
V. V. MAX
RELIGIOSISSIMAE. BENIGNISSI
MAEQVE. CVIVS. RITVS. ET. PLENAM
SACRORVM. ERGA. DEOS
ADMINISTRATIONEM
VRBIS. AETERNAE. LAVDIBVS
*S. S. COMPROBAT. OCTAVIA
HONORATA. V. V. DIVINIS
EIVS. ADMONITIONIBVS
SEMPER. PROVOCATA
COLLOCATA. XII. KAL. APRIL
C. AVFIDIO. ATTICO
C. ASINIO. PRAETEXTATO
COS.

* Supra *Cœliæ:* si tamen eadem.

* *Sanctus Senatus.*

Romæ,

Romæ, trans Tiberim, item in basi.

TERENTIAE
FLAVOLAE. V. V.
MAXIMAE
AVREL. IVLIVS. BAL
BILLVS. SAC. SOL
OB. PLVRA. EIVS
IN. SE. MERITA
D. D. PR. NON. APRIL.
LAETO. II. ET. CERIALE
COS.

Romæ.

TERENTIAE. RVFILLAE
V. V. MAX.
DED. PRID. NON. MAI
TITIANO. II. ET NEPOTIANO
COS
*CVR. AVRELIO. NICETA.

* Curante

Romæ.

FL. MANILIAE. V. V. MAX.
CVIVS. EGREGIAM. SANCTIMO
NIAM. ET. VENERABILEM
MORVM. DISCIPLINAM
IN. DEOS. QVOQVE. PERVIGILEM
ADMINISTRATIONEM
SENATVS. LAVDANDO
COMPROBAVIT

AEMI-

AEMILIVS. FRATER. ET
RVFINVS. FRATER. ET
FLAVII. SILVANVS. ET
EIRENEVS. SORORIS. FILII
A. MILITIIS. OB. EXIMIAM
ERGA. SE. PIETATEM
PRAESTANTIAMQVE

Ibidem.

FL. PVBLICIAE. V. V. MAX.
SANCTISSIMAE. ET. PIISSIMAE.
AC. SVPER. OMNES. RETRO
RELIGIOSISSIMAE. PVRISSIMAE.
CASTISSIMAEQVE.
CVIVS. RELIGIOSAM. CVRAM
SACRORVM. ET. MORVM. PRÆDI
CABILEM. DISCIPLINAM.
NVMEN.QVOQVE.VESTÆ.COMPROBAVIT.
Q. VETVRIVS MEMPHIVS. V. E.
*FICTOR. V. V. DIGNATIONIS. ERGA. SE
HONORISQVE. CAVSA. PLVRIMIS
IN. SE. CONLATIS. BENEFICIIS.

* Scripsi II. Elect. cap. XVIII.

Ibidem, de eâdem.

FL. PVBLICIÆ. V. V. MAX
MERITO. SANCTISSIMÆ. AC. PIISSI
MÆ. QVÆ. RITE. ET. PERVIGILI. ADMINIS
TRATIONE. OMNES. GRADVS. LAVDE
CVMVLATA. SACRA. SVA. VENERATA. VI
VIT. VT. SECVLARI. ÆTATE. ET. MINISTERIO
ADSIT. ET. IN FVTORO. PERSEVERET

Q. TERENTIVS. RVFVS. ET. CÆNIA
VERISSIMA. PARENTES
TERENTIÆ. RVFILLÆ. V. V.
CVIVS. MVLTI. TEMPORIS. BONITATEM
ET. HVMANITATEM. EIVS. CIRCA. SE
IN. BREVI. SENSERVNT.

Ex his talibus vides adulationes laudeſque erga *Veſtales Maximas*: apparetque magnas iis opes fuiſſe, vt dixi, & adminiſtrationem permiſſam, copiamque benignè faciendi. Aiunt & ante annum erutas Romæ inſcriptiones, ſtatuaſque: videre mihi nondum fuit. Addat, ſiquis nanciſcetur: quod idem de *Numis* poteſt. Nam & pluſculi ſunt, qui has ſpectant.

FINIS.

APPROBATIO.

Syntagma iſtud dignum luce eſt, quòd ad Priſcorum lucem conferat plurimùm. 7. Calend. April.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus Apoſtolicus ac Archiducalis librorum Cenſor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in literis liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in literis ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eoſque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Literis poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magiſque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animãdum magis patrocinioq. noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcunque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

52

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hæredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, prȩsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicũnt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, siquos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis, Iuſti Lipſij Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcunque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecus faxit, præter librorum confiſcationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, dátis Bruxellæ XIV. Febr. M. D. XCVII.

Verreycken.

Tibi IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti meum* DE VESTA ET VESTALIBVS SYNTAGMA, *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Rex meus dixerunt.*

Iuſtus Lipſius.

54

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD IOANNEM MORETVM.

cIɔ. Iɔciii.

Z

LABORE ET CONSTANTIA

56